

АРХИТЕКТ

децембар
2008
година IX
број

27

ГЛАСНИК ДРУШТВА АРХИТЕКАТА НИША

АРХИТЕКТ

ГЛАСНИК ДРУШТВА АРХИТЕКАТА НИША
Herald of the Society of Architects of Nis

Број 27, децембар 2008. година IX
issue 27, December 2008, year IX

оснивач и издавач / founder & publisher

ДРУШТВО АРХИТЕКАТА НИША

Генерала Милојка Лешјанина 52, Ниш

тел. 018/520-608

www.dan.siton.rs

ISSN 1451-3080

главни уредник / editor-in-chief

арх. Хранислав Анђелковић

редакција / editorial board

арх. Хранислав Анђелковић

арх. Александар Кековић

арх. Зоран Чемериќић

апс.арх. Милена Мишић

лого "Архитект" / logo

арх. Миодраг Медар

насловна страна / cover

Драган Видановић

дизајн и припрема / graphic design & prepress

Марија и Драган Видановић

Превод (енглески)/translation (English)

Горан Стевановић, дипл. филолог

лектура и коректура (српски)/

language editing & proofreading (Serbian)

Милена Мишић, дипл. филолог

лектура и коректура (енглески)/

language editing & proofreading (English)

Марија Видановић, дипл. филолог

издавачки савет / publishing council

арх. Миодраг Медар

председник ДАН -а

арх. Бранимир Ђирић

потпредседник ДАН -а

арх. Миомир Живковић

арх. Сима Гушић

арх. Зоран Чемериќић

арх. Мр. Александар Кековић

арх. Милена Мишић

насловна страна / cover:

арх. Предраг Цагић

Пешачка зона Апатина (в. стр. 44)

штампа / print

Overprint - Ниш

тираж / circulation

1000

САДРЖАЈ:

3	ДАНИ АРХИТЕКТУРЕ – НИШ 2008
3	Дани архитектуре – Ниш 2008
8	Изложба и промоција књиге „Архитектура Србије XIX века“
15	Како унапредити систем контроле у процесу планирања и изградње града
19	САЛОН УРБАНИЗМА
19	17. међународни Салон урбанизма
27	САЛОН АРХИТЕКТУРЕ У ПРАГУ
27	11. међународни Салон архитектуре у Прагу
32	НАГРАДЕ ИЗ СРБИЈЕ
32	Награда Ранко Радовић
34	Табакловићева награда за архитектуру 2008. архитекта Миодраг Р. Јовановић
40	ИСТОРИОГРАФИЈА
40	Два градитељска остварења архитекте Бранислава Којића
44	РЕВИТАЛИЗАЦИЈА
44	Идентитет градских центара
56	ПРОТЕСТ
56	Истина о раду Комисије за планове
59	Девастирање културне баштине Врања
63	КОНКУРСИ ИЗ СВЕТА
63	Преглед важнијих конкурса
64	Музеј цивилизације Европе и Медитерана у Марсеју
72	ИЗЛОЖБЕ
72	„...Тамо негде ...изван архитектуре?!“
76	Ентеријер 08
81	ПРИКАЗИ
81	Хотел „Торник“ на Златибору
86	Саваград
89	ПУТОПИСИ
89	Кина – земља чудесне архитектуре
98	ИНЖЕЊЕРСКА КОМОРА СРБИЈЕ
98	Дамњановић и Касалица на челу Скупштине
102	Примена важећих прописа у планирању, пројектовању и изградњи
105	АКТУЕЛНОСТИ
105	Скупштина Савеза инжењера и техничара Србије
107	Презентација нацрта Закона о уређењу простора, грађ. земљишту и изградњи
109	Изборна скупштина Савеза инжењерско-техничарских организација Ниша
110	Интерлеминд - Лесковац
111	НАУЧНИ И СТРУЧНИ СКУПОВИ
111	Dr Pablo Campos
112	СА ФАКУЛТЕТА
112	Грађевинијада и архитектуријада 2008. године
114	ГАЛЕРИЈА ДРУШТВА АРХИТЕКАТА
114	Изложба и промоција књиге „Архитектура Србије XIX века“
115	Ентеријер 08
116	КЊИГЕ
116	Архитектура Србије XIX века
124	ЧАСОПИСИ
128	IN MEMORIAM
128	Др Сретен Љубисављевић, дипл. шумарски инжењер

апс.арх. Милена Стошић

ДАНИ АРХИТЕКТУРЕ - НИШ 2008

28.10 – 2.11.2008. године,
Галерија СРБИЈА,
Галерија Друштва архитеката Ниша

Уводна реч на отварању – мр Александар Кековић,
потпредседник ДАН-а
Introduction at the opening – mr Aleksandar Keković,
vice-president of DAN (Soc. Of Arch. Of Nis).

Двадесет осмог октобра отворена је традиционална изложба Дани архитектуре Ниша, у организацији Друштва архитеката Ниша, Инжењерске коморе Србије - Регионалног одбора подсекције дипломираних инжењера архитектуре, Матичне секције пројектаната са територије Ниша и LEDIB-а (Local Economic Development in Balkan), у периоду од 28. октобра до 2. новембра 2008. године.

28. октобра 2008. Године, у 19 часова, промоцијом часописа „Архитект“, гласника Друштва архитеката Ниша, отворени су Дани архитектуре – Ниш 2008 у галерији „Србија“. Уводни говор је одржао председник ИКС-а Драгослав Шумарац и тиме званично отворио Дане архитектуре пред многобројним званицама.

И ове јесени манифестација је успела да засени нишку културну јавност новим, интересантним садржајем, који обогаћује културни идентитет Ниша. Дани архитектуре – Ниш 2008 су замишљени да најширој јавности на приступачан и занимљив начин представе савремену архитектуру Србије, Холандије, Хрватске и Словеније, и архитектонску поетику Италијана Карла Скарпе, једног од највећих архитеката прошлог века.

Дани архитектуре - Ниш 2008. су уствари угостили „Недељу архитектура Београда“, која је одржана прошлог лета у нашем главном граду, што је добар показатељ веома успешне сарадње Друштва архитеката Ниша са свим Друштвима у Србији, а пре свега са Друштвом архитеката Београда

Senior student of arch. Milena Stošić

DAYS OF ARCHITECTURE- NIŠ 2008

28th October – 2nd November 2008,
SRBIJA Gallery, Gallery of the Society of
Architects of Niš

Промоција гласника АРХИТЕКТ
– главни уредник проф. Хранислав Анђелковић
Promotion of the bulletin ARHITEKT
– editor-in-chief prof. Hranislav Anđelković

On twenty eighth October, traditional exhibition – the Days of Architecture of Niš was opened; it was organized by the Society of Architects of Niš, Engineering Chamber of Niš – Regional committee of the subsection of graduate engineers of architecture, Main section of designers from the territory of the city of Niš and LEDIB-a (Local Economic Development in Balkan), in the period between 28th October to 2nd November 2008.

On 28th October 2008, at 19.00 hours, the promotion of the journal “Arhitekt”, a bulletin of the Society of Architects of Niš, marked opening of the Days of architecture – Niš 2008 in the “Srbija” gallery. The introductory speech was delivered by the president of IKS Dragoslav Šumarac thus officially opening the Days of architecture in front of the numerous guests.

This autumn, too, the manifestation managed to offer new, interesting contents to the cultural public of Niš, thus enriching the cultural identity of Niš. The Days of Architecture – Niš 2008 were conceived to represent the modern architecture of Serbia, Holland, Croatia and Slovenia, in an interesting and approachable manner, as well as the architectonic creation of an Italian, Carlo Scarpa, one of the greatest architects of the previous century.

The Days of Architecture of Niš, actually were a kind host of the “Week of Architecture of Belgrade” which was held last summer in our capital, which is a good indication of a very successful cooperation of the Society of Architects of Niš with all the Societies of Serbia, and primarily with the Society of Architects of Belgrade.

Екипа младих архитеката и студената архитектуре која је припремала Дане архитектуре
Team of young architects and students of architecture preparing the Days of architecture

Изложбом „Архитектура у Словенији, Хрватској и Србији на почетку 20. века“ представљено је развијање архитектонске ситуације у овим земљама.

Изложбом „Стамбена архитектура Амстердама“ дат је однос приватног и јавног простора. Саму слику Амстердама досликава стамбена архитектура; пре свега чине је канали с фасадама низова породичних кућа с краја 17. века. Квалитет јавног простора део је колективног домена, за који град издваја велика средства и за који се постављају строги услови. Изложба је сачињена од низа фотографија индивидуалних и колективних стамбених зграда, а фотографије такође приказују уређење јавног простора и однос нових острва према околини.

Усамљени протагониста архитектуре 20. века, Карло Скарпа (Венеција 1906 - Сендај 1978) оставио је у италијанској архитектури печат који је немогуће имитирати. Својим иновативним доприносом на пољу поставки и реализације музеја даје Италији у послератном периоду обновљени музеографски модел. Страст према уметничким делима породила је наклоности према „стварању музеја (пре него) небодера“. Инспирисан овом привлачношћу, посвећује се пројектовању изложби чија је поставка изузетно префињена. Скарпа је аутор поставки неких од најпрестижнијих италијанских музеја.

Другог дана (29.10.2008) у 19 часова, у Галерији Друштва архитеката Ниша (ул. Генерала Милојка Лешјанина бр. 52), уз предавање Владимира Анђелковића, историчара уметности, са темом „Српска архитектура XIX века“, отворена је, под истим

The exhibition “Architecture in Slovenia, Croatia and Serbia at the turn of 20th century presented development of architectonic circumstances in these countries.

The exhibition “Housing architecture of Amsterdam” presented the relationship of private and public space. The image of Amsterdam is painted by the housing architecture; it is primarily composed of the canals fringed by the long series of family houses facades dating back to the end of 17th century. The quality of the public space is a part of the collective domain, for which considerable funds are raised by the city and for which very strict conditions are imposed. The exhibition consisted of a series of photographs of individual and collective housing building, and the photographs also exhibited the public space arrangement and relationship of new islands to the environment.

The lonesome protagonist of 20th century architecture, Carlo Scarpa (Venice 1906 – Sendai 1978) left an inimitable mark in the Italian architecture. His innovative contribution to exhibitions and realizations of museums gave the post-war Italy a renewed museographic model. His passion for the works of art gave way to his preference in “creating museums (rather than) skyscrapers”. Inspired by this attraction, he committed to designing highly refined exhibitions. Scarpa is the author of the permanent exhibitions of some of the most prestigious Italian museums.

On the second day, (29th October 2008) at 19.00 hours, in the Gallery of the Society of Architects of Niš (in General Milojk Lešjanina street, no. 52), the photo exhibition was opened, titled “Serbian architecture of 19th century” accompanied with the lecture

Пред свечано отварање / Before the opening ceremony

После отварања / After the opening

називом, фото-изложба. Уједно је промовисана и књига под овим насловом (детаљну информацију о књизи доносимо у рубрици „Књиге“). Приказ изложбе доносимо у посебном тексту у овој рубрици („Дани архитектуре Ниша“).

Трећег дана (30.10.2008) у 12 часова, у галерији „Србија“, одржана је трибина „Како унапредити систем контроле у процесу планирања и изградње Града“. Приказ ове трибине доносимо у посебном тексту, такође у овој рубрици („Дани архитектуре Ниша“).

Истог дана у 14 часова је планирана Изборна скупштина Друштва архитеката Ниша, али због недостатка кворума одржавање Скупштине је одложено.

Традиционални излет, који је ранијих година био организован у саставу Дана архитектуре, ове године је, нажалост, изостао.

Верујемо да је и овогодишња манифестација Дани архитектуре остварила свој главни циљ - афирмацију позитивних вредности архитектонске струке.

delivered by Vladimir Anđelković, art historian. Simultaneously a book with the same title was promoted (the detailed information on the book will be available in the “Books” section). The review of the exhibition will be presented in a separate text in this section (“Days of architecture of Niš”).

On the third day (30th October 2008), at noon, in the “Srbija” Gallery, a public discussion was held, titled “How to improve the system of control in the City planning and building process.” The review of this public discussion will be presented in a separate text, also in this section (“Days of architecture of Niš”).

On the same day, at 14.00 hours, an elective assembly of the Society of architects of Niš was scheduled, but due to the insufficient quorum, the assembly gathering was postponed.

Unfortunately, the excursion which was traditionally organized within days of architecture, was omitted this year.

We strongly believe that the Days of Architecture of this year accomplished its main goal – affirmation of positive values of architectonic trade.

ПРОГРАМ ДАНА АРХИТЕКТУРЕ - НИШ 2008.

1. ДАН 28.10.2008. УТОРАК

Галерија „Србија“ Три Краља Милана бб

- 18:00 Окупљање посетилаца у Галерији СРБИЈА
- 18:30 Промоција Гласника Друштва архитеката Ниша
АРХИТЕКТ – уредник проф. др Хранислав Анђелковић
- 19:00 **Свечано отварање**
Поздравне речи:
Председник ДАН-а
Председник УГИН-а
Представник ЛЕДИБ-а
Председник ДАБ-а
Отварање Дана архитектуре Ниша:
Председник ИКС-а, Проф.др Драгослав Шумарац
Градоначелник Ниша, Мр Милош Симоновић
- 21:00 Коктел

2. ДАН 29.10.2008. СРЕДА

*Галерија „Србија“, Три Краља Милана бб***ПОСТАВКА ИЗЛОЖБЕ**

Словеначка, хрватска и српска архитектура од 2000. до 2008.г.
Архитекта Карло Скарпе, Италија
Зграда за социјално становање, Холандија

*Галерија Друштва архитекаџа Ниша
Генерала Милојка Лешјанина 52*

- 18:00 Окупљање гостију у Галерији ДАН-а
- 18:30 Отварање изложбе СРПСКА АРХИТЕКТУРА 19. ВЕКА
- 19:00 Предавање:
„СРПСКА АРХИТЕКТУРА 19. ВЕКА“
- Владимир Анђелковић и Доц.др Мирјана Ротер-Благојевић

3. ДАН 30.10.2008. ЧЕТВРТАК

Галерија „Србија“, Три Краља Милана бб

- 12:00 Трибина:
„Како унапредити систем контроле у процесу планирања и изградње Града“
  - Систем контроле кроз зонирање Града
  - Комисија за планове
  - Комисија за архитектуру
  - Комисија за партерно уређење
  - Систем контроле кроз рад управе за планирање
  - 14:00 Изборна Скупштина ДАН-а

*Галерија Друштва архитекаџа Ниша
Генерала Милојка Лешјанина 52*

ПОСТАВКА ИЗЛОЖБЕ
Српска архитектура 19. Века

4. ДАН 31.10.2008. ПЕТАК

*Галерија „Србија“ Три Краља Милана бб***ПОСТАВКА ИЗЛОЖБЕ**

Словеначка, хрватска и српска архитектура од 2000. до 2008.г.
Архитекта Карло Скарпе, Италија
Зграда за социјално становање, Холандија

*Галерија Друштва архитекаџа Ниша
Генерала Милојка Лешјанина 52*

ПОСТАВКА ИЗЛОЖБЕ
Српска архитектура 19. Века

5. ДАН 01.11.2008. СУБОТА

*Галерија „Србија“ Три Краља Милана бб***ПОСТАВКА ИЗЛОЖБЕ**

Словеначка, хрватска и српска архитектура од 2000. до 2008.г.
Архитекта Карло Скарпе, Италија
Зграда за социјално становање, Холандија

*Галерија Друштва архитекаџа Ниша
Генерала Милојка Лешјанина 52*

ПОСТАВКА ИЗЛОЖБЕ
Српска архитектура 19. Века

6. ДАН 02.11.2008. НЕДЕЉА

ПОСТАВКА ИЗЛОЖБЕ

Словеначка, хрватска и српска архитектура од 2000. до 2008.г.
Архитекте Карло Скарпе, Италија
Зграда за социјално становање, Холандија

- 12:00 Затварање Дана Архитектуре Ниша 08

Аудиторијум / Auditorium

PROGRAM OF THE DAYS OF ARCHITECTURE - NIŠ 2008.

1. DAY 28th October 2008 TUESDAY*"Srbija" Gallery**Trg Kralja Milana bb (King Milan's Square)*

- 18:00 Gathering of the visitors in the Srbija Gallery
- 18:30 Promotion of the bulletin of the Society of Architects of Niš
ARCHITECT – editor prof. Ph D. Hranislav Anđelković
- 19:00 **Opening ceremony**
Introductory speeches:
President of DAN
President of UGIN
Representative of LEDIB
President of DAB
Opening of the Days of Architecture of Niš:
President of IKS, Prof.Ph. D. Dragoslav Šumarac
Mayor of Niš, MA Miloš Simonović
- 21:00 Cocktail

2. DAY 29th October 2008 WEDNESDAY*"Srbija" Gallery, Trg Kralja Milana bb (King Milan's Square)***EXHIBITION THEME**

Architecture of Slovenia, Croatia and Serbia from 2000 to 2008
Architect Carlo Scarpa, Italy
Social Housing Building, The Netherlands

*Gallery of the Society of the Architects of Niš
General Milojka Lešjanina street 52*

- 18:00 Gathering of the guests in the Gallery of DAN
- 18:30 Opening of the exhibition **SERBIAN ARCHITECTURE OF 19TH CENTURY**
- 19:00 Lecture: "SERBIAN ARCHITECTURE OF 19TH CENTURY"
- Vladimir Anđelković and Assist. Prof. Ph. D. Mirjana Roter-Blagojević

3. DAY 30th October 2008 THURSDAY*"Srbija" Gallery, Trg Kralja Milana bb (King Milan's Square)*

- 12:00 Public discussion:
"How to improve the system of control in the City planning and building process"
  - Control system by City zoning
  - Planning committee
  - Architecture committee
  - Exterior arrangement committee
  - Planning directorate control system
  - 14:00 Elective assembly of DAN

*Gallery of the Society of the Architects of Niš
General Milojka Lešjanina street 52*

EXHIBITION THEME**Serbian Architecture of 19th Century**4. DAY 31st October 2008 FRIDAY*"Srbija" Gallery, Trg Kralja Milana bb (King Milan's Square)***EXHIBITION THEME**

Architecture of Slovenia, Croatia and Serbia from 2000 to 2008
Architect Carlo Scarpa, Italy
Social Housing Building, The Netherlands

*Gallery of the Society of the Architects of Niš
General Milojka Lešjanina street 52*

EXHIBITION THEME**Serbian Architecture of 19th Century**5. DAY 1st November SATURDAY*"Srbija" Gallery, Trg Kralja Milana bb (King Milan's Square)***EXHIBITION THEME**

Architecture of Slovenia, Croatia and Serbia from 2000 to 2008
Architect Carlo Scarpa, Italy
Social Housing Building, The Netherlands

*Gallery of the Society of the Architects of Niš
General Milojka Lešjanina street 52*

EXHIBITION THEME**Serbian Architecture of 19th Century**6. DAY 2nd November 2008 SATURDAY**EXHIBITION THEME**

Architecture of Slovenia, Croatia and Serbia from 2000 to 2008
Architect Carlo Scarpa, Italy
Social Housing Building, The Netherlands

- 12:00 Closing of the Days of Architecture of Niš 08

Аудиторијум / Auditorium

арх. Сима Гушић

ИЗЛОЖБА И ПРОМОЦИЈА КЊИГЕ „АРХИТЕКТУРА СРБИЈЕ XIX ВЕКА”

Посебно вече током Дана архитектуре 2008. било је посвећено промоцији књиге Богдана Несторовића Архитектура Србије у XIX веку и отварању изложбе најзначајнијих пројеката и објеката који су објављени у овој изузетној монографији. Добро посећено вече било је прилика да се уз презентацију књиге, кроз изложбу Архитектура Србије у XIX веку, издвоје најзначајније грађевине Србије тога периода, са акцентом на нишке објекте које је Несторовић представио у свом делу. Архитектура на изложби презентована је кроз штампарски отисак прилога из књиге, на преко тридесет постера. Тежиште је било на приказу архитектуре Ниша тога периода, и том приликом су били представљени скоро сви важнији објекти нашег града.

Саставни део изложбе, уместо стандардног отварања, био је посвећен промоцији архитектуре XIX века. О њој су, кроз коментар о књизи, говорили Владимир Анђелковић, њен издавач, и Сима Гушић, домаћин и уредник ове вечери. Разговор је био подељен на три дела, који су повезани оквиром наслова књиге.

У уводном делу вечери, Сима Гушић је говорио о европском контексту настанка архитектуре класицизма, романтизма, академизма и свих осталих „изама”, који су тако драматично и позитивно утицали на промену архитектонско-урбанистичке структуре српског простора, а које Несторовић изузетно документовано образлаже у својој студији.

Читав XIX век у европској архитектури биће у знаку тражењу новог, на развалинама преживелих архитектонских стилова. Раширена истраживања европских институција, дуж старих култура, Египта, Хеладе, Кине и других, усмериће исцрпљу европску културу према старим узорима. Читав XIX век почиње француском револуцијом и Наполеоновим царством. А уметност и архитектура започињу реминисценцијом на римске и грчке узор. Настаје класицизам. Насупрот овоме, у борби против античког паганизма, настаје романтизам, који се ослања

arch. Sima Gušić

EXHIBITION AND PROMOTION OF THE BOOK "ARCHITECTURE IN SERBIA IN 19TH CENTURY"

During the Days of architecture 2008 there was a special night dedicated to promotion of Bogdan Nestorović's book Architecture in Serbia in 19th century and to opening the exhibition of the most important projects and structures that were described in this extraordinary monograph. The evening with a lot of visitors was an excellent opportunity to present the book, and to discuss the most important structures of Serbia in this period through the exhibition Architecture in Serbia in 19th century. The emphasis was on the structures in Niš, that were presented by Nestorović in his book. There were over thirty posters with reproductions of the architecture taken from the book at the exhibition presenting the architecture of Niš, almost every important building in the city was there.

Instead of the classic opening, the initial part of the exhibition was dedicated to promotion of 19th century architecture. Vladimir Anđelković, the publisher, talked about the architecture through his commentary of the book, as well as Sima Gušić, host and editor of the evening.

In the introductory part of the evening, Sima Gušić talked about the European context where classicism, Romanticism, Academism and other "isms" emerged, which had such a dramatic and positive impact on the change of Architectonic-town planning structure of Serbian space. This topic is elaborated with rich documentation in the Nestorović's study.

The entire 19th century in European architecture was marked by the search for the new, on the ruins of survived architectonic styles. The exhausted European culture will widely seek new inspiration in the old models of Egypt, Greece and China. The 19th century begins with the French revolution and Napoleonic empire. And the art and architecture begin by recalling the Roman and Greek precursors. This is how classicism began. In opposition to this, there was Romanticism, struggling against the ancient paganism by leaning on the Christian medieval tradition. Many national movements, resulting of many liberation and social revolutions of the 19th

Изложба / Exhibition

на хришћански средњи век. У овом, романтичарском оквиру, развијају се и многи национални правци, који су резултат многих ослободилачких и социјалних револуција током XIX века. Паралелно са развојем технологије и примене челичних конструкција, развија се рационалистички правац, који по први пут, парадоксално, одваја архитектуру од конструкције.

У другој половини XIX века, кристалише се академизам на начин који успоставља ред над еkleктичним правцима. И то у дефинисању стилских форми за поједине врсте грађевина. Оно што је за српско искуство XIX века важно рећи, без обзира на домете еkleктичне архитектуре код нас, јесте да је она настајала и развијала се са напретком српског друштва, у односу на болно наслеђе изазвано дугогодишњом окупацијом.

Одмах после овог уводног дела, Владимир Анђелковић је веома елоквентно прошао кроз целу књигу *Архитектура Србије у XIX веку* и концизно се осврнуо на суштинске карактеристике објеката и времена у којем су они изграђени.

Том приликом поновио је Несторовићеву тезу, да у развоју нове србијанске архитектуре опажамо у почетку само далеке одјеке барока и класицизма, али са доласком страних инжењера и архитеката у Србију, утицај средњоевропске архитектуре постаје снажнији. Та архитектура ће се све више кристалисати у посебне србијанске варијанте.

Класицизам се јавља у Европи већ крајем XVIII века, а у Милошевој Србији његов утицај се опажа почетком четврте деценије XIX века и трајаће до половине века, а местимично и дужи; романтизам је на помолу у Србији почетком пете деценије XIX века, а престаје тек почетком његове последње четврти; еkleктични стилови и академизам настају током седамдесетих година XIX века, и развијаће се до краја овог периода, па ће доживети своју декаденцију тек између два светска рата. Паралелно са академизмом, почетком XX века појављује се и снажно еволуира сецесија.

century were created in this romantic style. Simultaneously with the development of technology and introduction of steel structure, the Rationalist movement developed, which, paradoxically, for the first time separates architecture from construction.

In the second half of the 19th century, the Academism as a style crystallized in way restoring order in the eclectic movements. Particularly by defining the style forms for certain types of buildings. What is important to say about the Serbian experience in the 19th century is that regardless of the accomplishments of the eclectic architecture in Serbia, it emerged and developed along with the development of Serbian society with a strong relationship with the painful heritage caused by the long occupation.

Immediately after the introductory part, Vladimir Anđelković very eloquently went through the entire book *Architecture in Serbia in 19th century* and concisely reviewed the essential characteristics of the structures and the time when they were constructed.

On this occasion, he repeated the Nestorović's thesis, that in the development of new Serbian architecture only distant echoes of the Baroque and Classicism could be detected, but with the advent of foreign engineers and architects to Serbia, the influence of Mid-European architecture increases. This architecture will progressively crystallize in separate Serbian variants.

The Classicism appears in Europe as early as by the end of 18th century, and Miloš's Serbia, its impact was still perceivable by the beginning of the fourth decade of 19th century and will last till the half of the century and longer in some places; the Romanticism appeared in Serbia by the beginning of the fifth decade of 19th century and it will cease by the last quarter of the century; the eclectic styles and the Academism emerged during seventies of the 19th century, and they will develop till the end of this period, and their decadent period will be not later than between the wars. Simultaneously with the Academism, by the turn of the 20th century, the Secession emerged and quickly evolved.

Незаменива помоћ у организацији изложба ДАН-а – студенти архитектуре
 Indispensable assistance in organization of the DAN exhibitions – students of architecture

Романтичарска епоха у архитектури Србије јавља се прво преко декоративних мотива на фасадама. У овој фази развоја грађевинарства у Србији, приметно је присуство већег броја страних грађевинских стручњака, и домаћих, који су стекли извесно стручно образовање. У овој епохи саграђени су у Србији и посебни типови већих и раскошнијих породичних кућа, слободних и пространих дворишта, симетричних основа. Еклектични стилови, са ренесансом као главном подлогом, јављају се пре последње четврти века. Карактеристике ове архитектуре су складне пропорције површина, њихова хармонична обрада, где су главни мотиви хоризонтални венци и профили, и декоративно уоквирени прозори, најчешће у симетричном распореду; каткад, у богатијим случајевима, примењују се пиластри, балкони и атике.

Промене које настају са појавом академизма, знатно су дубље; оне пре свега полазе од самих основа зграда, које добијају еластичније, али и сложеније композиције, каткад разуђеније облике и знатније димензије. Ове су промене пре свега настале у читавом европском архитектонском стваралаштву на бази многих новијих теорија архитектуре, проповеданих у европским школама. Ова еклектична и академска архитектура развиће се интензивно до краја периода који проучавамо, па ће прећи и у раздобље између два светска рата, када тек настаје њена декаденција.

Од самог почетка XX века, наши архитекти прихватају и развијају нове, модерне правце, који се појављују у Бечу са професором Оттом Вагнером. Ова китњаста архитектура код нас је радо примењена и обрађивана до Првог светског рата, а и после 1919. године, углавном на приватним зградама.

The Romanticist epoch in Serbian architecture first appeared in the decorative motifs on the façades. In this phase of the development of civil engineering in Serbia, the presence of a number of foreign civil engineering professionals was notable, as well as of some national engineers who acquired certain professional education. In this period, a special type of large and lavish family houses with symmetrical layouts appeared, with open and spacious front yards. The eclectic styles, with the Renaissance in their core, occur in the prior to the last quarter of the century. The characteristics of this architecture are harmonious proportions of surfaces, and their harmonious workmanship, with horizontal cornices and profiles as main motifs, as well as decoratively outlined windows, most frequently in a symmetrical arrangement. In the cases with rich investors, pilasters, balconies and attics appear as architectonic elements.

The changes occurring with the emergence of the Academism were considerably profound; they were starting from the very layouts of the buildings, which assumed more elastic but complex composition; sometimes very derived forms and sizable dimensions. These changes occurred in the entire European architectonic opus, under the influence of many new theories of architecture, professed in the European schools. This eclectic and academic architecture would develop intensively till the end of the studied period, and it would continue into the period between two world wars, and then become decadent.

From the beginning of 20th century, our architects adopt and develop new, contemporary trends emerging in Vienna, promoted by professor Otto Wagner. This ornate architecture was very warmly welcomed and implemented until the World War I and after 1919, in private projects mostly.

Саборна црква, Ниш / Cathedral, Niš

илустративним материјалом, који, као уредник Несторовићеве студије, има на располагању. Врло је спретно груписао поједине потцелине и архитектонске теме.

У наставку вечери, у трећем делу разговора, Сима Гушић је издвојио објекте XIX века, саграђене у Нишу, који су део Несторовићеве студије или се уклапају у оквир његових стилских одредница. То је логична последица места промоције књиге и изложбене поставке. Том приликом је поновљена општа историјска чињеница, да је ослобођење Ниша 1878. од Отоманске империје и прикључење ове области Краљевини Србији, камен темељац промене архитектонско-урбанистичке структуре града. Окосница ове промене је први урбанистички план Ниша, тзв. Винтеров план. На тој новој варошкој регулативи изникли су многи каснији објекти, који стоје високо у рангу архитектуре Србије у XIX веку.

Како је на изложби нишка архитектура илустрована бројним примерима, разговором је обухваћен кратак приказ њених основних стилских карактеристика. Почетак прегледа градитељства XIX века, започет је анализом двеју нишких цркава. *Стара црква св. Арханђела*, чија је градња, парадоксално, започета под Турцима, 1819. године. Њена укопана доња половина је управо мимикрија пред стегама окупационе власти, којом хришћани избегавали да њихов монумент надвиси турску цамију. На њој се јасно оцртава традиционална, балканска стилистика, с обзиром да у том тренутку до Ниша ни издалека не стиже дах западног утицаја. У основи тога је дугогодишње искуство народног неимарства. На истоветан начин се у том периоду гради и у ослобођеној Србији, тако да наша, Стара црква не излази из општег градитељског манира. То је тробродна грађевина, која је, осим апсидалне стране, опточена

The colleague Vlada Andelković illustrated his presentation with rich material that was available to him as the editor of Nestorović's study. He managed to group individual subunits and topics in a very ingenious manner.

As the evening proceeded, in the third part of the discussion, Sima Gušić talked about the buildings built in Niš in 19th century, which are a part of the Nestorović's study or fit in the framework of his definitions of styles. This is a natural outcome of the place where the book was promoted and exhibition set up. On this occasion, one could hear the general historical fact that the milestone in the architectonic and town planning structure of the city was the liberation on Niš in 1878, as the city was taken from the Ottoman empire and joined with the Kingdom of Serbia. The fundamental document for this change is the first town plan of Niš, the so called Winter's plan. This new document was a basis for construction of many later-day structures that are ranked high in the Serbian architecture of 19th century.

As the Niš architecture was illustrated by numerous examples, the discussion comprised the review of its basic characteristics of style. The 19th century civil engineering review began with the analysis of two churches in Niš. The old *Church of St. Archangel*, whose construction, which may come as a paradox, began under the Turkish occupation in 1819. It is half-buried in the ground, which was a sort of mimicry before the occupation authorities, as in this manner the Christians managed to make the church lower than the nearby Turkish mosque. The Balkan style is clearly visible in the architecture of the church, as at this time not a trace of western influence could be felt in Niš. The basis of this style is a long experience in traditional building construction. Since this building style was also applied in the liberated parts of Serbia,

Зграда начелства, Ниш / County authorities building, Niš

тремом по целом обиму. Систем конструкције и симулација сводова је претежно од дрвета и ћерпича. Извесно одступање од основног традиционалистичког манира има барокни иконостас и капители стубова.

Нешто касније од градње Старе цркве, када је Ниш још увек под турском окупацијом, 1857. године, започета је изградња другог здања, *Саборној храма посвећеној силаску св. Духа на айосШоле*. По посебном одобрењу, њу је основао и започео Андрија Дамјановић, а освешена је непосредно по ослобођењу Ниша, 1878. године. У основи ове грађевина је тробродна и петокуполна базилика, чији су бродови одвојени монументалним стубовима. У тренутку када се она гради, без обзира на окупацијско окружење, њени градитељи, који су под утицајем матице, примењују и комбинују веома живописне стилове. Иако је у њеној основи српско-византијски стил, трем је ренесансни, док је секундарна пластика, стубови, венци и друго, романско-византијског порекла. Живописну слику допуњују барокне атике на pročелју.

Наставак разговора на тему „Архитектура Србије у XIX веку“, посвећен је анализи нишке архитектуре која је настала после ослобођења Ниша од Турака, 1878. године. Она је, рекао је Гушић, смештена (по Несторовићу) у широки дијапазон, назван *академизам у Србији*. По својој суштини, реч је о еkleктичној архитектури, са ослонцем на различите историјске реминисценције. За Ниш је то време од виталног значаја, јер је то тренутак напуштања декадентне источне традиције и окретање према европском моделу обликовања града. Елан уређења младе краљевине преноси се и на новоослобођене градове. Печат одлучних промена урбаног окружења даје Винтеров план, први урбанистички план Ниша. Ослоњени на тај документ, настају многи нови стамбени и јавни објекти.

12 Први монументални јавни објекат у Нишу, чија појава

this church does not differ from the general construction trend. It is a construction with three naves, that had a porch along the entire periphery of the building, and not only on the apse side. The structural system and vaults simulation was primarily made of timber and simple roof tiles. Certain departure from the basic traditionalistic style is the Baroque style iconostasis and pillar capitals.

Some time after the construction of the Old church, while Niš was still under Turkish rule, in 1857, the construction of the second edifice, the Cathedral dedicated to *The descent of the Holy Spirit upon Apostles*. After receiving the special permission, it was founded and started by Andrija Damjanović, and the cathedral was consecrated immediately after the liberation of Niš, 1878. The layout of the structure reveals three naves and five domes, the naves being separated by the monumental pillars. At the moment of its construction, despite the occupation its builder who were under the influence of the mainstream, applied and combined very picturesque styles. Even though it is basically a Serbian-Byzantine style, the porch is in the Renaissance style, while the secondary plastic, pillars, cornices and other belong to the Roman-Byzantine origin. The picturesque image is completed by the Baroque attics at the front wall.

The discussion, with the topic "Architecture in Serbia in 19th century", devoted to the analysis of the architecture in Niš created after the Turkish occupation was finished, continued. It is, said Gušić, placed (according to Nestorović) into a wide range called *Academism in Serbia*. In its essence, it is eclectic architecture, looking back to various historical styles. For Niš this time was vital, because it was the time when the decadent Eastern tradition was abandoned and a new European model of town formation was embraced. The energy of the young kingdom was transferred to the newly liberated cities. The Winter's plan made the decisive impression to the changes of

Зграда гимназије, Ниш / Gymnasium building, Niš

символизује стремљења града ка савременом, подигнут је 1886. године за потребе *Начелства округа нишког* (данашња зграда Универзитета). Ова грађевина, која је рад непознатог бечког аутора, стилски припада ренесансном еклектицизму. Дограђивана је више пута, а последњи пут 1935. године, моделовањем њеног полукружног pročеља, по пројекту архитекте Петра Гачића. Такође у ренесансном стилу, али далеко суптилније, компонована је и зграда *Пастеровој завода*, саграђена 1900. године. То је прва установа превентивне медицине у земљи. Дограђена је једном приликом 1930. године. После ослобођења од Турака, у масивном начину градње, настају и многи стамбени објекти. На нов начин граде се многи објекти око Трга краља Милана и дуж главних саобраћајница. Са више или мање успешним архитектонским стилем, они мењају градски пејзаж. Један од таквих објеката Несторовић спомиње у својој књизи. То је спратни објекат на углу Лешјанинове и Кнегиње Љубице, са угаоним необарокним кубетом и плиткорелефном декорацијом. Са сличном академском, али необарокном декорацијом је и зграда *Јужноморавске банке*, у улици Обилићев венац.

У широком дијапазону академског еклектицизма је *Инжењерска касарна* у Нишу, саграђена 1900. године, по пројекту архитекте Данила Владисављевића. Она одражава дух немачког неоромантизма, и веома живописно подсећа на средњовековне замкове, са кулама и зупчастим атикама.

Традиција академизма XIX века наставља се у градитељству Ниша и почетком новог столећа. Међу значајним грађевинама је зграда *Гимназије Стеван Сремац*, саграђена у ширем периоду, 1911-1918, по пројекту архитекте Рувидића. Рађена је у стилу академизма, изразите симетрије која акцентује и унутрашњи простор. Фасада је скромније обрађена, са приземљем у лакој рустици и дискретним биљним орнаментима око полукружних

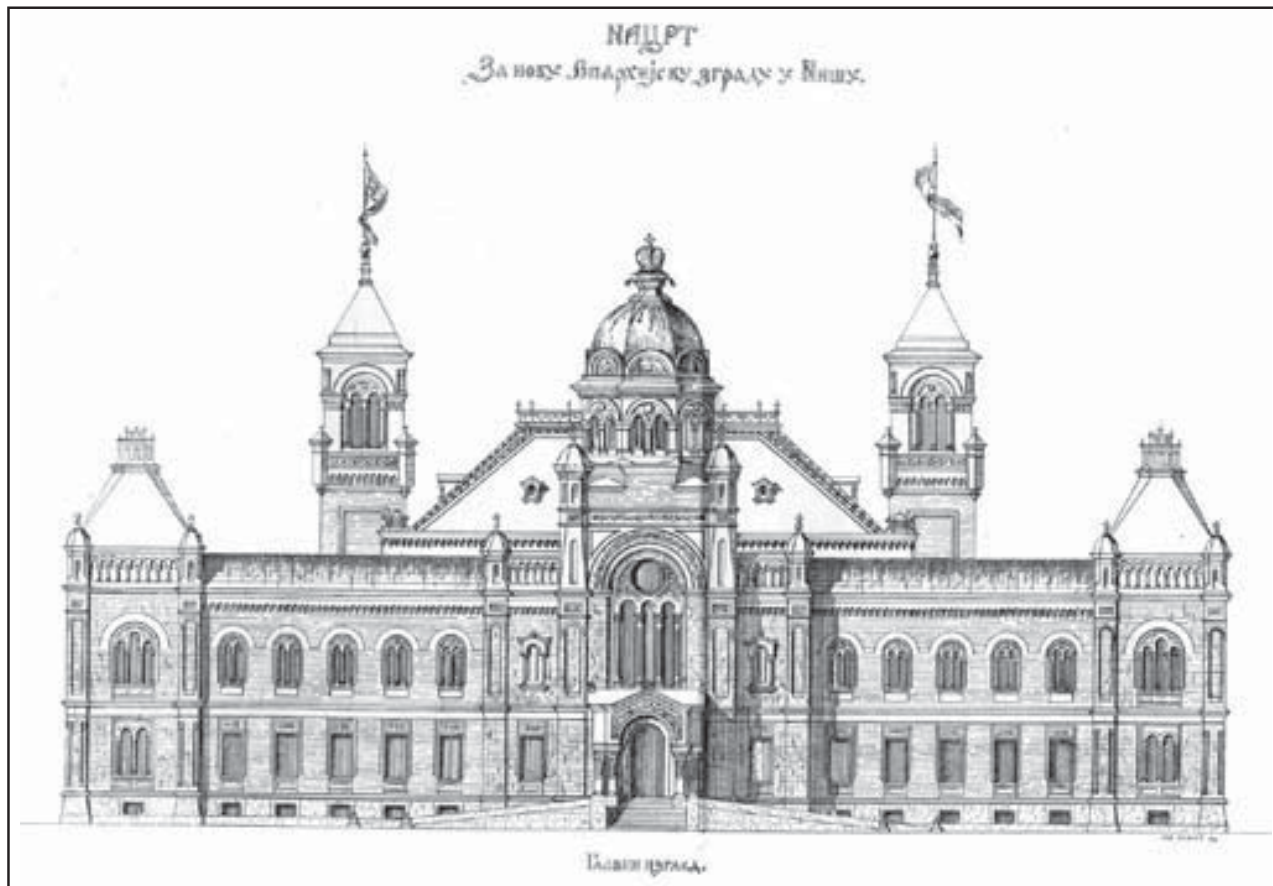
Пастеров завод, Ниш / Pasteur's Institute, Niš

urban environment, and that is the first town plan of Niš. Many new housing and public buildings were built, with this town plan as a basis.

The first monumental public structure in Niš, whose appearance symbolizes the aspirations of the for the contemporary image, was erected in 1886 for the needs of *Niš county head office* (present-day University building). This building, which is a design of the anonymous designer of Vienna, belongs to the Renaissance eclecticism. Additions were made to the basic structure, the last time in 1935 when its semicircular front was constructed, according to the design of the architect Petar Gačić. The *Pasteur's Institute* building was constructed in a much more subtle Renaissance style in 1900. It is the first institution of medical prevention in the country. Additions were made in 1930.

Many new housing structures built in a massive construction manner were created after the liberation from the Turks. Many new buildings around the King Milan's Square and along the main traffic routes were constructed. Their architectural style being more or less successful, they changed the cityscape. One of such prominent buildings was mentioned by Nestorović in his book. It is a one-storey building at the corner of Lešjaninova and Kneginja Ljubica streets, with the Neobaroque corner tower and shallow relief decoration. The *Južnomoravska bank* building in Obilićev venac street had a similar academic, but also the Neobaroque decoration. The *Engineering Barracks* in Niš, built in 1900, according to the design of the architect Danilo Vladislavljević belong to the variety of Academic eclecticism. It reflects the spirit of the German Neoromanticism, and very much resembles the medieval towers and toothed attics.

The tradition of the Academism of the 19th century continued in the civil engineering in Niš at the turn of the new century. Among the significant buildings is the *Stevan Sremac Gymnasium*, built in the period 1911-1918 according to the design of the architect Ruvidić. It was constructed in the Academism style, of prominent symmetry, with light rustic and discrete plant ornaments around the semi-

Пројекат – главни изглед зграде Епархије, Ниш / Design – appearance of the building of Eparchy, Niš

прозора и на прочељу. Према оваквом приступу декорацији, види се како на Рувидића дискретно почиње да утиче сецесија. Трајање академске архитектуре у Нишу настаје, како смо видели, и почетком XX века, али се увелико у овом периоду осећају утицаји савременијих стилова. Сецесија је сада тренд. Из те архитектуре Ниша Несторовић наводи зграду Суда, некадашњег *Среској начелсиџа*. Није сигурно, али се претпопоставља, да је пројекат радио Данило Владисављевић. Упечатљива је њена кула са сатом, а спољна обрада је у разиграјој сецесији. Декорација је инспирисана биљним мотивима. Централна монументална композиција појачана је бочним фасадним ризалитима.

Посебно поглавље Несторовићевих истраживања, приказано у његовој студији и на изложби, посвећено је српском националном стилу. За ту прилику, нишка архитектура је илустрована капелом *Ђеле-кула*, која је саграђена 1902, по пројекту Димитрија Лека. На изложби је био приказан и нереализован Илкићев пројекат Епархије нишке. То је монументална грађевина, изражена неовизантијском орнаментиком.

Изложба поводом књиге и Несторовићева студија о српској архитектури XIX века, није обухватила сва дела тога периода. Поготову када је Ниш у питању. Али је то веома интригантна прича и заслужује даљу пажњу савремених истраживача. Тим пре што се свуда у Србији, а нарочито крајем XX века, појављује нова архитектура постмодернизма, која аутономно спекулише са еклектиком у ширем историјском простору.

Промотивно вече завршено је садржајном дискусијом која се односила на домете архитектуре XIX века, односно до ког времена се она објективно простире. Очигледно је да је по неким примерима она још увек жива, и да ће неко време настајати паралелно са модерничким покретом.

circular windows and in the front wall. This approach to decoration reveals the onset of discrete influence of the Secession on Ruvidić.

The Academism in Niš lasted till the turn of the 20th century, but the influences of other, more modern styles were strongly felt in this period. The Secession was in trend now. For this period of Niš, according to Nestorović, the Court edifice (once the building of the *District head office*) is a characteristic example. It is not known for certain, but it is supposed that the design was made by Danilo Vladislavjević. The clock tower is prominent, and the façade is worked in playful Secession style. The decoration was inspired by vegetation motifs. The central monumental composition is emphasized by the lateral façade projections.

The separate chapter of Nestorović's research, presented in his study and at the exhibition, was dedicated to the Serbian national style. For this purpose, the architecture of Niš was illustrated by the *Ђеле-кула* chapel which was built in 1902, according to the design of Dimitrije Lek. At the exhibition the non-realized Ilkić's design of the Niš Eparchy was presented. It is a monumental edifice, built with the Neo-Byzantine ornaments.

The exhibition inspired by the book, and Nestorović's study of Serbian architecture of the 19th century, did not include the entire opus of the period. Particularly when it comes to Niš. But it is a very intriguing story and deserves further attention of all the contemporary researches. Precisely because in Serbia, especially at the end of 20th century, a new architecture of the Postmodernism, autonomously speculating with the eclectics in the vast historic space has been emerging.

The promotional evening closed with the discussion addressing the achievements of the 19th century architecture, and the time span it covered. It is obvious by some examples, that it was still very much alive, and it would be created simultaneously by the Modernist movement.

арх. Бранимир ЋИРИЋ

**ТРИБИНА
ДРУШТВА АРХИТЕКАТА НИША
КАКО УНАПРЕДИТИ
СИСТЕМ КОНТРОЛЕ У
ПРОЦЕСУ ПЛАНИРАЊА И
ИЗГРАДЊЕ ГРАДА**

30.11.2008. г. галерија „Србија“

Организатор и водитељ трибине: арх. Бранимир Ћирић
Organizer and host of the open discussion: arch. Branimir Ćirić

Трибина са темом КАКО УНАПРЕДИТИ СИСТЕМ КОНТРОЛЕ У ПРОЦЕСУ ПЛАНИРАЊА И ИЗГРАДЊЕ ГРАДА организована је са циљем да се поново актуелизују и делимично драматизују активности у процесу изградње града.

Због широко дефинисане теме од стране организатора трибине одређене су подтеме на основу којих је могло да се узме учешће у расправи.

arch. Branimir ĆIRIĆ

**OPEN DISCUSSION
OF THE SOCIETY OF ARCHITECTS OF NIŠ
HOW TO IMPROVE THE
CONTROL SYSTEM IN CITY
PLANNING AND BUILDING
PROCESSES**

30th November 2008 "Srbija" Gallery

The open discussion HOW TO IMPROVE THE CONTROL SYSTEM IN CITY PLANNING AND BUILDING PROCESSES was organized with a goal to render the activities in the city building process topical and to dramatize them partially.

Due to the very wide topic field, a variety of subtopics was defined to facilitate discussion.

The subtopics were:

- Control system by City zoning
- Planning committee
- Architecture committee
- Exterior arrangement committee
- Planning directorate control system

On behalf of the organizer, at the Days of architecture of Niš, the open discussion was hosted by arch. Branimir Ćirić, with introductory notes addressing title, subtopics and goals of the open discussion, on 30th of November 2008, in the hall of the "Srbija" Gallery, with around 50 participants. The open discussion that lasted for more than two hours, was successful, as concluded by the participants, because it was very well attended, particularly by the young colleagues.

It should be mentioned that the proposed topic, attracted colleagues from Knjaževac, Zaječar, Kruševac and Leskovac, apart from those of Niš.

Аудиторијум / Audience

Подтеме су биле:

Систем контроле кроз зонирање Града,
Комисија за планове,
Комисија за архитектуру,
Комисија за партерно уређење,
Систем контроле кроз рад Управе за планирање.

Испред организатора, на Данима архитектуре Ниша, трибину је водио арх. Бранимир Ћирић, са уводним напоменама по наслову, подтемама и циљевима трибине, дана 30.11.2008. год. у сали галерије "Србија", уз присуство око 50 учесника. Трибина је трајала више од два сата и како су сами учесници констатовали, осим врло добре посећености, успешност трибине огледала се и у присуству већег броја млађих колега.

Треба поменути да је предложена тема, поред учесника из Ниша, заинтересовала и колеге из Књажевца, Зајечара, Крушевца и Лесковца.

Учесници у расправи (М. Медар, М. Медведев, Љ. Станковић, С. Гушић, Б. Јовановић, Т. Игић, И. Конески, Д. Цанић, Н. Живаљевић, И. Китановић и други) истакли су низ проблема везаних за планирање и изградњу простора. Констатујући, препознавајући узроке и процесе који доводе до испољавања проблема везаних за изградњу простора, лоцирајући их по њиховој садржини, учесници трибине су истовремено понудили предлоге за њихово решавање.

Овај текст представља сублимат размишљања учесника трибине, гледано кроз призму писца ових редова, а не појединачни коментар учесника у расправи.

Размишљање већине присутних еминентних учесника трибине показало је да постоје озбиљни проблеми у функционисању

The discussion participants (M. Medar, M. Medvedev, Lj. Stanković, S. Gušić, B. Jovanović, T. Igić, I. Koneski, D. Canić, N. Živaljević, I. Kitanović and others) pointed out a set of issues related to planning and space building. The participants of the open discussion showed recognition of the causes and processes leading to generation of problems related to construction in space, locating them by their contents, and they simultaneously offered solutions for the issues.

This text represents the majority of attitudes of the open discussion participants, viewed from the aspect of the author, not through the individual commentaries of the participants.

The opinion of the majority of present eminent participants showed that there are serious problems in functioning of the entire planning process, and particularly of control of construction in space, from the parts of problems related to the legal procedure, to the problems related to the realization of planning document, architectonic control of the received projects and construction control on the basis of approved documentation.

The opinions agreed on by the majority of professional participants of the discussion, are presented in further in the text,

Recognition-location of the problems:

- Unless town planning and architecture are sufficiently profiled, they are subject to manipulation and abuse;
- Planning documentation – it is not sufficiently suited to the contemporary moment;
- Institutions are excessively closed;
- Legislative system problem – is all that is laid down permitted or not?;
- There is no construction - architecture aesthetic control system;
- It takes very long time to have Building permits issued;

Аудиторијум/Audience

целокупног процеса планирања, а нарочито контроле изградње простора, од дела проблема везаних за законску процедуру, до проблема везаних за спровођење планске документације, архитектонске контроле приспелих пројеката и контроле грађења на основу одобрене документације.

Размишљања већине учесника у расправи, представљена у наставку ових редова консензусом струке, дефинисана су као

препознавање-лоцирање проблема:

- уколико урбанизам и архитектура нису довољно профилисани, предмет су манипулације - злоупотребе;
- планска документација - недовољно примерена савременом тренутку;
- постоји превелика затвореност институција;
- проблем система - законодавства, да ли све што је написано јесте или није дозвољено;
- не постоји систем контроле естетике изградње - архитектуре;
- спорост у поступку издавања грађевинских дозвола;
- надзор није покривен регулативом, чиме се отвара простор за манипулације по било ком основу;
- инспекцијске службе (не) реагују, не постоји адекватна реакција градских и државних институција;
- не постоји свест о рационалном коришћењу енергије у зградарству, као и прописи о могућностима примене нових материјала;
- имамо цензуру на сопствени начин размишљања.

- Supervision is not regulated by law, making way for all sorts of manipulations;
- Inspection teams are (not) active, there is no adequate reaction of city and state institutions;
- There is no awareness of the energy efficient usage in building construction, and no regulations on the potential of application of new materials;
- There is an auto-censorship.

Potential solution methods:

- Delegate a professional body at the level of the City: council, head architect etc, founded by the mayor or City Assembly (through decisions at the level of the City) with defined jurisdictions;
- Submit motions – define adequate initiative for production of planning documentation;
- Production of quality plans is the best possible control of construction in space;
- Planning control is in place, but it needs to be improved constantly;
- Establish a planning control system that will be independent of the political caprice or change of political power;
- Cover entire city area with planning documentation;
- Act on the political decision makers in order to provide additional financing for production of as many plans as possible;
- The town planners should be subjected to market competition;
- Every architecture must be under control;
- The rules of behavior in space and designing should be regulated by the city laws/decrees;

могући методи решавања:

- одредити професионално тело на нивоу Града: савет, главни архитекта и сл., оформљено од стране градоначелника или Скупштине града (путем одлука на нивоу Града) са дефинисаним ингеренцијама;
  - предложити - дефинисати адекватне иницијативе за израду планске документације;
  - израда квалитетних планова је највећа контрола изградње простора;
  - контрола планова постоји, али је стално треба унапређивати;
  - поставити систем контроле планова који не зависи од добре воље политике и промене власти;
  - покрити целокупно подручје града планском документацијом;
  - деловати на доносиоце политичких одлука у циљу обезбеђивања већих финансијских средстава за израду што већег броја планова;
  - урбанистима наметнути утакмицу на тржишту;
  - свака архитектура мора бити под контролом;
  - градским одлукама профилисати правила понашања у простору и пројектовању;
  - реактивирати прописе у процесу пројектовања (ревидент - пројектант);
  - законски смањити број докумената потребних за издавање грађевинских дозвола;
  - контролисати рад инспекцијских служби и њихово деловање временски ограничити;
  - архитектуру треба приближити грађанству едукацијом кроз медије;
  - контролисати квалитет животне средине и кроз рационално коришћење енергије (и обновљивих извора енергије) и кроз могућу примену савремених материјала;
  - Управа за планирање и изградњу треба да буде саговорник и партнер у доношењу адекватних одлука.
- Reactivate the regulations in the designing process (revisor – designer);
  - Legally reduce the number of documents required for issuing the building permits;
  - Control the inspection officials and time-limit their activities;
  - Architecture should be made accessible to the citizens by education through media;
  - Environment should be controlled through efficient energy usage (and renewable energy source usage) and through potential application of modern materials;
  - Planning and construction administration should be a partner in the process of adequate decision making.

Трибина је организована без претензија да дефинише коначна решења, али са намером да, због актуелних дешавања мимо контроле струке, укаже јавности и утиче на свест оних у чијим су рукама полуге власти да процес планирања и изградње Града носи изузетну одговорност.

Професионализам и визије, а не волонтаризам и анархија су суштина правилног приступа у процесу развоја Града.

Нажалост, пракса показује да таквом размишљању нису сви дорасли.

The open discussion was organized without intentions to define final solutions, but with an intention to expose the actual practice happening outside professional control of the trade, present it to the public and inform those wielding the reigns of power that city planning and building process is very responsible one.

The essence of an appropriate approach to the city development process are professionalism and vision, and not randomness and anarchy. Unfortunately, the practice has demonstrated that not every factor in the process is up to such thinking.

арх. Александра В. Милошевић

**17. МЕЂУНАРОДНИ САЛОН
УРБАНИЗМА**

БИЈЕЉИНА, 8-15. НОВЕМБАР 2008

Arch. Aleksandra V. Milošević

**17TH INTERNATIONAL SALON
OF TOWN PLANNING**BIJELJINA, 8-15TH NOVEMBER 2008

„Генерални планови и планови општег уређења“ –
ПРВА НАГРАДА: Генерални план Шапца и приградских насеља
“General plans and general arrangement plans” –
FIRST PRIZE: General plan of Šabac and suburban settlements

Након успешно реализованог 16. САЛОНА УРБАНИЗМА Удружења урбаниста Србије, који је 8. новембра 2007. године премијерно отворен у Нишу, са темом УРБАНИ ИЗАЗОВИ, према одлуци Савета Салона о бијеналном гостовању у другим градовима, 2008. године премијерна поставка Салона пресељена је ван граница Србије, са Бијељином као домаћином.

Реализација Салона била је поверена Удружењу урбаниста Србије, у сарадњи са Градом Бијељина и Заводом за урбанизам и пројектовање Бијељина.

Генерални покровитељи 17. Салона били су Град Бијељина и Министарство животне средине и просторног планирања Републике Србије, а градови покровитељи били су Београд, Нови Сад, Ниш, Крагујевац, Подгорица и Бањалука, као и општине Ужице и Косовска Митровица.

17. Салон урбанизма је унапред био најављен као редовна поставка и радови су могли да буду пријављивани у следећих девет категорија:

1. Просторни планови
2. Генерални планови и планови општег уређења
3. Планови регулације
4. Урбанистички пројекти и реализације
5. Конкурси
6. Истраживања и студије
7. Примена информатичких технологија
8. Публикације
9. Студентски радови.

After the success of the 16th SALON OF TOWN PLANNING of the Society of Town Planning of Serbia, which was opened for the first time on 8th of November in Niš, with the theme TOWN PLANNING CHALLENGES, according to the decision of the Salon Council to organize the visits to another cities on alternate years, the premiere of the Salon exhibition in 2000 was outside Serbian borders, in Bijeljina as a host.

Realization of the Salon was entrusted to the Society of Town Planning of Serbia, in cooperation with the Town of Bijeljina and the Town Planning and Designing of Bijeljina.

Main sponsors of the 17th Salon were the Town of Bijeljina and the Ministry of Environment and Spatial Planning of the Republic of Serbia, and the patron cities were Belgrade, Novi Sad, Niš, Kragujevac, Podgorica and Banjaluka, as well as the municipalities of Užice and Kosovska Mitrovica.

17th Salon of Town Planning was announced in advance as a regular exhibition and the projects could be submitted in nine categories:

1. Spatial plans
2. General plans and general arrangement plans
3. Regulation Plans
4. Town planning designs and realizations
5. Competitions
6. Researches and studies
7. Application of information technologies
8. Publications
9. Student projects.

„Планови детаљне регулације“ - ПРВА НАГРАДА - План детаљне регулације просторне културно-историјске целине Топчидер
 “Detailed regulation plans” – FIRST PRIZE – Detailed regulation plan of spatial cultural-historical entity of Topčider

Поставка Салона је организована у Градској кући у Бијељини. Изложени радови су заузели целокупан слободни простор, укључујући и допунске панове.

По традицији, Салон је свечано отворен 8. новембра, на Светски дан урбанизма.

Салон је свечано отворио Мићо Мићић, начелник Општине Бијељина.

После поздравних речи, које су упутили начелник за урбанизам Бијељине Саво Бојановић, директор Републичке агенције за просторно планирање проф. др Борислав Стојков, проф. др Миодраг Ралевић и председник Савета Салона и Удружења урбаниста Србије мр Душан Минић, председник Жирија 17. Салона Славко Лукић, д-р, објавио је да је за излагање на 17. Салону стигло 165 радова.

Селекциона комисија, која је радила у саставу: Далибор Бијелица, председник (Бијељина), Жељка Коралија (Бијељина) и Милена Ђорђевић (Шабац), прихватила је за излагање свих 165 радова, и то 7 просторних планова и 1 програм за израду стратегије просторног развоја, 5 генералних планова и 3 плана општег уређења, 27 планова регулације, од којих је 6 регулационих планова, 5 планова генералне регулације, 9 планова детаљне регулације, 3 детаљна урбанистичка плана, 3 локалне студије локације и 1 рад о критеријумима за одређивање могућих утицаја на животну средину, 12 урбанистичких пројеката, 5 конкурсних радова, 16 радова из области Истраживања и студије, 6 из области Примена информатичких технологија, 13 публикација и 70 студентских радова.

Жири 17. Салона, у саставу: Славко Лукић, д-р, председник (Бијељина), Бранко Бојовић, д-р (Београд), доц. мр Александра Ђукић, д-р (Београд), Иван Петронијевић, д-р (Ужице) и Весна Просеница, д-р (Нови Сад), након дводневног рада и детаљног прегледа селектованих радова, једногласно је одлучио да се доделе награде следећим ауторима и радовима:

The Salon exhibition was organized in the Town hall in Bijeljina. The exhibited projects occupied the entire available space, including the additional panels.

Traditionally, the Salon was ceremoniously opened on 8th of November on the Global Town Planning Day.

The Salon was opened by Mićo Mičić, head of the Bijeljina Municipality.

After the greeting speeches, delivered by the manager for town planning of Bijeljina, Savo Bojanović, director of the Agency or Spatial Planning of the Republic, prof. PhD Borislav Stojkov, prof. PhD Miodrag Ralević and the president of the Salon Council and the Society of town planners of Serbia MA Dušan Minić, president of the Jury of the 17th Salon, Slavko Lukić, grad. eng. of arch, announced that 165 projects were exhibited at the 17th Salon.

The Selection committee, consisted of: Dalibor Bijelica, president (Bijeljina), Željka Koralija (Bijeljina) and Milena Đorđić (Šabac), admitted all 165 projects for exhibition: 7 spatial plans and 1 program for production of spatial development strategy, 5 general plans and 3 general arrangement plans, 27 regulation plans, out of which 6 regulation plans, 5 plans of general regulation, 9 plans of detailed regulation, 3 detailed town plans, 3 local location studies and 1 project about criteria for determination of potential impacts on the environment, 12 town planning designs, 5 competition projects, 16 papers from the field of Research and studies, 6 from the field of information technology application, 13 publications and 70 student projects.

The Jury of the 17th Salon, that consisted of: Slavko Lukić, grad. eng. of arch., president (Bijeljina), Branko Bojović, grad. eng. of arch. (Belgrade), ass. Prof. MA Aleksandra Đukić, grad. eng. of arch. (Belgrade), Ivan Petronijević, grad. eng. of arch. (Užice) and Vesna Prosenica, grad. eng. of arch. (Novi Sad), after two days and scrupulous review of selected projects, unanimously decided to confer the awards on the following designs and projects:

„Урбанистички пројекти и реализације“ -
ПРВА НАГРАДА - Аутобуска станица Сарајево
“Town planning designs and realizations” –
FIRST PRIZE- Bus stations of Sarajevo

„Конкурси“ - ПРВА НАГРАДА - Програмско архитектонско-
урбанистичко решење простора Трг Костурница у Крушевцу
“Competitions” – FIRST PRIZE – Program architectonic-town
planning design of the Ossaury Square in Kruševcu

ВЕЛИКУ НАГРАДУ САЛОНА Жири је доделио Генералном плану Шапца и приградских насеља, институције ЈУП План Шабац, аутора Славице Ференц, диа.

У категорији „Просторни планови“, ПРВА НАГРАДА је равноправно додељена Просторном плану општине Деспотовац, који је израдила ЈП Дирекција за урбанизам Крагујевац, са руководиоцем тима Мирјаном Ћирић, диа, и Просторном плану општине - града Суботице, израђеном у институцијама ЈП Завод за урбанизам општине Суботица и Грађевински факултет Суботица, аутора проф. др Борислава Стојкова и проф. др Дејана Филиповића. Образложење Жирија је да је ППО Деспотовац, која је сразмерно мала и недовољно развијена општина у Србији, презентован чисто и јасно, као и методолошки консеквентно.

ДРУГУ НАГРАДУ такође деле два рада, и то Просторни план кантона Сарајево за период од 2003. до 2023. године, Завода за планирање развоја кантона Сарајево, са руководиоцем тима Саидом Јамаковићем, диа, и водитељем Просторног плана¹ Вељком Галићем, и Просторни план града Источно Сарајево до 2015. године, Урбанистичког завода Републике Српске а. д. Бањалука, са руководиоцем тима мр Браниславом Бијелићем, дипл. просторним планером. Образложење Жирија за овакву одлуку гласи да Просторни план Источног Сарајева има стручни и друштвени значај у мрежи градова Републике Српске, те стога заслужује другу награду.

ТРЕЋА НАГРАДА је додељена Просторном плану општине Инђија, ЈП Завод за урбанизам Војводине из Новог Сада, са руководиоцима тима мр Љубицом Протић-Еремић, дипл. инж. хортикултуре, и Јасном Ловрић, диа. Овај рад је по мишљењу Жирија заслужио награду због иновација које се огледају у примени ГИС технологије у процесу планирања.

У овој категорији је додељено и СПЕЦИЈАЛНО ПРИЗНАЊЕ Програму за израду стратегије просторног развоја Републике Србије, Републичке агенције за просторно планирање, са руководиоцима проф. др Бориславом Стојковим, диа, и мр Ђорђем Милићем, дипл. просторним планером.

¹ Да ли је исправна синтагма „водитељ Просторног плана“?

GRAND PRIX OF THE SALON was conferred by the Jury on the designer Slavica Ferenc, grad. eng. of arch for the General plan of Šabac and suburban settlements, produced by the institution JUP Plan Šabac.

In the category “Spatial plans”, THE FIRST PRIZE was equally awarded to the Spatial plan of the Despotovac Municipality, produced by JP Town planning Administration Kragujevac, with the team leader Mirjana Ćirić, grad. eng. of arch., and The Faculty of Civil Engineering of Subotica, by designer prof. Ph.D. Borislav Stojkov and prof. Ph.D. Dejan Filipović. The Jury’s commentary was that the Spatial plan of Despotovac, which is a relatively small and underdeveloped municipality in Serbia, was presented in a clear and methodologically consequent way.

THE SECOND PRIZE was also awarded to the Spatial plan of the Sarajevo canton, for the period from 2003 to 2023, produced by the Institute for planning of the Sarajevo canton, with the team leader Said Jamaković, grad. eng. of arch., and the manager of the Spatial plan¹ Veljko Galić, and Spatial plan of the Istočno Sarajevo (East Sarajevo) city till 2015, of the Town Planning Institute of Republika Srpska a. d. Banjaluka, with the team leader MA Branislav Bijelić, grad. Spatial planner. The Jury elaboration for such decision was that the spatial plan of East Sarajevo had a professional and social importance in the network of cities of Republika Srpska, deserving the second prize.

THE SECOND PRIZE was awarded to the Spatial plan of the Indjija Municipality, produced by JP Town planning Institute of Vojvodina from Novi Sad, with the team leaders, MA Ljubica Protić-Eremić, grad. eng. of horticulture, and Jasna Lovrić, grad. eng. of arch. This project, deserved the award because of innovations, reflected in the implementation of GIS technology in the planning process.

In this category the Program for production of the strategy of spatial development of the Republic of Serbia, the agency for spatial planning of the Republic, with managers prof. Ph.D. Borislav Stojkov, grad. eng. of arch., and MA Đorđe Milić, grad. Spatial planner received a SPECIAL COMMENDATION.

¹ Is it right to say “the manager of the Spatial plan“?

Нишлије на Салону: мр Драган Радивојевић, директор нишког Завода са арх. Љиљаном Столић (лево) и арх. Тамаром Јовановић

Representatives of Niš at the Salon: MA Dragan Radivojević, director of Niš Institute with arch. Ljiljana Stolić (left) and arch. Tamara Jovanović

Станишићи / Stanišići

У категорији „Генерални планови и планови општег уређења“, Жири је ПРВУ НАГРАДУ доделио Генералном плану Шапца и приградских насеља, институције ЈУП „План“ Шабац, са руководиоцем тима Славицом Ференц, дия. Овај План, према оцени Жирија, има јасан концепт просторног развоја и јасну квалитетну презентацију.

ДРУГА НАГРАДА је додељена Генералном плану насеља Бечеј, ЈП Завод за урбанизам Војводине из Новог Сада, у сарадњи са ЈП „Станком-Бечеј“ из Бечеја. Руководилац Плана је Смиљка Протић, дия.

ТРЕЋУ НАГРАДУ је Жири доделио Плану општег уређења за четири насеља у општини Кнић, ЈП Дирекција за урбанизам Крагујевац, са руководиоцем тима Весном Савић, дия. Жири је оценио да овај рад, који се бави општим уређењем четири насеља - села Груже, истиче јасну методологију и јасну презентацију.

И у овој категорији је додељено СПЕЦИЈАЛНО ПРИЗНАЊЕ Плану општег уређења за подручје „Тршић - Трionoша“, који је израдила институција „Урбо-план“ из Лознице, са аутором Љиљаном Коларевић, дипл. просторним планером, на челу тима.

У категорији „Регулациони планови“, у поткатегорији „План генералне регулације“, додељена је ПРВА НАГРАДА Детаљном урбанистичком плану Бечићи, Архитектонског факултета Универзитета у Београду, са руководиоцима тима проф. др Миодрагом Ралевићем и Дејаном Шавијом, дия. Овај План је добио награду у поткатегорији због добро постављене алтернативне организације према потребама које наилазе.

ДРУГА НАГРАДА је припала Плану генералне регулације обилазнице магистралних путева М-3 и М-18 у Оџацима, који је израђен у ЈП Завод за урбанизам Кула-Оџаци из Куле, са руководиоцем тима Славком Гледовићем, дипл. инж. саобраћаја. Карактеристика овога рада је решење које обезбеђује функционисање и реструктурирање града очувањем земљишта. Равноправна ДРУГА НАГРАДА је припала Регулационом плану „Гвоздевићи“ у Бијељини, коју је израдио ДОО Завод за урбанизам и пројектовање из Бијељине, са Славком Лукићем, дия, као руководиоцем стручног тима.

In the category “General plans and general arrangement plans”, the Jury awarded the FIRST PRIZE for the General plan of Šabac and suburban areas, by the institution JUP “Plan” Šabac, with the team manager Slavica Ferenc, grad. eng. of arch. This Plan, as evaluated by the Jury, had a clear concept of spatial development and clear quality presentation.

THE SECOND PRIZE was awarded for the General plan of the Bečej settlement, JP Town Planning Institute of Vojvodina from Novi Sad, in cooperation with JP “Stankom-Bečej” from Bečej. The plan manager was Smiljka Protić, grad. eng. of arch.

THE THIRD PRIZE WAS awarded by the Jury to the General arrangement of four settlements in the Knić municipality, JP Town planning Administration Kragujevac, with the team leader Vesna Savić, grad. eng. of arch. The Jury evaluated that this project, dealing with the general arrangement of four settlements – Gruža village, exhibited clear methodology and presentation.

In this category, the Plan of general arrangement of “Tršić - Tronoša”, produced by the “Urbo-plan” institution of Loznica, with the designer Ljiljana Kolarević, grad. Spatial planner leading the team received the SPECIAL COMMENDATION.

In the category “Regulation plans”, in the subcategory “General regulation Plan”, the FIRST PRIZE was awarded to the detailed Town plan of Bečići, produced by the Faculty of Architecture of the University of Belgrade, with team leaders prof. PhD Miodrag Ralević and Dejan Šavija, grad. eng. of arch. This plan was awarded the prize in the subcategory because of the alternative organization well-conceived to adapt to the future demands.

THE SECOND PRIZE was awarded to the General regulation Plan of main roads M-3 and M-18 in Odžaci, which was produced in JP Town planning Institute Kula-Odžaci from Kula, with the team leader Slavko Gledović, grad. Eng. of traffic engineering. This project was characteristic for its solution enabling functioning and restructuring of the city through land preservation.

THE SECOND PRIZE was equally awarded to the Regulation plan “Gvozdeviči” in Bijeljina, produced by DOO Town planning and designing Institute of Bijeljina, with Slavko Lukić, grad. eng. of arch., as the head of the expert team.

У поткатегорији „Планови детаљне регулације“, ПРВА НАГРАДА је додељена раду Измјена дијела регулационог плана „Крушевље“ у Бијељини, ДОО Завода за урбанизам и пројектовање из Бијељине, са руководицем тима Славком Лукићем, д-р.

Равноправну ПРВУ НАГРАДУ добио је План детаљне регулације просторне културно-историјске целине Топчидер, ЈУП Урбанистички завод Београда, са Јасном Јовић, д-р, и Весном Владисављевић, д-р, као руководиоцима израде Плана. Овај План је издвојен од стране Жирија због јасне идеје о заштити и развоју тога простора.

ДРУГА НАГРАДА је додељена ЈП Завод за урбанизам из Ниша за План детаљне регулације „Трг краља Милана“ у Нишу, са руководиоцем тима Љиљаном Столић, д-р. Овај План је представљен као предлог добре артикулације јавних градских простора.

Равноправна ДРУГА НАГРАДА припала је Регулационом плану дијела посебног подручја Јахорина, који је израђен у А. Д. „Пројект“ из Бањалуке, са руководиоцима на изради Плана - Миланом Медићем, д-р, и Невеном Предојевић, д-р.

У поткатегорији „Студије локације и критеријуми“, додељена је ЈЕДНА НАГРАДА, и то Локалној студији локације Смаилагића поље у Колашину. Ова студија је израђена од стране „DEA CODE“, у сарадњи са Архитектонским факултетом Универзитета у Београду, са руководиоцима стручног тима - проф. др Миодрагом Ралевићем и Дејаном Шавије, д-р, за добро презентирани идеју Студије.

У категорији „Урбанистички пројекти и реализације“, ПРВА НАГРАДА је додељена Урбанистичком пројекту „Аутобуска станица Сарајево“ Завода за планирање развоја кантона Сарајево, са руководиоцима тима архитектура Саидом Јамаковићем и Аидом Халилагић. Овај пројекат је пример успешног савладавања проблема који су наметнути просторно ограниченом локацијом.

ДРУГА НАГРАДА је додељена раду Апартаманско-пословни комплекс у Бечићима, аутора проф. др Миодрага Ралевића и архитекте Дејане Шавије, испред „DEA CODE“, у сарадњи са Архитектонским факултетом Универзитета у Београду. Овај пројекат истиче трагање за пластичним изразом представљања морфологије земљишта и планираних објеката као асоцијативне форме.

ТРЕЋА НАГРАДА је припала раду Трг ђачког батаљона и улица Добропољска у Шапцу, који је израђен у ЈУП „План“ Шабац, аутора архитекте Александре Саватић. Према извештају Жирија, овај рад чини реализација реконструкције и уређења јавних површина у Шапцу.

In the subcategory “Detailed regulation plans”, the FIRST PRIZE was awarded to the project: Alteration of a part of the regulation plan “Kruševlje” in Bijeljina, DOO Town planning and designing Institute of Bijeljina, with Slavko Lukić grad. eng. of arch. as the team leader.

The FIRST PRIZE was equally awarded to the Detailed regulation Plan of spatial cultural-historical entity of Topčider, produced by JUP Town planning Institute of Belgrade, with Jasna Jović, grad. eng. of arch., and Vesna Vladisavljević, grad. eng. of arch., as Plan production managers. This Plan was selected by the Jury because of the clear idea of protection and development of this space.

The SECOND PRIZE was awarded to the JP Town planning Institute of Niš for the Detailed regulation Plan “King Milan’s Square” in Niš, with Ljiljana Stolić, grad. eng. of arch. as a team leader. This plan was presented as a good proposition of design of public city area articulation.

The SECOND PRIZE was equally awarded to the regulation plan of the special area Jahorina, produced by A. D. “Projekt” of Banjaluka, with Plan production managers - Milan Medić, grad. eng. of arch., and Neven Predojević, grad. eng. of arch.

In the subcategory “Location studies and criteria”, ONE PRIZE was awarded to the Local location study of Smailagića polje in Kolašin. This study was produced by the “DEA CODE”, in cooperation with the Faculty of Architecture of Belgrade, with the expert team managers – prof. Ph. D. Miodrag Ralević and Dejan Šavija grad. eng. of arch., for well-presented idea of the Study.

In the category “Town planning and realizations”, THE FIRST PRIZE was awarded to the Town planning design “Bus station Sarajevo” produced by the Development planning institute of the Sarajevo canton, with team leaders Said Jamaković and Aida Halilagić. This design is an example of a successful solution of the problems imposed by spatially limited location.

The SECOND PRIZE was awarded to the project Residential – office complex in Bečići, by prof. Ph. D. Miodrag Ralević and the architect Dejana Šavija, produced by “DEA CODE”, in cooperation with the Faculty of Architecture, University of Belgrade. This design emphasizes a search for the plastic expression of land morphology and planned structures as an associative form.

The THIRD PRIZE was awarded to the design of Trg đачког батаљона (Pupil Battalion Square) and Dobropoljska street of Šabac, that was produced in JUP “Plan” Šabac, by the architect designer Aleksandra Savatić. According to the report of the Jury, this project treats realization of reconstruction and arrangement of public areas in Šabac.

У категорији „Конкурси“, ПРВУ НАГРАДУ је добио рад Програмско архитектонско-урбанистичко решење простора Трг Костурница у Крушевцу, израђен у ЈП Дирекција за урбанизам и изградњу Крушевац, аутора Лидије Богићевић, диа.

Равноправна ПРВА НАГРАДА додељена је раду Идејно архитектонско-урбанистичко и саобраћајно решење дела саобраћајнице УМП од стадиона „Партизан“ до петље „Шумице“ у Београду, рађен у Дирекцији за грађевинско земљиште, за инвеститора „COWI“ d.o.o. из Београда. Координатор ауторског тима је мр Мирко Радованац.

У категорији „Истраживања и студије“, ПРВА НАГРАДА је додељена Градским стамбеним стратегијама, израђеним у Градској стамбеној агенцији Крагујевац, Градској стамбеној Агенцији Ниш и Општинској стамбеној агенцији Краљево. Руководиоци тимова за израду стратегија су Живорад Станковић (Крагујевац), Слободан Милутиновић (Ниш) и Драган Јемуовић (Краљево).

ДРУГА НАГРАДА је припала радовима: Значај геолошке фазе истраживања приликом израде регулационог плана „Ада - Дебелџаци“, институције „Пројект“ а. д. Бањалука, са руководиоцем тима Петром Беговићем, дипл. инж. геод., и Истраживање просторних потенцијала комплекса некадашњих циглана на локалитетима Транцамент и Ширине у Петроварадину, израђеном у ЈП „Урбанизам“, Завод за урбанизам Нови Сад.

ТРЕЋУ НАГРАДУ Жири је доделио студији Организација и финансирање града Београда, која је израђена у ЈУП Урбанистички завод Београда, са руководиоцима стручне екипе - мр Жаклином Глигоријевић и Дарком Савићем, дипл. екон. Ова студија представља покушај прецизног одређења политичко-правног окружења у коме делује струка.

У категорији „Примена информатичких технологија“, ПРВА НАГРАДА је додељена ГИС-у биотопа Београда, због интеграције еколошких принципа у процесу урбанистичког планирања, применом савремених технологија. Овај рад је израдио ЈП Урбанистички завод Београда, са Аницом Теофиловић, дипл. пејз. арх., као аутором.

ДРУГА НАГРАДА је припала раду Примјена ГИС-а у урбанистичком планирању на примјеру израде информационо-документационе основе Урбанистичког плана Бања Лука 2008-2020 и пилот пројекта Зонинг план централног подручја Бања Луке, институције Урбанистички завод Републике Српске а. д. Бањалука, Стручни тим УЗРС, аутора мр Бранкице Милојевић, диа, и Славице Паштар, дипл. инж. ел.

Равноправна ТРЕЋА НАГРАДА додељена је радовима:

In the category “Competitions”, the FIRST PRIZE was awarded to the Program architectonic-town planning design of the Ossuary Square in Kruševac, produced in JP Town planning and construction Administration of Kruševac, by Lidija Bogičević, grad. eng. of arch.

The FIRST PRIZE was equally awarded to the project Conceptual architectonic and town planning solution of a part of traffic route UMP from the “Partizan” stadium to the interchange “Šumice” in Belgrade, produced in the Building land Administration, forth investor “COWI” d.o.o. from Belgrade. The coordinator of the design team was MA Mirko Radovanac.

In the category “Researches and studies”, the FIRST PRIZE was awarded to the City residential strategies, produced in the City residential agency of Kragujevac, City residential agency of Niš and Municipal residential agency of Kraljevo. The managers of the teams creating the strategy were Živorad Stanković (Kragujevac), Slobodan Milutinović (Niš) and Dragan Jemuović (Kraljevo).

The SECOND PRIZE went to the following projects: “Importance of the geological research phase during creation of the regulation plan “Ada - Debeljaci””, produced by “Projekt” a. d. Banjaluka, with the team leader Petar Begović, grad. eng. of geodesy, and “Research of spatial potential of former brick factories complexes in the localities Trandžament and Širine in Petrovaradin, produced in JP “Urbanizam”, Town planning Institute of Novi Sad.

The Jury awarded the THIRD PRIZE to the study “Organization and financing of the city of Belgrade produced in JUP Town planning institute of Belgrade, with the expert team leader - MA Žaklina Gligorijević and Darko Savić, grad. economists. This study is an attempt to precisely identify and determine the political and legal environment of the trade.

In the category “Application of information technologies”, the FIRST PRIZE was awarded to the GIS of the Belgrade biotope, because of the integration of environmental principles in the process of town planning, through application of contemporary technologies. This project was produced by JP Town planning Institute of Belgrade, with Anica Teofilović, grad. landscape architect as the author.

The SECOND PRIZE was awarded to the project “Application of GIS in town planning at the example of production of information and documentation basis for the Town plan of Banja Luka 2008-2020” and the pilot project Zoning plan of the central area of Banja Luka, by the Town planning Institute of Republika Srpska a. d. Banjaluka, The expert team of the UZRS was MA Brankica Milojević, grad. eng. of arch., and Slavica Paštar, grad. eng.

The THIRD PRIZE was equally awarded to the projects: “Spatial Indicators of the Rasina county territory”, produced by JP Town

Просторни индикатори за територију Расинског округа, ЈП Дирекција за урбанизам и изградњу Крушевац, аутора др Милана Пунишића, дипл. просторног планера, са стручним тимом, и Програм активности за израду урбанистичких планова примарне саобраћајне мреже на територији Генералног плана Београда 2021, ЈП Урбанистички завод Београда, аутора Душана Милановића, дипл. инж. саобраћаја.

У категорији „Публикације“, ПРВА НАГРАДА је припала Методологији стратешке процене утицаја просторног плана рударско-енергетског комплекса на животну средину, аутора др Божидара Стојановића, дипл. инж. тех., и мр Тамаре Марчић, дипл. просторног планера (ову публикацију је издао ИАУС), као и Архитектонском наслеђу басена Скадарског језера, аутора доц. мр Светислава Г. Поповића, д-ра, институције GTZ German Technical Cooperation.

ДРУГА НАГРАДА је додељена публикацији Систем зелених површина у великим градовима - на примерима Берлина и Београда, институције ИАУС, аутора мр Тамаре Маричић, дипл. просторног планера, и студији Сигурнији јавни простори - Студија о безбедности јавних градских простора у Београду, израђеној у ЈП Урбанистички завод Београда, аутора мр Наташе Даниловић Христић, д-ра.

ТРЕЋА НАГРАДА је додељена раду Урбана и градитељска обнова града Бањалуке у духу одрживог развоја, који представља зборник радова са покушајем одређења услова следеће фазе развоја Бањалуке. Ову публикацију је израдио Архитектонско-грађевински факултет Универзитета у Бањалуци, са ауторима мр Дијаном Симоновић и Невеном Новаковић.

У овој категорији је додељено и СПЕЦИЈАЛНО ПРИЗНАЊЕ Приручнику за урбани дизајн, аутора Горана Петровића и Дарка Полића.

У категорији „Студентски радови“, ПРВА НАГРАДА је додељена радовима: Урбана трансформација Савског амфитеатра, аутора Зрилић Бојане, Живковић Милоша, Стевановић Небојше и Николе Андоновића, са Архитектонског факултета Универзитета у Београду, и Урбанистичко решење блока 6 у Подгорици, аутора Милоша Остојића са Архитектонског факултета у Подгорици.

ДРУГУ НАГРАДУ је добио рад Урбанистички пројекат спортско-рекреативног центра на простору уз реку Нишаву, аутора Николић Војислава и Милошевић Вука, са Грађевинско-архитектонског факултета у Нишу.

ТРЕЋА НАГРАДА је додељена раду Композиционо рјешење урбанистичког фрагмента центра Бањалуке, аутора Иване Рајковаче са Архитектонско-грађевинског факултета у Бањалуци.

planning and construction Administration of Kruševac, by the author Ph.D Milan Punišić, grad. spatial planner, with the team of experts, and the “Activity program for production on town plans of primary traffic network on the territory of the General plan of Belgrade 2021”, produced by JP Town planning institute of Belgrade, by the author Dušan Milanović, grad. eng. of traffic.

In the category “Publications”, the FIRST PRIZE went to the “Methodology of strategic evaluation of mining-energy complex spatial plan environmental impact” by the author Ph. D. Božidar Stojanović, grad. eng. of tech., and MA Tamara Marčić, grad. spatial planner (this publication was published by IAUS), as well as to the “Architectonic heritage of Skadar lake basin”, by the author assistant prof. MA Svetislav G. Popović, grad. eng. of arch., through GTZ German Technical Cooperation Institution.

The SECOND PRIZE was awarded to the publication “System of green areas in large cities – examples of Berlin and Belgrade”, produced by IAUS, by the author MA Tamara Maričić, grad. spatial planner, and the study – “Safer public spaces – Belgrade public space safety study” produced in JP Town planning institute of Belgrade, by the author MA Nataša Danilović Hristić, grad. eng. of arch.

The THIRD PRIZE was awarded to the project “Town planning and building reconstruction of the city of Banjaluka in the spirit of sustainable development” which is a collection of papers attempting to identify the conditions of the next phase of development of the city of Banjaluka. This publication was produced by the Faculty of Architecture and Civil Engineering of the University in Banja Luka, by the authors MA Dijana Simonović and Nevena Novaković.

In this category, the “The urban design handbook” by the authors Goran Petrović and Darko Polić received the special RECOGNITION OF MERIT.

In the category “Student projects”, the FIRST PRIZE was awarded to the following projects: “Urban transformation of the Sava amphitheatre, by the author Bojana Zrilić, Miloš Živković, Nebojša Stevanović and Nikola Andonović, from the Faculty of Architecture of the University of Belgrade, and the Town planning design of block 6 in Podgorica, by the author Miloš Ostojić from the Faculty of Architecture of Podgorica.

The SECOND PRIZE was awarded to the Town planning project of sport and recreational center by the Nišava riverside, by designers Vojislav Nikolić and Vuk Milošević, from the Faculty of Civil Engineering and Architecture of Niš.

The THIRD PRIZE was awarded to the project “Composition design of the town planning portion of the center of Banjaluka, by Ivana Rajkovača from the Faculty of Architecture and Civil Engineering of Banjaluka.

У овој категорији је додељено ПРИЗНАЊЕ Урбанистичком решењу блока 6 у Подгорици, аутора Адониде Месерић са Архитектонског факултета у Подгорици.

СПЕЦИЈАЛНО ПРИЗНАЊЕ 17. МЕЂУНАРОДНОГ САЛОНА УРБАНИЗМА додељено је:

Општини Бијељина - начелнику Мићи Мићићу, начелнику одељења за просторно уређење Сави Бојановићу и директору Завода за урбанизам и пројектовање д.о.о. Славку Лукићу, д.о.о. за свеукупни допринос у реализацији 17. Међународног салона урбанизма.

ЈП Завод за урбанизам Ниш је имало врло запажене поставке својих радова, од којих је један добио награду. Радови Завода који су били изложени на 17. Салону су:

- у категорији „Регулациони планови“, другонаграђени План детаљне регулације „Трг краља Милана“ у Нишу, руководиоца тима Љиљана Столић, д.о.о., План детаљне регулације дела насеља „Шећер мала“ северно од улице 7. јули у Нишу, руководиоца тима Бранимир Ћирић, арх., и Критеријуми за одређивање могућих карактеристика значајних утицаја на животну средину за План детаљне регулације „Улице и прилази у насељу Бубањска долина“ у Нишу, аутор Мара Раškовић, дипл. инж. пејз. арх.;

- у категорији „Урбанистички пројекти и реализације“, Урбанистички пројекат за изградњу стамбено-пословног објекта у ул. Петра Вучинића у Нишу, руководиоца тима Александра В. Милошевић, д.о.о., и

- у категорији „Конкурси“, рад Архитектонско-урбанистичко решење дела градског језгра „Центар“ у Параћину, ауторски тим Милена Станојевић, д.о.о., и Радмила Ружичић, д.о.о. Све радове карактерише техничка презентација на врло високом нивоу.

После свечаног отварања 17. Салона, организован је обилазак етно-комплекса „Станишићи“ у непосредној близини Бијељине, или како га Бијељинци зову - „Коноба“. Даље дружење је настављено на свечаном ручку припређеном у част учесника, званичника и гостију Салона.

Похвале организаторима што се тиче изложбе, а и пропратног материјала, са наставком традиције званичног каталога Салона штампаног у колору. Следеће дружење заказано је у Нишу, а до тад, све најбоље!

In this category, the Town planning design of block 6 in Podgorica, by Adonida Meserić from the Faculty of Architecture of Podgorica received the RECOGNITION.

Bijeljina municipality and its Head Mićo Mičić, and the head of the department for spatial arrangement Sava Bojanović and the director of the Town planning and designing Institute d.o.o. Slavko Lukić, grad. eng. of arch., for their contribution to the realization of 17th international Salon of Town planning received SPECIAL RECOGNITION OF THE 17TH INTERNATIONAL SALON OF TOWN PLANNING.

The exhibited projects of JP Town planning Institute of Niš were very prominent, and one of them was awarded. The projects of the Institute that were exhibited at the 17th Salon were:

- in the category “Regulation plans”, the Plan of the detailed regulation of “King Milan’s Square” in Niš, with the Ljiljana Stolić, grad. eng. of arch. as a head of the team, was awarded the second prize, then the Plan of detailed regulation of the part of the “Šećer mala” district north of the 7th July street in Niš, with the team manager Branimir Ćirić, arch., and “Criteria for determination of potential characteristics of significant environment impacts for the plan of detailed regulation “Streets and driveways in the Bujanjska dolina district” in Niš, by Mara Rašković, dipl. Eng of landscape engineering;

- in the category “Town planning designs and realizations”, The town planning design for construction of the residential-office building in Petra Vučinića street in Niš, with the team manager Aleksandra V. Milošević, grad. eng. of arch., and

- in the category “Competitions”, the project “Architectonic and town planning design of a part of the city core “Center” in Paraćin, by Milena Stanojević, grad. eng. of arch., and Radmila Ružičić, grad. eng. of arch. All the projects are characterized by a technical presentation at a very high level.

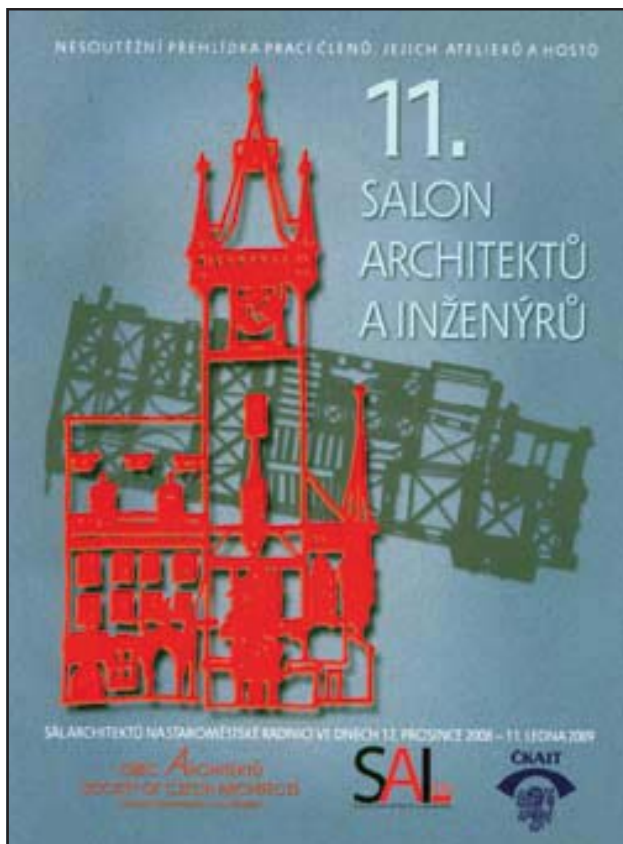
After the ceremonious opening of the 17th Salon, a visit to the ethno-complex “Stanišići”, also called “Konoba” by the denizens of Bijeljina, was organized. The Salon participants, officials and guests continued to socialize at a luncheon afterwards.

The organizers deserve praise for the exhibition and the printed material, as they continued tradition of printing the official catalogue of the Salon in full color. The next meeting was appointed – it would take place in Niš, till then, all the best!

арх. Александар Кековић

11. МЕЂУНАРОДНИ САЛОН АРХИТЕКТУРЕ У ПРАГУ

11.12. 2008 – 11. 01. 2009 на Старом
месту, Праг, Чешка Република

У изложбеној сали на отварању Салона окупио се велики број архитеката и инжењера из Чешке и Словачке, као и велики број гостију и угледних званица (Сл. 3). На позив председника српског удружења „Свети Сава“ из Прага, госпође Бранке Кубеш, и председника Савеза архитеката Чешке Републике арх. Олега Хамана (Сл. 4), у селекцији овогодишњег међународног Салона нашла су се и два рада из Србије, тачније из Ниша, аутора мр арх. Александра Кековића и арх. Марјана Петровића у категорији ентеријера (Свечана сала ГАФ-а и пословница АВС у Нишу) (Сл.5).

На овогодишњем Салону представљено је 78 радова из области архитектуре, дизајна и примењених уметности. Од пројеката до реализација архитектонских остварења, од ентеријера до дизајна намештаја, од савремених концептуалних инсталација до скулптура, што је све зачињено инжењерским остварењима у области градитељства. У ствари, цео концепт Салона представља један савремени микс уметности и инжењерства, мање или више везаних за архитектуру, који је за наше поимање архитектонских изложби неубичајан (Сл. 6, 7, 8, 9).

arch. Aleksandar Keković

11TH INTERNATIONAL SALON OF ARCHITECTURE IN PRAGUE

11th December 2008 – 11th January
2009 at the Staro mesto, Prague,
Czech Republic

1. Плакат 11. Салона архитектуре у Прагу
Poster of the 11th Salon of architecture in Prague

У Прагу, где се на сваком кораку преплићу савремено и традиционално, нормално је да се једна, за прашке стандарде нова манифестација, попут Салона архитектуре, одржи у старом здању на централном грдском тргу. Испод Миленијумског сата – симбола Прага, у просторијама Савеза архитеката Чешке Републике одржан је Салон архитектуре који броји тек једанаест лета (Сл. 2).

In Prague, where at every step one may find the contemporary and the traditional intertwined, it is normal that one, for Prague standards new manifestation such as the Salon of architecture with a tradition of 11 years, should be held in the old edifice at the central city square under the Millennium clock – the symbol of Prague, in the premises of the Union of architects of the Czech Republic (Pic.2).

A large number of architects and engineers from the Czech Republic and Slovakia, guests and respectable visitors gathered in the exhibition hall, on the occasion of opening the Salon. At an invitation of the Serbian society "Sveti Sava" from Prague, Mrs Branka Kubeš, and the president of the Union of architects of Czech Republic arch. Oleg Haman (Pic. 4), two projects from Serbia, more precisely from Niš in the category of interiors (Hall of the Faculty of Civil Engineering and Architecture and the AVS office in Niš) by arch. Aleksandar Keković and arch. Marjan Petrović were present in the selection of the international Salon (Pic.5).

Seventy eight projects in the area of architecture, design and applied arts were presented at this year's Salon. Those included designs and real structures, interiors and furniture design, and modern conceptual installations and sculptures, along with the engineering creations in the field of construction engineering. In fact, the entire concept of the Salon is a modern mixture of art and engineering, more or less related to the architecture, which is unusual in our experience of architectonic exhibitions (Pic. 6, 7, 8, 9).

2. Зграда Савеза архитеката Чешке, поред торња са Миленијумским сатом
Building of the Union of architects of the Czech Republic, near the tower with the Millennium clock.

Оно што се уочава у пројектима и реализацијама јесте једна одмереност и умереност, како у погледу презентација радова, тако и у погледу реализација објеката. У радовима се више полаже рачуна на суштину, а избегава се „плактерство“ и „допадљивост“ на први поглед. Одсуство „плактерства“ на изложбеним паноима, може се тумачити и применом легалних и лиценцираних компјутерских програма старије генерације (нови су скупи), а одмереност и умереност при пројектовању и реализацији објеката произилази из духа чешког поимања архитектуре, из којег се развио, почетком 20. века, и кубизам – један од праваца Модернистичког покрета у Европи.

Салон су отворили словачки амбасадор у Чешкој, председник Чешке коморе инжењера и председник Савеза архитеката Чешке, који су том приликом потписали и споразум о сарадњи између ове две значајне асоцијације инжењерске струке у Чешкој (Сл. 10, 11).

Други део активности везаних за стручну посету Прагу дешавао се 12. децембра у два различита простора, и представљао је презентацију нишке и српске архитектуре у Прагу. Најпре је у простору чешке Коморе ауторизованих инжењера технике, а у организацији удружења српске националне мањине „Свети Сава“ из Прага, одржано предавање „Најзначајнији објекти Модерне у Нишу 1920–1941“, где су колеге архитекти и инжењери из Прага, као и наши сународници из Чешке, могли да се упознају са најзначајнијим објектима међуратне архитектуре Ниша, које су арх. Зоран Чемерићић и арх. Александар Кековић обрадили у монографији „Модерна Ниша 1920–1941“. Један од аутора монографије, арх. Кековић, који је презентовао рад, истакао је да је управо чешка архитектура Модерне била узор српским архитектурама тог времена. Повлачећи паралеле између

3. Поставка Салона / Setup of the Salon

4. Бранка Кубеш и Олег Хаман (његове изложбе су гостовале у Галерији ДАН-а)
Branka Kubeš and Oleg Haman (his exhibitions were guests in the gallery of the Society of Architects of Niš)

5. Арх. Александар Кековић поред својих радова на Салону
Arch. Aleksandar Keković standing by his projects at the Salon

Quite noticeable trait of the designs and realized structures is modesty and refraining in the aspect of project presentation and in the structure realization. The projects favor the essence, and the “lovability” at first sight is avoided. The absence of the “advertising” spirit on the exhibition panels can be explained by the application of legal and licensed computer software of older generations (the new one is very expensive), and the refrained and modest spirit

6. Реконструкција скакаонице - Ski-jump reconstruction

9. Променада – К. Лапка и К. Ваврова
Promenade – K. Lapka and K. Vavrova

7. Стамбено-пословни колекс
– А. Фефелова, О. Хаман, П. Јамбор
Residential-office complex – A. Fefelova, O. Haman, P. Jambor

8. Кућа под дрветом – В. Чермак и Д. Чермакова
House under the tree – V. Čermak and D. Čermakova

in design and realization of structures results from the Czech understanding of architecture, the originator of cubism – one of the branches of the Modernist movement in Europe at the beginning of 20th century.

The Salon was opened by the Slovakian ambassador in the Czech Republic, the president of the Czech Chamber of Engineers and the president of the Union of architects of the Czech Republic, who on this occasion signed the cooperation agreement between these two important association of the engineering trade in the Czech Republic (Pic. 10, 11).

The second part of the activities related to the professional visit to Prague occurred on the 12th December in two individual spaces, and it was presentation of Niš and Serbian architecture in Prague. Firstly, in the space of the Czech Chamber of authorized engineers of technical sciences, and in the organization of the Serbian minority "Sveti Sava" of Prague, the lecture "The most important buildings of the Moderne in Niš 1920–1941" was delivered, where the colleagues architects and engineers of Prague, as well as our compatriots from the Czech Republic could get to know the most significant buildings of the architecture of Niš between the two wars, that arch. Zoran Čemerikić and arch. Aleksandar Keković treated in the monograph "Moderna Niša 1920–1941" (The Moderne of Niš). One of the authors of the monograph, arch. Keković, who presented the book, pointed out that exactly Czech architecture of Moderne was the model for the Serbian architect of the time. Establishing parallels between the Czech and Serbian architecture of this movement, the lecturer strived to introduce the Moderne of Niš to the audience in Prague, which he successfully accomplished, according to the public opinion (Pic. 12).

10. Амбасадор Словачке у Чешкој Републици
Ambassador of Slovakia in the Czech Republic

11. Отварање Салона - Opening of the Salon

чешке и српске архитектуре тог покрета, предавач је настојао да приближи Модерну Ниша прашкој публици, у чему је по оцени аудиторијума и успео (Сл. 12).

Изложба „Модерна Ниша 1920–1941“ отворена је након предавања у просторијама српског удружења „Свети Сава“. У окружењу пано изложбе, са колегама је настављен занимљив разговор и размена искустава везаних како за изложбу и предавање, тако и за актуелна архитектонска дешавања у Прагу и Чешкој, и у Нишу и Србији (Сл. 13).

Атмосфера пред божићне празнике у Прагу била је изузетна. Иако сам пре неколико година био у Прагу и могу рећи да сам га добро упознао, претпразнична атмосфера и уређење прелепих градских простора и тргова, а посебно централног градског трга, даје потпун доживљај овог прелепог града (Сл. 14, 15).

The exhibition “The Moderne of Niš 1920–1941” was opened after the lecture in the premises of the Serbian association “Sveti Sava”. In the ambiance of the panel-exhibition, the colleagues continued the interesting conversation and exchange of experiences related both to the exhibition and the lecture, as well as for the topical architectonic events in Prague and the Czech Republic, Niš and Serbia (Pic. 13).

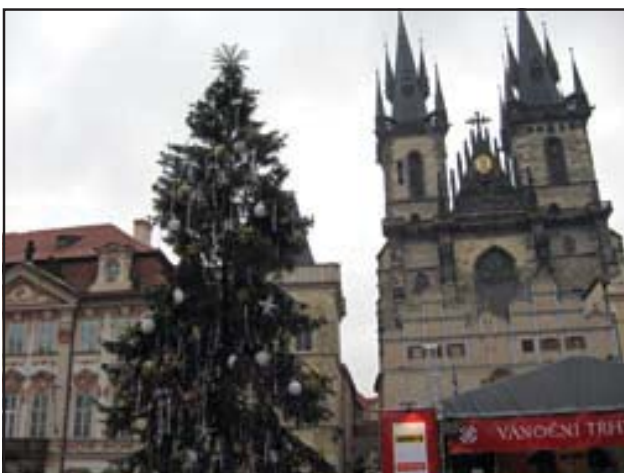
The atmosphere of Christmas holidays in Prague was outstanding. Even though I had been in Prague several years ago, and got to know it well, the festive atmosphere and arrangement of beautiful city ranges and squares, and the central city square in particular, fully emphasized the beauty of this splendid city. (Pic. 14, 15).

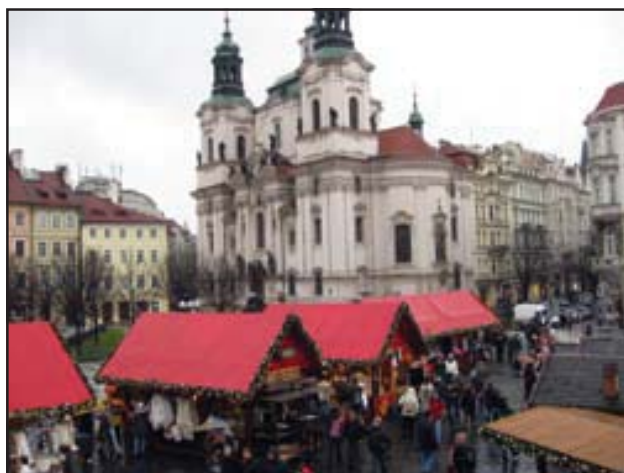
12. Припрема предавања у сали чешке Коморе - Preparation of the lecture in the Czech Chamber hall

13. Поставка изложбе у просторијама српског удружења „Свети Сава“
Exhibition setup in the premises of the Serbian association "Sveti Sava"

14. Новогодишња јелка поред цркве
Christmas tree near the church

15. Празнична атмосфера на прашком тргу
Festive atmosphere at a square in Prague

Дијана Марић-Милашиновић,
историчар уметности

НАГРАДА РАНКО РАДОВИЋ 2008.

Dijana Marić-Milašinović,
art historian

THE RANKO RADOVIĆ AWARD 2008.

Награђена књига / Awarded book

Свечана додела награда РАНКО РАДОВИЋ 2008. одржана је у понедељак, 22. 12. 2008. године у Малој сали Задужбине Илије Милосављевића Коларца у Београду.

The RANKO RADOVIĆ award ceremony 2008 was held on Monday 22nd December 2008 in the small hall of the Ilija Milosavljević Kolarac edifice in Belgrade.

Жири за доделу награде Ранко Радовић, у категорији „Критичко-теоријски текстови о архитектури, урбанизму и граду“ донео је одлуку да награду за критичко-теоријске текстове о архитектури, урбанизму и граду додели проф. **Финци Огњенки** за књигу **ДИЗАЈН СИСТЕМА УРБАНОГ МОБИЛИЈАРА И ВИЗУЕЛНИХ КОМУНИКАЦИЈА**, Асоцијација архитеката Сарајева, 2008.

The Ranko Radović award jury, reached the decision to grant the award to professor **Ognjenka Finci**, in the category “Criticism and theory on architecture, town planning and cities”, for the texts on criticism and theory of architecture, town planning and cities in the book **DESIGN OF MODERN URBAN EQUIPMENT SYSTEMS AND VISUAL COMMUNICATIONS**, the Association of architects of Sarajevo, 2008.

Жири за доделу награде Ранко Радовић, у категорији „Телевизијске емисије, изложбе, мултимедијалне презентације“ донео је одлуку да награду за телевизијске емисије, изложбе или мултимедијалне презентације додели **Друштву архитеката Београда и Културном центру Београда** за међународну манифестацију III МЕЂУНАРОДНА НЕДЕЉА АРХИТЕКТУРЕ 2008. Аутори манифестације су: Јелена Ивановић-Војводић, диа, Даница Јововић-Продановић, диа, Иван Куцина, диа, проф. Дарко Марушић, диа, Ружица Сарић, диа.

The Ranko Radović award jury, reached the decision to grant the award to **The Society of architects of Belgrade and the Cultural center of Belgrade** in the category “Television shows, exhibitions, multi-media presentations” for the television shows, exhibitions, multi-media presentations for the international manifestation III INTERNATIONAL WEEK OF ARCHITECTURE 2008. The authors of the manifestation are: Jelena Ivanović-Vojvodić, dia, Danica Jovović-Prodanović, dia, Ivan Kucina, dia, prof. Darko Marušić, dia, Ružica Sarić, dia.

Жири за доделу награде Ранко Радовић, у категорији „Реализовано архитектонско дело“ донео је одлуку да награду за

The Ranko Radović award jury, reached the decision to grant

Са III Међународне недеље архитектуре 2008.
From III International week of architecture 2008.

реализовано архитектонско дело додели **Марушић Миленија**, диа, и проф. **Марушић Дарку**, диа, за Управно-пословни објекат МЕТАЛС БАНКЕ, Стражиловска ул. бр.2, Нови Сад.

Учесници конкурса су презентовани на заједничкој изложби свих приспелих радова која је отворена у Задужбини Илије Милосављевића Коларца (Музичка галерија) на дан доделе награда 22. 12. 2008. Изложба је трајала недељу дана.

Током јануара 2009. године изложба је одржана на Факултету техничких наука у Новом Саду.

Шири приказ III МЕЂУНАРОДНА НЕДЕЉА АРХИТЕКТУРЕ 2008. се може погледати у броју 26. АРХИТЕКТА, у рубрици Салони архитектуре и урбанизма, А шири приказ МЕТАЛС БАНКЕ је презентован у броју 24. АРХИТЕКТА, у рубрици Прикази.

Уредник

Металс банка/Metals bank

the award to **Marušić Milenija**, dia and **Marušić Darko**, dia in the category "Realized architectonic structure" for the realized architectonic structure, Office and administrative building of METALS BANK, Stražilovska street no.2, Novi Sad.

The projects of the competition participants were presented at the joint exhibition of all the received projects which was opened in the Musical Gallery of the Ilija Milosavljević Kolarac edifice on the award ceremony day on 22nd of December 2008. The exhibition lasted for a week.

In January 2009 the exhibition was held at the Faculty of Technical sciences of Novi Sad.

A detailed review III INTERNATIONAL WEEK OF ARCHITECTURE 2008 will be available in the journal ARHITEKT, no 26, in the section Salons of architecture and town planning. Detailed review of METALS BANK was presented in the no 24. of the ARHITEKT, in the section REVIEWS.

Editor

Владимир Митровић, историчар уметности

Vladimir Mitrović, art historian

ТАБАКОВИЋЕВА НАГРАДА ЗА АРХИТЕКТУРУ 2008. АРХИТЕКТА МИОДРАГ Р. ЈОВАНОВИЋ

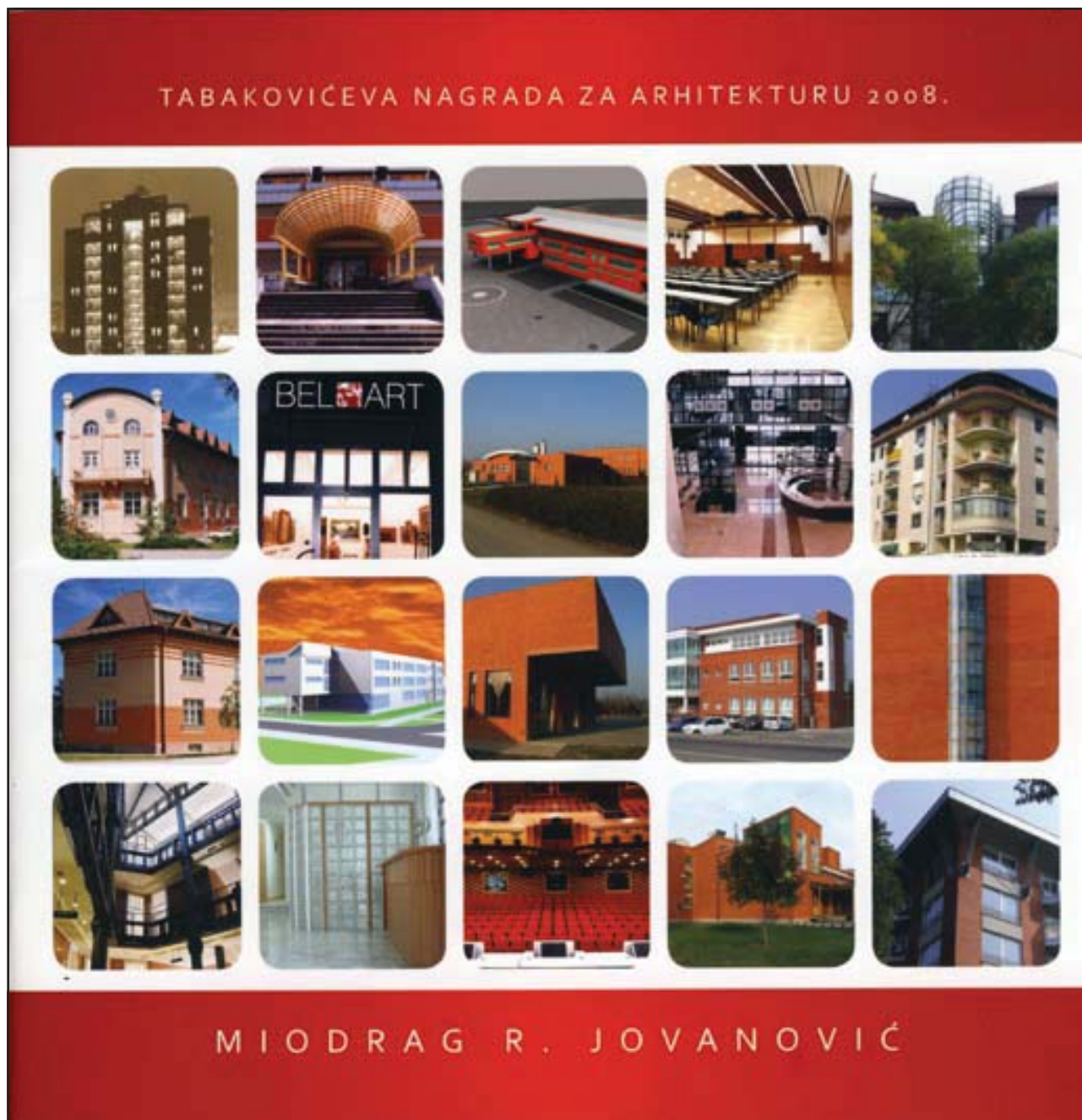
TABAKOVIĆ'S PRIZE FOR ARCHITECTURE FOR 2008

Миодраг Р. Јовановић (Нови Сад, 28. март 1942). Средњу грађевинско-техничку школу – Одсек за архитектуру завршио 1961. године у Новом Саду. Студије започео на Архитектонском факултету у Скопљу (1961-1963), а дипломирао на Архитектонском факултету у Београду код проф. Станка Клиске (1963-1967). Каријеру архитекте започео у ГП „Радник“ у Ужичкој Пожеги (1969-1971) и Заводу за урбанизам и пројектовање у Ужицу (1971-1975). У Новом Саду као архитекта радио у Урбанистичком заводу града, Инвестпројекту (1975-1990), а потом у Vojvodina Pro-ingu 46. (раније Пројектни завод Војводине) до 2007. године, када са супругом оснива Студио за архитектуру „Arhness“. Архитекта Јовановић се у плодној архитектонској каријери успешно бавио пројектовањем стамбених и стамбено-пословних објеката, школа, болница, реконструкцијама и ентеријерима пословних објеката. Учествовао је на више колективних изложби и салона архитектуре, добитник је више награда и признања, од којих се истиче Борбина награда за архитектуру за Војводину (1990) и Табаковићева награда за архитектуру (2008). Супруга Ружица је архитекта и урбаниста, као и син Срђан Јовановић Weiss, који је већ остварио успешну међународну каријеру.

This year's winner of Tabaković's Prize for Architecture, which is the most significant recognition for creative work in architecture awarded by the Association of Architects of Novi Sad that was established in 1994, is the architect Miodrag R. Jovanović.

Miodrag R. Jovanović (Novi Sad, March 28th, 1942). He completed the secondary Civil Engineering-Technical School – Architecture Department in Novi Sad in 1961 and started his studies at the Faculty of Architecture in Skopje (1961-1963). Jovanović graduated at the Faculty of Architecture in Belgrade, in the class of Prof. Stanko Kliska (1963-1967). He commenced his career as an architect in the Construction Company "Radnik" in Užička Požega (1969-1971) and the Institute for Urbanism and Planning in Užice (1971-1975). In Novi Sad he worked as an architect in the City Planning Institute, Investprojekt (1975-1990) and later on in Vojvodina Pro Ing 46 (former Planning Institute of Vojvodina) all until 2007 when he founded his own Studio for Architecture "Arhness". In his fruitful career, the architect Jovanović has been dealing successfully with planning and designing of residential and residential-business buildings, schools, hospitals, with reconstructions and interiors of business premises. He also participated at several collective exhibitions and salons of architecture, and he was awarded several

Каталог монографске изложбе арх. Јовановића / The catalogue from the monograph exhibition of arch. Jovanovic

Развојни периоди у Јовановићевој градитељској каријери могу се везати за пројектанске организације у којима је био запослен од почетка седамдесетих година. Приметна је узлазна путања његовог деловања, од Ужица и првих пројектанских искустава у раду на пројектовању и извођењу објеката – стамбених и индустријских, од којих се истиче Транзитна аутоматска централа (1974), која је поред наглашене утилитарне функције замишљена и изведена од префабрикованих, ливених бетонских елемената, карактеристичног градитељског материјала српских и југословенских архитеката тога доба. На овом објекту, смештеном у непосредној близини централног градског трга, су вешто примењени детаљи оптичко-геометријског дизајна тога времена, чиме се зграда одлично уклопила у динамичну архитектуру Ужица, насталу током седамдесетих година протеклог столећа.

prizes and recognitions, the most significant of which is Tabaković's Prize for Architecture (2008). His wife Ružica is also an architect and town planner, and so is their son Srđan Jovanović Weiss, who has already accomplished a successful international career.

By the end of the eighties of the last century, together with an architect Natko Marinčić (1941-2004) he developed projects for two buildings in the students' campus in Novi Sad that stand out because of their contemporary shaping and design – Social Centre of the University (1989) and Apart Hotel (1990), bringing significant novelties into construction of skyscrapers in Novi Sad in the light of post-modern experiences. Due to its monumental and attractive appearance, the building of the Apart Hotel has become a new symbol of the University and Novi Sad from the last decade of the 20th century. The same authors designed the building of the Institute

Општу болницу у Врбасу (1986-1992) Јовановић пројектује у блоковској подели уз уравнотежени приступ моделовању. Сложен програм који се знатно разликује од уобичајених пројектних задатака, захтевао је одређене лимите у пројектанском раду. Ипак, Јовановић успешно решава бројне просторне, комуникационе и техничке проблеме, пројектујући здравствену установу изразито функционалних квалитета. У новосадском насељу Лиман III, по Јовановићевим пројектима изграђене су две идентичне зграде студентских домова (1988-1989) у успешном складу оштрих и заобљених површина, кроз наглашен однос архитектонских маса, детаља и примењених материјала. За ову архитектонску реализацију Јовановић је добио награду Салона архитектуре у Новом Саду.

Крајем осамдесетих година, са арх. Натком Маринчићем (1941-2004) Јовановић је израдио пројекте за три зграде у студентском насељу у Новом Саду које се истичу савременим обликовањем и дизајном – Друштвени центар Универзитета (1989), Апартамент хотел (1990) и Завод за здравствену заштиту студената (1996). Зграда Апарт хотела је својим монументалним и атрактивним изгледом постала нови симбол Универзитета и Новог Сада из последње деценије XX века. У исто време, ова зграда је донела и значајне новине у изградњу солитера у Новом Саду, у светлу искуства постмодерне. Аутори Апарт хотела су награђени Борбином наградом за архитектуру за Војводину (1990). И остала два објекта су својом наглашеном полихромијом и стилском блискошћу са затеченом архитектуром студентског комплекса такође била запажена као вредна градитељска дела. Од првобитно замишљеног комплекса није изведена зграда Културног центра.

У пројектима за стамбене објекте са пословним приземљима, Јовановић инсистира на разради фасадног платна које обогаћује еркерима и балконима, угаоним вертикалама и разуђеним кровштима, као и рационалним основама стамбеног простора. Споља гледано, Јовановићеве стамбене зграде носе неке одлике и традиционалне архитектуре, чије елементе аутор користи склапајући их у нову целину, обогаћену низом аутентичних детаља.

У Јовановићевом раду на реконструкцијама, ревитализацијама и пројектовању за ентеријере старих објеката, истичу се пројекти које је радио са супругом, архитеком Ружицом Јовановић – Конзум, објекат у оквиру Беочинске фабрике цемента из 1910. године, као и доградња и ревитализација старог Соколског дома у Инђији, зграде Ђорђа Табаковића из 1939. године. Брачни пар Јовановић је у овим пројектима успевао да запустене и заборављене зграде реконструише и редизајнира у духу савремене архитектонске праксе, у којој, поштујући првобитне намене и обликовности објеката и простора, ствара хармоничне целине формиране финим осећајем за простор, избор материјала и тонске односе у екстеријеру и ентеријеру. Због тога и не чуди чињеница да су ови пројекти били примећени од стране стручне јавности и награђивани на смотрема архитектонског стваралаштва. Осећај за оптимално уређење простора Јовановић показује и у пројекту за универзалну салу (са око 360 седишта), вишенамески хол и мању салу предвиђену за састанке и предавања (са око 80 места). Употребивши квалитетне, па и луксузне материјале, што је сасвим у складу са концепцијом читаве палате НИС Нафтагаса, Јовановић је на најбољи начин заокружио целину ове велелепне зграде.

Ако би се Јовановићево стваралаштво могло посматрати и тумачити у ширим контекстима – југословенске (каријеру

Арх. Миодраг Р. Јовановић, добитник Табаковићеве награде за архитектуру за 2008. Годину

Arch. Miodrag R. Jovanović, winner of the Tabaković Prize for Architecture for 2008.

for Health Protection of Students (1996), which was also noticed as a valuable piece of the building work due to its emphasised polychromy and style closeness with the existing architecture of a students' campus.

In designs of residential buildings with ground floors designated to businesses, Jovanović insists on elaboration of a facade canvas enriching it with bay windows and balconies, angular verticals and diluted roof areas, as well as rational bases of their residential parts. Looking on the outside, Jovanović's residential buildings hold certain properties of traditional architecture as well, the elements of which the author uses assembling them into a new unit enriched with a range of authentic details. If we observe and interpret Jovanović's creative work in wider contexts – Yugoslav (he started his career in the former SFRY), Serbian (he graduated in Belgrade) and Vojvodina architecture (he was born here and a larger portion of his creative opus is connected with Vojvodina) – we could say, without too much hesitation, that it belongs to the spirit and period of a regional architecture of a high ("moderate") modernism with several buildings that were the result of his co-operation with an architect Natko Marinčić for the buildings within the campus of the University of Novi Sad by the end of the eighties and beginning of the nineties of the last century, which radiate, either openly or hidden, with post-modern associations – that resemble to theatre stage setting, theatrical setting enriched with interesting plastic details, in particular when it comes to the final *étagère* of the Apart Hotel.

As a pragmatic designer, who has often accompanied his projects through (long) development stages, all until the users moved into them, he managed his career without large and imposing

Студентски дом, Нови Сад / Student hostel, Novi Sad

Апартмани за младе научне раднике, Нови Сад
Apartments for the young scientists, Novi Sad

започео у СФРЈ), српске (дипломирао у Београду) и војвођанске архитектуре (већи део опуса везан за Војводину) – онда би се, без много двоумљења, могло рећи да оно припада духу и периоду једне регионалне архитектуре, високог („умереног“) модернизма, са неколицином објеката насталих у сарадњи са арх. Натком Маринчићем за зграде у кампусу Универзитета у Новом Саду, крајем осамдесетих и почетком деведесетих година, које отворено или притајено зраче постмодернистичким асоцијацијама – позоришна сценографија и театралност обогаћена занимљивим пластичним детаљима, посебно када су у питању завршне етажне Апарт хотела.

Као прагматични пројектант, који је често пратио своје пројекте кроз (дуге) фазе градње, све до усељења корисника, Јовановић је своју каријеру водио без великих и наметљивих уметничких претензија. Он је био окренут функцији и успешним решењима бројних задатака везаних за сложене процесе изградње и опремања објекта. Ипак, одређена ликовност, финија, „уметничка“, или пак „тврђа“, техничка, мада можда и неуочљива на први поглед, код овог архитекте је присутна још од првих пројеката, преко самосталног рада, или у сарадњи са колегама у Vojvodina Pro-ingu, па до пројекта Крематоријума у Новом Саду, као изразито специфичне врсте архитектуре, а Јовановић се држи свог личног, стваралачког кредо. Та притајена ликовност, као и осећај за простор и меру његовог дизајнирања, опремања и украшавања, посебно је изронила у пројектима које је радио са супругом Ружицом Јовановић.

Велике површине бочних фасада на неким Јовановићевим

Стамбено-пословна зграда, Нови Сад / Residential-office building, Novi Sad

38 Дом културе Инђија (Соколски дом) / Cultural center Indjija (Sokolski dom)

Реконструкција и ревитализација објекта (1910) БФЦ, Конзум, Беоцин
 Reconstruction and revitalization of the structure (1910) BFC, Konzum, Beočin

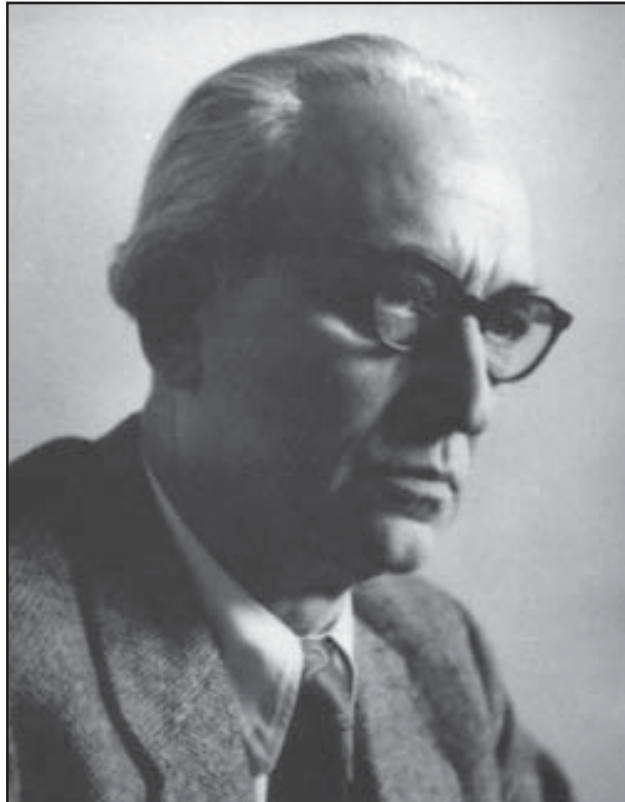
Пословна зграда НИС – Нафтагас, Нови Сад
 Office building of NIS – Naftagas, Novi Sad

објектима свакако су део конструктивне неминовности (болница у Врбасу, Завод за заштиту студената), али уз мало маште могу добити и симболику нечег ширег, апстрактнијег, градитељског, у коме су учитани кодови читавог друштва. Жеља аутора за прецизношћу и занатском беспрекорношћу, наспрот хаосу и безнађу које га у тим годинама окружује, плени својом хуманношћу.

artistic pretensions. He was turned to fiction and successful solutions of numerous tasks related to complex processes of construction and equipping of buildings. However, certain fine art properties, finer "artistic" or "firmer" technical, which is maybe not so striking at first sight, remains present with this architect, starting from his first projects, through his individual work or joint work with his colleagues in Vojvodina Pro-ing, all up to the project of Crematorium in Novi Sad, as exceptionally specific type of architecture, and Jovanović manages to stand by his personal creative ego. This hidden fine art property, as well as the feeling for space and measure of its designing, equipping and decoration, emerged in particular in projects that he developed together with his wife Ružica Jovanović.

Снежана Тошева, историчар уметности

ДВА ГРАДИТЕЉСКА ОСТВАРЕЊА АРХИТЕКТЕ БРАНИСЛАВА КОЈИЋА

Проф. арх. Бранислав Којић, академик
Prof. arch. Branislav Kojić, academician

Период између два светска рата био је обележен интензивним развојем и изградњом Ниша, као привредног центра целог средњег Поморавља. Усвајањем и израдом дефинитивних скица регулационог плана (1936. године арх. Михаило Радовановић је добио прву награду на конкурс), у оквиру кога је значајно место дато проширењу простора у центру града, хроничар Ниша је 1936. године забележио почетак интензивног рада на преображају вароши.

Нишка општина је започела велике комуналне радове: увођење канализације, подизање кланице и решавање саобраћајних питања, а приступило се и пројектовању јавних грађевина, као што су дом Берзе рада, палата Железничке дирекције и палата Армијске команде. Следеће, 1937. године, дневна штампа је забележила освећење камена темељца нових зграда Народног позоришта и Трговачке академије, као и свечано пуштање у рад новог водовода.

Крајем четврте деценије двадесетог века долази до наглог развоја и напретка Ниша, који је од једне старе чорбаџијске, византијско-оријенталне и патријархалне вароши, постепено добијао физиономију модерног града. Врло интензивна градитељска делатност обухватала је, по сведочењу

Snežana Toševa, art historian

TWO ARCHITECTURAL CREATIONS OF ARCHITECT BRANISLAV KOJIĆ

The period between two world wars was marked by the intensive development and construction of Niš, which was an economic center of the entire middle part of the Morava valley. In 1936, architect Mihailo Radovanović won the first prize for the creation of the draft of regulation plan at the competition, and the prominent place in it had the expansion of space in the center of the city. In the chronicles of Niš, this year was recorded as the beginning of intensive work at the transformation of the town.

The Niš municipality began big communal works: sewer system was constructed as well as the slaughterhouse, the traffic issues were resolved and the designing of the public buildings, such as the Job market, palace of Railway administration and the Army command palace commenced. The next year, in 1937 the daily press recorded consecration of the foundation stone of the new buildings of the National Theatre and Commercial academy and ceremonial putting to operation of the new water supply system.

By the end of the fourth decade of the 20th century, the rapid development and progress of Niš began, and the city was gradually transformed into a modern city, from an old, Byzantine-oriental and patriarchal town. This building activity, as witnessed and testified by the people of the time, comprised almost daily erection of the new buildings, owing to the city municipality and private investments. Branislav Kojić, architect contributed the intensive development of contemporary Niš, as he was entrusted with the production of plans for the housing building of Momčilo Janković in 1937, at the corners of Voždova and Strahinjića bana streets. Right from the outset, the designer had to face two problems. On one hand, he had to fit the variety of functions into an integral entity, while on the other hand the unfavorable form the of the city volume had to be resolved. According to the customary spatial arrangement, the shops were located in the ground level while the lodging for rent were on the first floor, and each floor consisted of two apartments with three rooms, one apartment with two rooms and two bachelor flats.

савременика, готово свакодневно подизање нових зграда и то првенствено захваљујући градској општини и приватној иницијативи.

Интензивном подизању модерног Ниша допринео је и архитекта Бранислав Којић, коме је 1937. године била поверена израда планова за стамбену зграду Момчила Јанковића, на углу улица Вождове и Страхињића бана. Пред аутором су се одмах испречила два проблема. С једне стране, требало је разноврстан садржај уклопити у јединствену целину, док је, с друге, било потребно адекватно решити незгодан облик габарита. По уобичајеном просторном распореду, дућани су смештени у приземљу, а станови за издавање на спрату, тако што свака етажа садржи по два стана од три, један од две собе и по две гарсоњере.

Масивни угаони блок чврстог волумена, са усеченим прозорима и широким зидним површинама, успешно је градитељско решење израђено у модерном стилу. Компактна композиција оживљена је угаоним балконима, затим вертикалним низом округлих прозора и вертикалним заобљеним испустом на главној фасади, у коме можемо тражити далеки одјек старих еркера. Оштре ивице корпуса, условљене неправилношћу облика терена на углу двеју улица, ублажене су полукружном основом балкона на угаоном делу који је маркиран, и масивним стубом "V" облика. Пошто пројектовани објекат није у потпуности изведен, бочна фасада одаје утисак недовршености композиције и наглог прекида, што свакако не умањује општи утисак склада и хармоније у међусобном односу делова и целине. Пројектом стамбене зграде Момчила Јанковића, Бранислав Којић је дао значајан прилог изградњи Ниша, одредивши донекле овим успешним делом архитектонско-урбанистичку визуру центра града.

Током 1937. године, када је Бранислав Којић пројектовао стамбену зграду у Нишу, исти власник, адвокат Момчило Јанковић, ангажовао га је да изради планове за вилу „Ерна“ у Нишкој Бањи.

Нишка Бања, која је постојала још од римских времена, доживела је полет у развоју током четврте деценије двадесетог века. Управа Нишке Бање улагала је велике напоре у њено уређење, трудећи се да средствима Моравске бановине што више допринесе улепшавању и подизању овог лековитог места. Поред повећања нивоа хигијенских услова, уређења паркова, поправке путева, изградње водовода и канализације, хроничар тога времена је у чланку објављеном у дневном листу "Правда" забележио подизање репрезентативних вила, што је у великој мери променило изглед Бање. Озбиљна сметња развоју била је недостатак дефинитивног регулационог плана, чиме је отежана уједначена и планска изградња. Упркос многим тешкоћама и скромним материјалним средствима, захваљујући великим напорима које су, поред управне власти, уложили и појединци, Бања је за врло кратко време добила нову физиономију и савремено уређење.

Средином 1935. године завршено је ново модерно купатило, чијом је изградњом, по речима савременика, настао нов период у развоју Нишке Бање. Интензиван рад на уређењу овог значајног лечилишта по узору на светске стандарде, као и одличне перспективе за будућност, удахнуле су потпуно нов изглед Нишкој Бањи, која је полако постајала модерна и савремено уређена бања.

Међу новим кућама, изграђеним у периоду између два светска рата, била је и вила „Ерна“, адвоката Момчила Јанковића, чији је пројекат настао 1937. године.

У слободној организацији основе и јасно артикулисаном простору, Којић је међусобно раздвојио просторије различите

Стамбена зграда Момчила Јанковића, Ниш, угао Вождове улице и улице Страхињића Бана, 1937.

The housing building of Momčilo Janković, Niš, corner of Voždova and Strahinjića Bana streets, 1937.

The massive corner block of rigid volume, with recessed windows and large wall surface area of the is a successful design constructed in a contemporary style. The compact composition is revived by the corner balconies, then by the vertical sequence of circular windows and vertical curved ledge on the main façade, where one may recognize the distant image of the old jutties. The sharp lines of the main building volume were predestined by the irregular configuration of the ground at the corner of two streets were allayed by the semicircular layout of the balcony at the corner piece, and the massive column in "V" shape. Since the designed building was not completely constructed, the lateral façade appears incomplete and abruptly finished, which does diminish the general impression of harmony in the mutual relation of parts and the whole. By the design of the housing building of Momčilo Janković, Branislav Kojić gave a significant contribution to the construction of the city of Niš, in this way defining the architectonic and town planning appearance of the city center.

During 1937 when Branislav Kojić was designing the housing building in Niš, the same owner, the lawyer Momčilo Janković, commissioned him to produce the plans for villa "Erna" in Niška Banja.

Niška Banja, which existed since the Roman times, had its heyday in the fourth decade of the 20th century. The authorities of Niška Banja made great effort to arrange it, striving to use all the means of the Moravska banovina to embellish and build this curative locality. Apart from improved hygienic conditions, arrangement of the parks, repairing the roads and construction of water supply and sewer systems, it was recorded by the "Pravda" daily that very representative villas were erected, which significantly changed the appearance of Banja. An important impediment for the

намене и то по спратовима. У сутерену су смештена економска одељења, затим су у приземљу пројектоване четири, међусобно повезане просторије, великих димензија (трпезарија, салон, хол и кабинет), а на првом спрату се налазе спаваће собе и купатило. Белешке поред фотографије виле у Животопису Б. Којића, сведоче о условљености и утицају које је околина имала на аутора у тражењу најадекватнијег решења. „Положај градилишта, оријентисаног ка долини Нишаве и Сврљишким планинама, диктирао је основну диспозицију простора: терасе, балкони, главни прозорски отвори, окренути су сви ка северу и северозападу, ка отвореним видцима.“

На свима четирима, различито обрађеним фасадним површинама, доминира асиметричност у начину компоновања правоугаоних чистих облика и линија. Геометријска композиција складних форми, оживљена је великим бројем тераса и балкона, а зналачки обрађено зидно платно је перфорирано једноставним правоугаоним и округлим прозорима. Избачен кубични део на стубовима, са једним прозором и кровном терасом на дворишној фасади, и танки стубови од фуговане опеке, потпуно су исти мотиви, примењени нешто раније и на вили Михајла Којића у ул. Жанке Стокић број 36, из 1933. године. Попут куће Михајла Којића, једноставан фасадни склоп виле „Ерна“ представља потпуно чист и зрео пример модерне архитектуре, где је успешном применом правих линија и мирне површине, добијена јасно дефинисана и складна архитектонска целина.

Период између два светска рата означен је као раздобље интензивног напретка и изградње, не само Београда као престонице новонастале државе, већ и градова по унутрашњости. Ангажовање најзначајнијих архитеката у њиховој изградњи, углавном се сводило на израду пројеката за јавне објекте и урбанистичке планове, путем конкурса или по позиву. С обзиром на чињеницу да су стамбени објекти најчешће поверавани локалним градитељима, примери у Нишу и Нишкој Бањи представљају праву реткост, као пројекти једног од најзначајнијих архитеката српске међуратне архитектуре. Инвеститор, адвокат Момчило Јанковић, поверио је Б. Којићу израду планова, настојећи очигледно да остави потпуно стваралачку слободу аутору. Одлучивши се за решења у чисто модерном стилу, Б. Којић је, у конзервативним срединама какве су биле Ниш и Нишка Бања, уз подршку инвеститора који је, за разлику од већине савременика, имао разумевања за нова струјања, успео да у потпуности реализује своје замисли.

На пројектима стамбене зграде Момчила Јанковића у Нишу и вили „Ерна“ у Нишкој Бањи, могуће је потпуно јасно ишчитати основне карактеристике Којићевог стваралачког израза. Од ране фазе, па до краја пројектантске каријере, без обзира на осцилације у квалитету појединих решења, он је својим радовима удахнуо специфичан стил, дајући им лични печат, произашао из сложеног процеса истраживања нових облика и форми. Без обзира да ли је пројектовао у модерном стилу, академском духу, или је, пак, инспирацију тражио у градитељском наслеђу, читав Којићев рад обележен је наглашеном рационалношћу, чистотом облика и јасноћом у начину компоновања зидног платна. Занемарујући детаље, он обрађује главне проблеме композиције, постижући основни ефекат архитектонског обликовања међусобним односом једноставних елемената.

Стамбена зграда Момчила Јанковића у Нишу и вила „Ерна“ у Нишкој Бањи, по свежини решења и смислу за хармоничан однос детаља и целине, само потврђују особени израз стваралачке личности Бранислава Којића, који несумњиво спада у ред значајнијих српских архитеката прве половине двадесетог века.

Вила „Ерна“, Нишка Бања, 1937. / Villa “Erna”, Niška Banja, 1937.

development was the lack of the definitive regulation plan, which made a regular and planned construction very difficult. Despite many difficulties and modest financing, owing to the great effort exerted by the individuals, except the local authorities, Banja got a new physiognomy and contemporary arrangement in a very short time.

By the midst of 1935, a new modern bath was built, whose construction marked a new period in the development of Niška Banja. The intensive work in organizing this important healing facility according to the global standards, and excellent prospects for the future inspired an entirely new looks of Niška Banja, which gradually became a contemporary spa, with modern arrangement. Among the new houses, built in the period between two world wars, was the villa “Erna”, belonging to lawyer Momčilo Janković, designed in 1937.

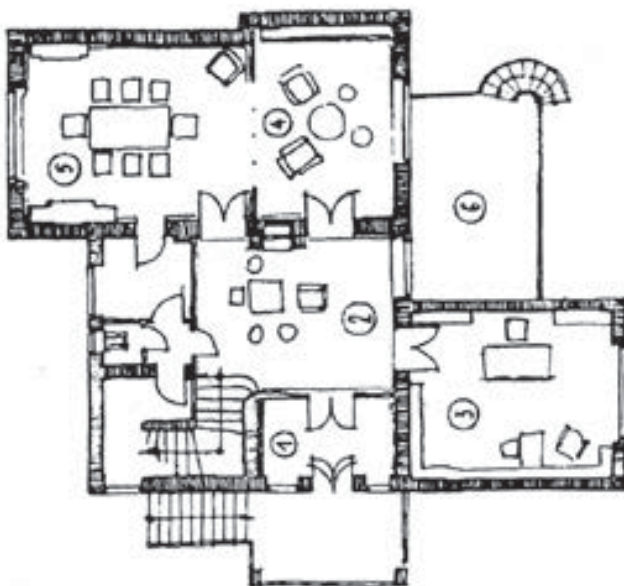
In the free organization of the floor plan and clearly articulated space, Kojić separated the rooms for a variety of purposes, by the floors. In the basement, there are utility rooms, on the ground floor there are four interconnected rooms, of large surface area (dining room, salon, hall and the study), on the first floor, there are bedrooms and a bathroom. The notes next to the photograph of the villa in the biography of B. Kojić, witness about the influence the environment had on the designer in his quest for the most adequate solution. “The position of the construction site, orientated towards the Nišava valley and Svrliške mountain, imposed the basic disposition of the space: the terraces, balconies, main windows are all turned towards north and northwest, towards the open vista.”

All four façade surfaces, differently finished, are dominated by asymmetric way of composing the rectangular clear forms and lines. The geometrical composition of harmonious forms, was animated by the large number of terraces and balconies, and the bearing wall, exquisitely finished, was perforated by the simple rectangular and circular window apertures. The projecting corner tower on the pillars, with one window and roof terrace on the inner side façade, and slender columns made of brick, are the same motifs that had been used earlier in the villa of Mihajlo Kojić in 36, Žanka Stokić street in 1933. Quite like the Mihajlo Kojić’s house, the simple façade composition of the villa “Erna” is a clear and mature example of contemporary architecture, where the successful implementation of straight lines and smooth surface, provided a clearly defined and harmonious architectonic entity.

The period between the two world wars was an interval of intensive progress and construction, not only of Belgrade as a capital of the newly formed state, but also of the provincial cities. Commissioning of the most prominent architects mostly referred to their engagement in producing designs for the public buildings and town plans, in competitions and at invitations. Considering the

Вила „Ерна“, Нишка Бања / Villa "Erna", Niška Banja

Пројекат – основа, вила „Ерна“, Нишка Бања
Desing – floor plan, villa "Erna", Niška Banja

fact that the housing buildings were usually entrusted to the local contractors, the examples in Niš and Niška Banja represent a rarity, as those are the designs of one of the most significant architects of Serbian architecture between two world wars. The investor, attorney Momčilo Janković, entrusted B. Kojić with the design, obviously allowing the designer complete creative liberty. Deciding to make a design in a purely modern style, B. Kojić managed to realize his ideas, having support from the investor, who, quite contrary to the majority of his conservative contemporaries in Niš and Niška Banja, had understanding for the new tendencies.

It is possible to clearly recognize the fundamental characteristics of the Kojić's creative expression in the designs of the Momčilo Janković's housing building in Niš and villa „Erna“ in Niška Banja. From his early phase, till the end of his career as a designer, regardless of the oscillations in the quality of certain designs, he fostered a specific style, imprinting his personal vision, resulting from the complex process of research of the new forms. Irrespective of the type of style he implemented in his designs, whether it was the Moderne or the Academism or an inspiration found in the traditional architecture, the entire Kojić's opus has a pronounced rationality, purity of form and clarity of the support wall composition. Paying little attention to detail, he treated the principal problems of a composition, achieving the basic effect of an architectonic composition by mutually combining the simple elements.

The housing building of Momčilo Janković in Niš and the villa "Erna" in Niška Banja, confirm the individual expression of creative personality of Branislav Kojić, by the freshness of its design and delicate sense for harmonious relationship of details and the whole, placing him among the most significant Serbian architects of the first half of 20th century.

арх. Милица Радосављевић

ИДЕНТИТЕТ ГРАДСКИХ ЦЕНТРА

arch. Milica Radosavljević

CITY CENTERS IDENTITY

Мали је корак од идентитета архитектонског дела и ауторског рукописа до клишеа, ако не посежемо за суштинским разлозима, ако нема идеје и става из којих произилазе обликовне форме, и ако нам оне представљају само манифестацију спољне препознатљивости.

У овом трагању кроз опус архитекте Предрага Цагића, везаном за његов вишедеценијски рад на реконструкцији и ревитализацији центара старих језгра наших градова, било је много оних правих, суштинских разлога за све што је радио.

Почетком друге половине двадесетог века, посебно после појаве изузетне пешачке зоне у Минхену 1972, многи су градови убрзано кренули у реализацију сличних захвата, препознавши то као своју насушну потребу. Прве су се замисли сводиле само на реконструкцију старих препознатљивих знамења времена у амбијенту у ком се аутомобил није јављао као господар улице. Али сви актери ових подухвата врло брзо су се суочили и са чињеницом да стварање пешачких зона, као места окупљања, социјализације грађана и хуманизације простора, не значи само поплочавање и обустављање саобраћаја.

То значи да је неопходно, код оваквих подухвата, остварити и повезивање идентитета затеченог градског ткива са прошлим, садашњим и будућим идентитетом, како би се сачувале у времену трајне вредности духа места. Да би се то постигло најпре се решава питање инфраструктуре, затим се обавља оплеменавање амбијената и њихово повезивање у складну целину, а веома је важно да је она у спрези и са културном меморијом и запамћеним наслеђем, што све заједно омогућава континуитет идентитета не само градског ткива, већ и људи који ту живе и који ће живети.

It is a small step from the identity of an architectonic structure and the personal style to the cliché if the creator is not looking after the essence, if he does not possess an idea or attitude producing visual forms, and if they are only an externally recognizable manifestation.

In this search through the opus of architect Predrag Cagić, related to this work on reconstruction and revitalization of the old city cores spanning several decades, there were many true and essential reasons and justifications for his complete work.

In the second half of the twentieth century, particularly after the appearance of an extraordinary pedestrian zone in Munich in 1972, many cities started realization of similar projects, recognizing them as a necessity. The first concepts boiled down to a reconstruction of old landmarks in an environment where cars were not the lords of the streets. But all the factors of these enterprises very quickly faced the fact that creation of pedestrian zones, as places where citizens can gather and socialize in a humanized space, did not mean only paving the streets and diverting traffic.

It means that it is necessary, in the course of such interventions, to connect the identity of the current city fabric with the past, present and future identity in order to preserve in time the everlasting values of spiritus loci. In order to accomplish this, it is necessary to solve the issue of infrastructure, then to enrich the environment and join it into a harmonic whole, it is very important that it is bonded to the cultural memory and heritage, all ensuring the identity continuity, not only of the city fabric, but also of the people who have been living there and will continue to live.

Predrag Cagić, an architect along with architect Borivoje Jovanović, began as early as in 1977, realization of such a project in Kikinda, having recognized and sensed that this comprised not only a

Пешачка зона Кикинда / Pedestrian zone Kikinda

Пешачка зона Пожаревац, урбанистичко решење
Pedestrian zone Požarevac, town planning layout

Пешачка зона Кикинда, стамбено пословни објект
Pedestrian zone Kikinda, residential office building

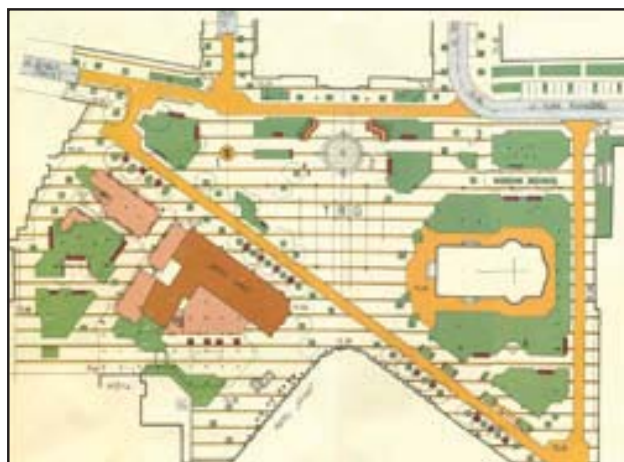
Пешачка зона Кикинда, урбанистичко решење
Pedestrian zone Kikinda, town planning layout

Пешачка зона Пожаревац / Pedestrian zone Požarevac

Пешачка зона Смедерево / Pedestrian zone Smederevo

Пешачка зона Смедерево (ортофото)
Pedestrian zone Smederevo (orthophoto)Пешачка зона Смедерево, стамбено-пословни објекат
Pedestrian zone Smederevo, residential office buildingПешачка зона Смедерево, концепт
Pedestrian zone Smederevo, concept

Архитекта Предраг Цагић је заједно са архитектом Боривојем Јовановићем још 1977. започео реализацију једног таквог пројекта у Кикинди, препознавши и осетивши да се у том случају не ради само о хуманизацији простора центра старог градског језгра, већ и о урбанизацији тог простора. Јер посебно наше војвођанске вароши имају мање-више очувано историјско архитектонско наслеђе доста високе културне и градитељске вредности, али са партерним уређењем и инфраструктуром која има карактеристике недовољно уређеног или неуређеног земљишта, често са доста руралних мотива као што су јендеци, некултивисано зеленило и земљане површине. Препознали су и потребу да се затечена здања и знамења и нови објекти уклопе и повежу у складну целину која као да је одувек постојала. И да то на концу изгледа као да је само тај захват недостајао па да буде савршен склад. И није чудо што су 1983. године добили највећу и најзначајнију награду за архитектуру, „Борбину“ награду Савезне Републике Југославије. То је био један изузетно сложен прилаз пројектовању и реализацији реконструкције, доградње и ревитализације. Сложена тема колективног становања и садржаја централних функција, заштита споменика културе и градитељског наслеђа, студиозно је сагледана у целини, тако да

humanization of the old core of city center but also urbanization of this area. Our towns in Vojvodina in particular, have more or less preserved historic architectonic heritage of considerably high cultural and architectonic value, but with exterior arrangement and infrastructure characterized by poorly arranged or non-arranged surfaces, often with a variety of rural motifs such as gutters, uncultivated greenery and earthen ground. They recognized the need to integrate the new buildings with the current edifices and landmarks into a harmonic whole that appears as if it was originally built in this way. Eventually, the result was as if the place needed exactly this intervention to attain the perfect harmony. It is no wonder these two architects were awarded the greatest and most important prize for architecture, the “Borba” prize of Federal Republic of Yugoslavia in 1983. It was an extremely complex approach to designing and realization of reconstruction, construction and revitalization. The complex theme of collective residence buildings and central functions contents, protection of cultural monuments and architectonic heritage was studiously considered in its entirety, thus it could represent a model, not for production of clichés, but for the process of research and thinking. After almost fifteen years of diligent work in Kikinda, architect Cagic

Пешачка улица Херцеговачка у Подгорици / Pedestrian street Hercegovacka in Podgorica

је могла да послужи као угледан пример, не за стварање клишеа, већ за процес истраживања и мишљења. После скоро петнаест веома радних година у Кикинди, архитекта Цагић је упорно и увек са ентузијазмом настављао да иде даље тим нимало лаким путем. Добио је прилику да без прекида, у низу реализује и развија своја истраживања на темама реконструкције и ревитализације старих центара вароши и градова са пешачком зоном: Пожаревца - 1988-1996, Смедерева - 1996-2008, Вршца - 1997-2000, Подгорице - 1998-2000, Апатина - 2002-2008, и поново Вршца - 2006-2008.

И сваки пут су му место градње и његова знамења одређивали његов ауторски рукопис и решења, а да се у том процесу ипак препознавао, уочавао, формирао и развијао даље његов ауторски рукопис.

У Пожаревцу је требало повезати у целину не толико вредно градитељско наслеђе градске чаршије, па га је он надограђивао враћајући приземља на старо, градећи и неке нове објекте и све повезујући партерним решењем у целину, и на тај начин спасавао пожаревачку стару чаршију да се не докрајчи потпуно. У Пожаревцу је приликом изградње нових објеката и повезивањем са старим, постојећим, решавао инфраструктуру инсталација галеријски испод пешачке зоне, формирајући и нови трг пешачке зоне Милене Павловић-Барили са једне стране, а са друге пешачку улицу Стари корзо.

У Смедереву је формирао велики трг пешачке зоне испред цркве, схвативши да је то оно што овом граду недостаје, а на уштрб ранијих капацитета зелених површина, појачане су попличане површине пешачке зоне, дакле, дате су пешацима.

У Подгорици је невелику пешачку улицу ширине око 11 метара оплеменио одговарајућим каменим уличним застором и допунио урбаним мобилијаром, са минимумом зеленила, на два сегмента Херцеговачке улице у центру Подгорице. У последње време, у пројекте својих нових пешачких зона, Цагић укључује и свог млађег колегу из Вршца, арх. Милорада Ћирића, и његов биро „Стил“, са којим остварује успешну сарадњу.

У Вршцу је 2000. године завршена реконструкција трга Саве Ковачевића и отворена је нова пешачка зона која је отворила могућност да се посао настави у садашњем времену, уз пуну подршку челних људи града. Поштујући, наравно, као императив карактеристике наслеђа грађевинске матрице, архитекта

persistently and always with enthusiasm, continued to go down this hard path. He had an opportunity to continuously realize and develop his research in the field of reconstruction and revitalization of old town and city centers with pedestrian zones: in Požarevac - 1988-1996, Smederevo - 1996-2008, Vršac - 1997-2000, Podgorica - 1998-2000, Apatin - 2002-2008, and again Vršac - 2006-2008.

And even though the characteristics of the construction sites determined his architectural expression, the architect's personal style could be recognized, formed and developed.

In Požarevac one should unite the not so valuable architectonic heritage of the city, so he constructed additional, reverted the ground level of the buildings to their old functions, built some new buildings and connected everything with the arrangement of the surrounding ground level area, and in this way salvaged the old downtown from total extinction. In Požarevac, on the occasion of constructing the new buildings, and connecting them with the old, existing ones, he organized the infrastructure of installations in galleries beneath the pedestrian zone, also forming the new square of the pedestrian zone of Milena Pavlović-Barili on one side, and pedestrian street Stari korzo (the Old promenade) on the other side.

In Smederevo he formed a large pedestrian zone square in front of the church, realizing this is what the city lacked, reducing thus the green surfaces. Large paved zones are in this manner intended for the pedestrians.

In Podgorica, he enriched the small pedestrian street, wide around 11 meters with appropriate stone surfacing and added the urban equipment, with minimum of greenery, at two segments of Hercegovacka street in the center of Podgorica. Recently, Cagić included his younger colleague from Vršac, architect Milorad Ćirić and his design studio "Stil" in the projects of new pedestrian zones, and had a successful cooperation with them.

In Vršac in 2000, reconstruction of the Sava Kovačević square was completed and a new pedestrian zone was opened, that created an opportunity to continue with the activities in the present, with full support of the highest city officials. Fully respecting the architectonic heritage, architect Predrag Cagić formed, with the already existing structures, an uninterrupted ring enclosing the most precious part of the historical core, connecting everything along the way: National theatre Sterija, churchyard, Episcopal

Пешачка зона Вршац (прва фаза)
Pedestrian zone Vršaц (first phase)

Пешачка зона Вршац (прва фаза)
Pedestrian zone Vršaц (first phase)

Пешачка зона Вршац (прва и сегменти друге фазе)
Pedestrian zone Vršaц (first and segments of second phase)

Предраг Цагић формира, са већ изведеним делом, непрекинути прстен којим обгрљује најдрагоценији део историјског језгра, повезујући све на шта наилази успут: Народно позориште Стерија, црквену порту, Владичански двор, школу, спортске терене, споменике Јаши Томићу, Јовану Стерији Поповићу и Жарку Зрењанину, зграду Општине итд. И свугде и на сваком месту интервенише у мери и обиму како то ситуација и потребе захтевају, одмеравајући своје потезе прецизно, до најситнијих детаља и нијанси, повезујући или одвајајући амбијенте један са другим или један од другог. Тако црквену ограду чини нижом него што је била, док на Стеријином тргу додаје једноставну колонаду са непрекинутом гредом изнад, не би ли одвојио различите намене, а истовремено спречио визуру на неугледну фасаду из педесетих година.

Реконструкција и ревитализација старог језгра Апатина најновија је реализација архитекте Предрага Цагића везана за ову тему, али колико се већ сигурно зна не и последња. Ради на њој већ пет година и остала је још једна потребна грађевинска сезона. Ради се практично о једном четрдесет метара широком и око пет стотина метара дугачком равничарском „шору“, који је имао све карактеристике које су већ наведене: вредне грађевинске објекте (цркву, стамбене и административне објекте), али и двоструки дрворед из 1920. са обе стране улице, изузетних вредности које су давале градску карактеристику месту, али и неуређено земљиште и јендеке.

Код великих европских и светских метропола данас се инсистира на увођењу више спонтаности и непосредности, па

Пешачка зона Вршац (прва и сегменти друге фазе)
Pedestrian zone Vršaц (first and segments of second phase)

Пешачка зона Вршац / Pedestrian zone Vršaц

су сада врло „тренди“ водоскоци – фонтане из самих плочника и остали реквизити пејзажне архитектуре који истичу ту спонтаност: брда, серпентине и остало. Цагић не подлеже том тренду желећи да успостави мост између старог и новог, између оног што чини културну меморију данашњих становника Апатина, онога што је било, и онога што ће бити.

Као и у свим решењима до сада (изузев у Подгорици), аутор се опредељује за покривање плочника елементима од пресованог бетона (МБ 50-70). Њихов слог у овом случају наглашава линије кретања, формира амбијенте и истиче детаље. Сваки улаз кроз чувене „ајнфор“ капије војвођанских кућа наглашен је распоредом поплочавања и на левој и на десној страни улице. Зелена острва испод дрвећа такође. У међупростору се формирају пјачете и тргови наглашени такође слогом поплочавања. Зелена острва око стабала се негде групишу, негде су у паровима, негде су самци. На местима где су раскршћа пјачете се претварају у мале тргове.

Урбани мобилијар је код овог аутора увек доживљавао мале трансформације, као варијација на тему, али је увек ликовни израз био такав да је могао да премости јаз између векова који деле изградњу најстаријих објеката и данашњег времена. Неки детаљи као што је фонтана и постоља за канделабре максимално су сведених облика. За разлику од самих канделабара који имају назнаке неких других ранијих епоха, они су постављени на камене постаменте да би постигли висину која је права мера осветљавања у односу на крошње дрвећа, а да би постојеће решење могло да се искористи. Сналажење у оквиру расположивих финансија. Враћене су и клупе, тако

seat, school, sport facilities, monuments to Jaša Tomić, Jovan Sterija Popović and Žarko Zrenjanin, Municipality building etc. In all instances he intervened only to the extent required by the concrete situation, carefully measuring his steps, and all the minute details and nuances, connecting or separating environments with each other or from each other. Thus he reduced the height of the churchyard fence, and added the simple colonnade with the continuous beam on its top, in order to separate various functions, and at the same time conceal the shabby façade dating back to the fifties of the 20th century.

Reconstruction and revitalization of the old core of Apatin is the latest realization of architect Predrag Cagić related to this activity, but not the last, as far as it is known. He has been working on it for five years, and only one construction season is left until its completion. It is a forty meter wide and five hundred meter long street section characteristic for the flatlands, that contained all the mentioned elements: valuable structure (church, residential and administrative buildings), double line of trees of 1920 on both sides of the street, which gave extraordinary city attributes to the place, but also the non-arranged land and gutters.

Large European and world metropolis architecture insists nowadays on introduction of spontaneity and directness, thus it is very trendy nowadays to form fountains emerging from the pavement and other elements of landscape architecture accentuating the spontaneity: hills, serpentines, and others. Cagić remained unaffected by this trend as he wished to establish a bridge between the old and the new, between the cultural memory of the present-day population of Apatin, of what was and what will be.

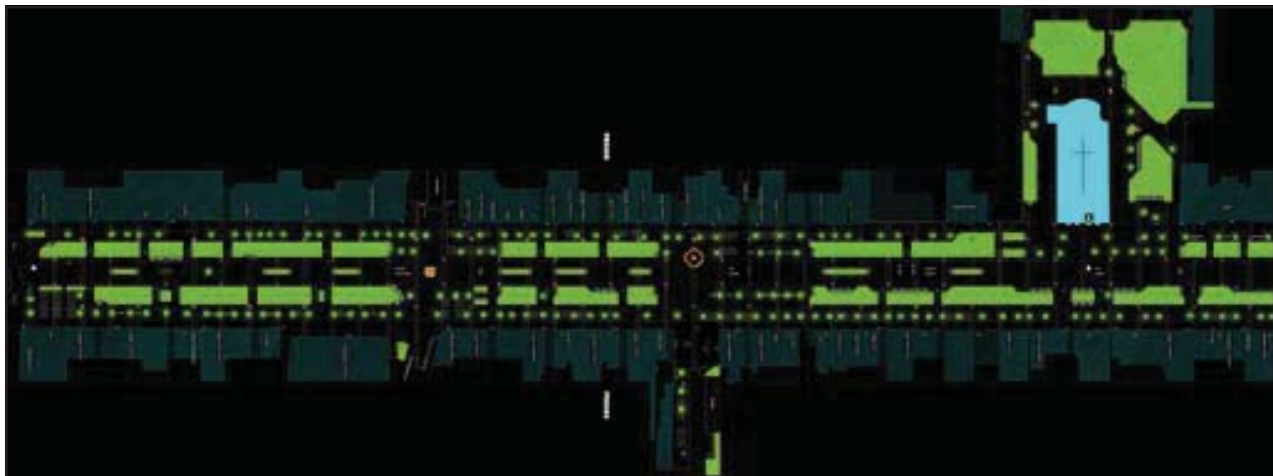
Пешачка зона Апатин / Pedestrian zone Apatin

карактеристичне за војвођанска насеља. У селима су се оне налазиле испред сваке куће. Има их и са и без наслона, али усклађене са осталим мобилијаром. Корпе за отпатке су посебно успешно решене. И оне и клупе су на средокраћи узора епохе када су куће настајале и данашњице. Тако је решена енигма да ли их преузети из тадашње епохе или најновије тенденције у дизајну. Такав ликовни израз оставља утисак као да је све одувек тако било. И одмах након завршетка радова и двадесет година после. А да то данашњи становници прихвате као своје и да то заволе.

Цагић каже: „Дух места се открива кроз спознају историје кућа и људи, уз провођење доста времена у месту, као и несобично проведено време у свакојој причи са људима. Мора постојати и емотивна лична везаност за амбијенте градова, вароши и насеља, у овом случају, Војводине, као и везаност за непрегледну равницу којом већ годинама путујем.“ А то је оно што принципијелно прати све градове којима је архитекта Цагић даривао нове изгледе центара. Једино је код симболичког елемента који асоцира на засвођену „ајнфор“ капију дозволио један материјал – инох лим, који се употребљава код објеката који користе високу технологију. Он треба да буде репер, акценат у тој непрегледној панонској растегнутоци, али и нешто што стреми ка новом. И фонтана и постаменти светиљки подигнути су до нивоа ниског парапета исте висине. И то даје утисак варошког изгледа у средини где спонтаности има и где треба више оног другог, супротног. У отуђеним, стерилним, хладним градским срединама, пак, треба више блискости, спонтаности. У питању је менталитет у културној меморији Војвођана где је утицај еклектике још присутан. Оно на шта су

Пешачка зона Апатин / Pedestrian zone Apatin

Пешачка зона Апатин, основа / Pedestrian zone Apatin, floor plan

Пешачка зона Апатин, пресек
Pedestrian zone Apatin, cross section

Пешачка зона Апатин / Pedestrian zone Apatin

In all the cases (except in Podgorica), the architect chose to cover pavement with compressed concrete elements (MB 50-70). Their pattern accentuates the traffic lines, forms the ambiance and emphasizes details. Every entrance through famous "einfuhr" gates of houses in Vojvodina is stressed by the pattern of the paving both on the left and the right side of the street. Green circles around the trees are in some places grouped, somewhere are in pairs and somewhere are individual. The plazas at the intersections become small squares.

Urban equipment always underwent small transformations, variations, but the visual appearance was always such as to bridge the gap between the centuries dividing the oldest structures and the present time. Some details, such as the fountain and street lamp posts are extremely simple. In order to use the street lamps which obviously belong to some earlier times, they were placed on the stone pedestals so that they reach the proper height in respect to the crowns of the trees to provide the proper illumination. Improvisation to fit into the limited budget. Benches, so characteristic of the Vojvodina's settlements were brought back. In the villages they used to be placed in front of each house. With or without backs, but in accord with the rest of the urban equipment. Garbage bins are particularly well designed. The bins and the benches are between the model of the times when houses were constructed, and modern times. He thus solved the problem whether to adopt the traditional or the latest design trends. Such visual appearance leaves an impression that everything has always been like that, both immediately after the completion of the construction, and after the lapse of twenty years. And, all this in a way the residents would accept and love, too.

Cagić says: "The spirit of a place is discovered through knowledge of history of the houses and the people, by spending considerable time in the place, and by spending considerable time in conversation with the people. There must be an emotional link to the ambiances of the cities, towns and settlements, of, in this case, Vojvodina, and the link to the endless plains I have been traveling across, for years." And exactly this is a companion of all the cities where architect Cagić designed new appearances of the centers. The only exception he made was allowing stainless steel sheets to form a symbolic element resembling the covered "einfuhr" gate – and that is te material normally used in structures made by high-technology. It should be a landmark, and accent in this endless Panonian vastness, but also something striving for the modernity. Both the fountain and the pedestals of the lamp posts are elevated to the level of a low parapet. This adds to the air of townish look in an environment where there is too much of spontaneity that needs to be channeled.

Пешачка зона Апатин / Pedestrian zone Apatin

се генерације угледале када су хтеле да оставе утисак о свом статусу.

Свака од интервенција архитекте Предрага Цагића у просторима наших градова препородила је или заокружила идентитет градова којима је била намењена. У њима је постао препознатљив и идентитет рукописа самог аутора.

Мали је корак од идентитета архитектонског дела и ауторској рукопису до клишеа, ако не посежемо за суштинским разлозима, ако нема идеје и става из којих произилазе обликовне форме, и ако нам оне представљају само манифестацију спољне препознатљивости.

У овом трајању кроз опус архитекте Предрага Цагића, везаном за његов вишедеценијски рад на реконструкцији и ревитализацији центара старих језира наших градова, било је многу оних њравих, суштинских разлога за све што је радио.

In the alienated, sterile and cold city environments, spontaneity and intimacy is lacking. The issue here is the mentality in the cultural memory of the population of Vojvodina, where the eclectic influence is still present. The model the generations looked up to when they wanted to make an impression, by representing their status.

Every intervention of architect Predrag Cagić in our cities regenerated or completed the identity of the cities it was intended for. The identity and personal touch of the architect remained recognizable in them, too.

It is a small step from the identity of an architectonic structure and the personal style to the cliché if the creator is not looking after the essence, if he does not possess an idea or attitude producing visual forms, and if they are only an externally recognizable manifestation.

In this search through the opus of architect Predrag Cagić, related to this work on reconstruction and revitalization of the old city cores spanning several decades, there were many true and essential reasons and justifications for his complete work.

Архитекти који су као коаутори сарађивали, почев од 2000. године, са проф. арх. Цагићем на пројектима пешачких зона: у Подгорици арх. Младен Кадић; у Смедереву арх. Ненад Младеновић и арх. Милорад Ћирић; у Апатину и наставку пешачке зоне у Вршцу арх. Милорад Ћирић.

Architects who have cooperated, in the capacity of coauthors since 2000, with prof. arch. Cagić at pedestrian zones projects: in Podgorica - arch. Mladen Kadić; in Smederevo arch. Nenad Mladenović and arch. Milorad Ćirić; in Apatin and Vršac revisited arch. Milorad Ćirić.

Пешачка зона Апатин / Pedestrian zone Apatin

Пешачка зона Апатин/Pedestrian zone Apatin

Пешачка зона Апатин / Pedestrian zone Apatin

54 Пешачка зона Апатин / Pedestrian zone Apatin

Пешачка зона Апатин / Pedestrian zone Apatin

Пешачка зона Апатин, ноћу / Pedestrian zone Apatin, at night

Пешачка зона Апатин, ноћу / Pedestrian zone Apatin, at night

Пешачка зона Апатин / Pedestrian zone Apatin

Приредио арх. Сима Гушић

ИСТИНА О РАДУ КОМИСИЈЕ ЗА ПЛАНОВЕ

Поводом изнете оцене на седници Градског већа о раду Комисије за планове

На последњој седници Градског већа утврђен је предлог за нови састав Комисије за планове, који је и потврђен на седници Скупштине Града 3. 11. 2008.

У образложењу мотива за смену претходног сазива, већник Бобан Михајловић је, у име Већа, изнео низ некоректних инсинуација о досадашњем раду овог органа. На последњој, 72. седници Комисије за планове, овакаву оцену Градског већа одлучно смо одбацили, јер је она супротна објективној процени остварених резултата. Донели смо, такође, и одлуку да сачинимо целовит извештај о нашем раду и затражимо његову оцену од стране Скупштине Града, која нас је изабрала. То ће бити прилика да разговарамо о чињеницама и да поставимо право питање о разлозима смене пре истека нашег мандата. Имали смо намеру да наша сазнања о стању урбаног развоја Ниша презентујемо у предложеном сусрету са господином градоначелником Симоновићем, одмах након његовог избора, али, нажалост, до тога није дошло.

У прелиминарном сагледавању претходног рада Комисије за планове, закључили смо да одборници претходног сазива Скупштине Града, приликом усвајања урбанистичких документа, нису оспорили ниједно наше стручно мишљење. У неколико последњих месеци и нови сазив Скупштине Града испољио је исто поверење у Комисију, на чију је препоруку прихваћено више урбанистичких планова. Разлог томе је свакако у чињеници што смо у поступку оцене планске документације, савесно клесали сваки урбанистички документ и тек онда га препоручивали Скупштини Града на усвајање. Жестоко смо

ПЕТАК, 31. октобар 2008. године **Народне новине** страна 7.

Градско веће је на јучерашњој седници утврдило предлог решења о образовању комисије за планове града Ниша. За председника комисије предложен је дипл. инж. арх. Братислав Павловић, а за чланове дипл. инж. арх. Мирјана Пешић, дипл. инж. грађ. Миомир Пешић, доц. др Предраг Цветковић, проф. др Душан Петковић, дипл. инж. грађ. Славољуб Влајковић, проф. др Слободан Миленковић, дипл. инж. арх. Мара Рашковић и дипл. инж. арх. Бранимир Ћирић.

-Просек донетих и усвојених планова у периоду од 2005. до 2008. године био је седам -осам планова годишње, што је апсурдно мали број у поређењу са чињеницом да је до 2004. године Комисија за планове града годишње усвајала преко 40 планова - образложио је већник Бобан Михаиловић основне разлоге за оснивање нове комисије. Ово најсликовитије показује ефикасност рада ове комисије која је заправо кочила и саму могућност бржег развоја града:

С.Бојовић

Извод из новинарског извештаја са седнице Градског већа који се односи на Комисију за планове

се борили унутар рада Комисије, а затим и са обрађивачима планова, око сваког детаља. Добро смо разумели да живот грађана, стање инфраструктуре, саобраћаја, паркирања, архитектонска и функционална решења, практично читав просторни оквир зависи од квалитета архитектонско-урбаног развоја града. Инсистирали смо на подизању стандарда и методологије планирања, како би се ублажиле последице транзиционе конфузије и супротставило квазиинвеститорској психологији, која беспштедно раубује наш заједнички простор. Препознали смо да се у међупростору недоречених урбанистичко-архитектонских правила стварају услови за девијантно и волунтаристичко понашање и томе се жестоко супротстављали. Покушали смо да створимо инструменте којим би се превазишло хаотично стање у архитектонско-урбанистичком планирању, таложено више година уназад. Супротстављали смо се утицају интересних група, који условљава израду нестручних решења и на својеврстан начин уцењује обрађиваче планова.

Приликом оцене рада Комисије за планове, мора се знати да она нема никакво право, нити обавезу да утврђује квантитет и динамику израде планова. Њен је једини задатак да према члану 34 Закона о планирању и изградњи објеката, обави стручну контролу пристигле планске документације и својим стручним ставом помогне у одлуци Скупштини Града. У претходном

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
 ГРАД НИШ
 УПРАВА ЗА ПЛАНИРАЊЕ
 И ИЗГРАДЊУ
 Ниш, 04. 11. 2008. год.

ИЗВЕШТАЈ

Комисија за планове града Ниша образована је Решењем Скупштине града на седници одржаној дана 14.06.2006.године (Сл. лист града Ниша бр 40./2006)

На првој седници Комисије одржаној дана 15.07.2006. године донет је Пословник о раду .

Седнице су углавном одржаване у устаљеном термину (среда у 11 часова), а у два наврата као ванредне.

У периоду рада Комисије шест седница је одложено због недостатка кворума.

У припреми дневног реда седнице Комисије остварена је пуна сарадња Председника Комисије, Управе за планирање и изградњу и обрађивача.

Преглед разматраних предмета од прве до 71. седнице

Одлука о изради Просторног плана_____	1
Одлуке о изради генералних планова_____	5
Одлука о изради урбанистичких планова_____	92
Утврђивање нацрта урбанистичких планова_____	76
Сумирање јавног увида урбанистичких планова_____	64
Урбанистички пројекти_____	356

Секретар Комисије

Игић Соња

сазиву Комисија се искључиво држала свог мандата. У периоду од две године и три месеца одржана је 71 седница, што је у просеку три седнице месечно, док пословник обавезује да се одрже две. За све време, само је шест пута одложено заседање због недостатка кворума, и то током периода летњих годишњих одмора. Комисија је радила волонтерски, осим у једном случају, када је рад у Комисији материјално обештећен.

Држећи се законског оквира, Комисија је стручно оценила следећу планску документацију: 1 програм и одлуку о изради Просторног плана, 5 програма и одлука о изради генералних планова, 92 програма и одлука о изради урбанистичких планова; утврдила нацрт 76 урбанистичких планова, сумирала јавни увид у 64 урбанистичка плана и усвојила 356 урбанистичких пројеката. Значи, расправљано је о укупно 594 урбанистичка документа. У складу са Законом, у оквиру Комисије формиране су посебне радне групе, поткомисије за архитектуру, парцелацију, саобраћај и многа друга питања, које су одржале велики број расправа, детаљније студирале поједина питања и предлагале Комисији даље разматрање.

О обиму докумената које је Комисија добијала за разматрање, не одлучује она, већ овлашћене институције: градоначелник са својим органима, Градско веће, Управа за планирање и обрађивачи планова, Дирекција за изградњу града, Завод за урбанизам. Зато је од стране Комисије одбачена оцена Градског већа, која се односи на недовољан број разматраних докумената, што је наведено као један од разлога за превремену смену постојећег сазива.

Друга вредносна оцена која је изнета на Градском већу о раду Комисије за планове, као основни разлог за оснивање нове комисије, је процена да је она кочила и саму могућност за бржи развој града. То је апсурдан исказ, којим се амнестира одговорност са политике и њених протагониста, и пребацује на Комисију која формацијски није у прилици да одређује развојне циљеве, већ је то задатак градских органа. Очигледно је да Ниш стагнира у свом развојном циклусу, на шта је Комисија за планове у свом раду и у границама својих овлашћења упозоравала. Уколико је разлог томе недостатак урбанистичких пројеката, онда је то искључиво субјективна одговорност у ланцу њиховог програмирања и усвајања. Да су урбанистички програми формиран, Комисија би их и оценила, и о томе изнела свој стручни суд, као што је то урадила у наведена 594 документа, чијом су реализацијом остварена значајна финансијска улагања. Међутим, било је случајева да је Комисија позитивно оценила стратешке планове, који су, нажалост, са великим закашњењем стизали одборницима на усвајање.

Због свега наведеног, оптужба да је Комисија за планове кочила развој града је пре свега нетачна, а затим политички неморална и правно неодговорна. С обзиром на то да Комисија нема овлашћење да усваја програме и планове, већ да само на основу свог стручног налаза предлаже Скупштини њихово усвајање, сваки предлог Комисије је могао бити оспорен и формирано другачије решење. Таквих оспоравања апсолутно није било ни у једном случају, што је својеврстан доказ о исправности рада Комисије.

Свачији рад је подложен критици и оспоравању. Оно што је у овом случају непримерено, то је одсуство сваке аргументације за овакву оцену рада Комисије. Ње нема, јер ни на једном заседању Комисије није било ниједног представника власти. Да јесте, било би очигледније да је окосница у раду наше Комисије била стручна аргументација. Од нас се то очекује, јер смо изабрани по професионалном и личном интегритету из различитих области архитектуре и урбанизма, чије смо вештине освајали и доказали се кроз вишедеценијски рад. Управо су то критеријуми за избор Комисије, што је прецизирано Законом о планирању и изградњи. У Комисији су радиле и колеге које су трајно обележиле архитектонско-урбанистичко наслеђе Ниша, добитници многих признања. Сваку одлуку смо доносили мерећи је сопственим искуством, радећи по савести и са великим ентузијазмом у интересу града. Част нам је била да међусобно сарађујемо и да једни од других сазнајемо више и боље, јер смо сигурни да су успостављени нови репери, који ће уравнотежити урбано планирање. Због тога би било много паметније, на добробит свих нас, да садашња извршна власт сазна аутентичан садржај нашег рада и да се клони интрига преамбициозних партијских урбаниста. Урбани и развојни проблеми Ниша су такви да их морају решавати стручњаци од професионалног интегритета, нарочито у овој, а не у било којој другој инжењерској области.

У Нишу, 05. 11. 2008.

Комисија за планове (претходни сазив)
арх. Драгослав Вучковић, председник

Према закључку Комисије доставити:

Градоначелнику мр Милошу Симоновићу

Председнику Скупштине проф. др Милету Илићу

Управи за планирање и изградњу

Медијима који су објавили закључак Већа о раду Комисије за планове

Сузана Станковић-Алексић, пејз.арх.

Suzana Stanković-Aleksić, landscape arch.

ДЕВАСТИРАЊЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ ВРАЊА

DEVASTATION OF CULTURAL HERITAGE OF VRANJE

Архитекти Врања нарушили три
значајна културна споменика

The architects of Vranje marred three
important monuments

*Напомена:
Обележја сшарої Врања сачувајмо од даљеї проїадања у XXI веку, шико да се іраг зашїїїїи и од
ВРАЊАНАЦА локалних архїїекаїша и ірађевицара.*

Note:

*Let us preserve the symbols of old Vranje from further destruction in 21st century, by protecting the city of
Vranje from its local architects and contractors.*

Без анализе постојеће вредности и ситуације у Врању, у Србији, 2006, 2007. и 2008 године, на пољу урбан-дизајн баштине врањски архитекти нарушили су значајне културне споменике.

Without a proper analysis of the existing state of affairs in the field of urban heritage, the architects of Vranje marred some important monuments of culture in Vranje, Serbia in 2006, 2007 and 2008.

Врањанци показују како се уништава баштина, уместо да се стварају окружења грађанима, туристима и очува баштина Србије. Установљена је велика политичка злоупотреба која повлачи нестручност у пројектовању и извођењу, реализацији пројеката као и послова који су се код стварања приступачности окружења до сада завршавали несистематично, без планирања, без мултидисциплинарног тима, без укључивања грађана у пројекте /агенда А21/ или консултација са стручним лицима.

The people of Vranje demonstrated how heritage is destroyed, instead of creating appropriate environment to the denizens and tourists, and preserve the heritage of Serbia. Through a political abuse, inexpert persons were charged with designing and construction, realization of projects which resulted in an unsystematical, planless treatment of the matter, with no multidisciplinary teams or citizens' participation in the projects /agenda A21/ and with no consulting with experts.

Нажалост, и у XXI веку, Врање има стихију глупости и конфликта у друштву, професионализму, као и стварању нових баријера.

Unfortunately, even in the 21st century, Vranje is brimming with stupidity and conflicts in society, in professionalism and tendency to create new barriers.

Како ћемо се оправдати генерацијама које долазе?

How will we justify to the future generations?

Три значајна културна споменика Врања

- *Баба Златина улица у којој је родна кућа писца Борисава Станковића, чувена врањска чесма „Ђеренка“ и плаћо испред врањској Народној музеја, преуређени су и омојућено им је даље пројлагање.*

За те послове је Дирекција за развој вароши под Пржаром потрошила преко 5.25 милиона динара.

Баба Златина улица не сме добити нови дизајн, плочник. Она је једини део Врања у којем је сачуван део амбијента описаног у делима најславнијег Врањанца - писца Борисава Станковића. Мада нарушена са неколико нових грађевина и кафана, улица може вратити стари изглед преуређењем калдрме, обнављањем неких зидова, капија и капицика и свега осталог, само да се успостави дијалог између архитеката, политичара Врања и стручњака из Завода за заштиту споменика.

За реконструкцију улице у којој је рођен и одрастао Станковић утршено је око 2 милиона динара.

- Радови на уређењу платоа испред Народног музеја, који је смештен у Пашином конаку - прилог фотографија шта је урађено и како; нико не зна одговоре на питања многих туриста: зашто баш то, зашто тако мора да изгледа, зашто сте калдрму повадили и бацили? Нико нема и не даје одговор.

Пројекат са реализацијом коштао је 3.5 милиона динара.

- За легендарну чесму “Ђеренку”, по којој се, такође, препознаје Врање и која се налази у горњем делу града, потрошено је 250.000 динара.

Обнављање ових објеката предвиђено је планом Дирекције за изградњу Врања у 2007. години, о томе се писало и говорило месецима у суперлативима, а резултати су запањујући. Уосталом, уверите се сами.

Three significant cultural monuments of Vranje

- *Baba Zlatina ulica (Baba Zlata's street) in which the house where the famous writer Borisav Stanković was born is situated, famous public fountain of Vranje - „Đerenka“ and the plateau in front of the National Museum of Vranje were rearranged and left to further dilapidation.*

For these activities, the City Development Directorate spent over 5.25 million dinars.

Baba Zlata's street must not change its design and obtain new pavement.

It is the only part of Vranje where a part of the ambiance described in the works of the most famous citizen of Vranje – Borisav Stanković has been preserved. Even though it is marred with several new structures and restaurants, the street could regain its old appearance by rearrangement of cobble pavement, reconstruction of some walls, gates and everything else only after the dialog between the architects, politicians and experts from the Monument protection institute has been established.

The reconstruction of the street where Stanković was born cost around 2 million dinars.

- The works at the arrangement of **the plateau in front of the National museum**, which is situated in the Pašin konak (photograph enclosed) – left many unanswered questions: why this, why so, why this appearance exactly, why the cobbled road had to be destroyed? **None seems to have or offer an answer.**

The project cost around 3.5 million dinars.

- The legendary **public fountain “Đerenka”**, also a recognizable symbol of Vranje, which is situated in the upper town, cost 250.000 dinars.

Reconstruction of these structures was scheduled in the Vranje Directorate for construction in 2007, and it was written and talked about for months in superlative, but the results are appalling. You may see for yourselves.

Завршена реализација платоа?
This is a completed realization of a plateau?

ПАШИН КОНАК је саградио моћни Раиф-бег Џинић 1765. године. У првој згради (Народни музеј) био је селамук за боравак мушкараца, а у другој харемлук за пашине жене.

THE PAŠIN KONAK (Pasha's residence) was built by the mighty Raif-beg Djinić in 1765. The first building (National Museum) accommodated men and the second was a harem for the pasha's wives.

- Некад: плато музеја – калдрма
- Некад: ПАШИН КОНАК
- Before: plateau in front of the museum – cobble
- Before: PAŠIN KONAK

- Сада: плато музеја – бетонске плоче
- Сада: НАРОДНИ МУЗЕЈ ВРАЊА
- Now: plateau in front of the museum – concrete slabs
- Now: NATIONAL MUSEUM OF VRANJE

- Некад: калдрма – детаљ, канал за атмосферске воде
- Before: cobbled road – detail with a trough for rainwater

- Сада: канал затрпан бетоном и бетонске плоче
- Now: trough filled in with concrete and concrete slabs

- Некад: плато, калдрма – ЛЕПОТА, БОГАТСТВО.../ • Before: plateau, cobbled road – BEAUTY, WEALTH...

- Сада: незавршена инсталација, травњак, зид, осветљење; рок реализације НЕПОЗНАТ (фото: новембар 2008)/ • Now: incomplete fittings, lawn, wall, lighting; realization deadline – UNKNOWN (photo: November 2008)

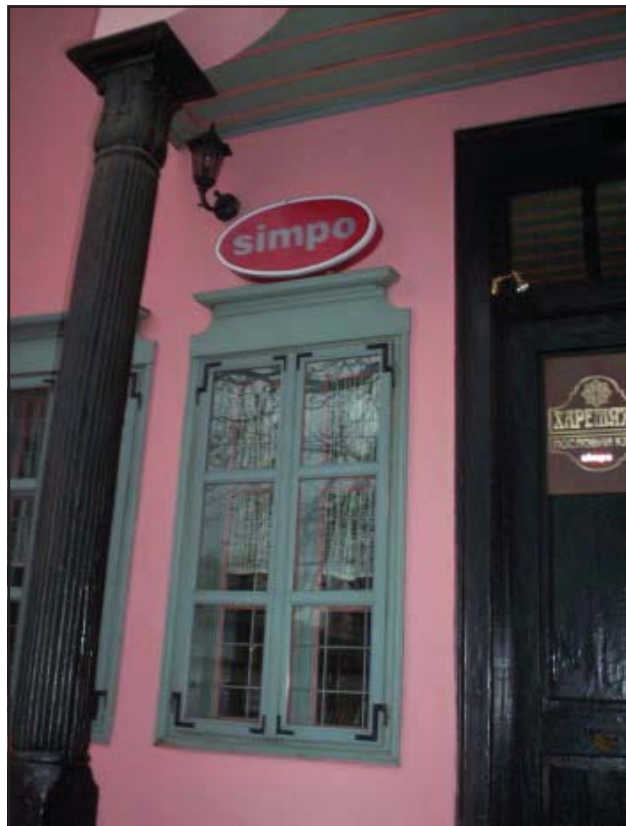

- Сада: несвакидашњи дизајн и комбинација јефтиних материјала који не припадају згради – платоу музеја; калдрма је замењена бетонским ивичњаком, бетонским плочама и земљом /змишљеним травњаком – осушеним декоративним жбуном;
- Now: unusual design and combination of cheap material unfitting for the building and the plateau of the museum; cobble was replaced with concrete curb, concrete slabs and dirt /wannabe lawn – dried up decoration bush; the plateau has no precipitation drain

Харемлук – детаљ, боја – розе за девојчице, зар не?????
 Harem luk – detail, color – pink for the girls, isn't it?????

Моћ СИМПА Нарушавање фасаде Објекта Под Заштитом
 Државе
 Power of SIMPO Marring of the façade of the structure protected
 by the State

Поштована Сузана,

Министарство културе ће испоштовати сву законску процедуру у заштити наше културне баштине. У наредном периоду, а о томе ћете бити обавештени, биће извршен инспекцијски надзор над спомеником културе - зградом музеја / Пашиног конака у Врању. Територијално надлежни Завод за заштиту споменика културе је упознат од стране Министарства културе, и у наредних десет дана морају да нам доставе извештај. Хвала што сте нам указали на девастирање наше и ваше културне баштине.

Срдачан поздрав,
 Весна Марицки-Остојић

Dear Suzana,

The Ministry of culture will apply the legislative procedure aimed at protection of our cultural heritage. In the future period, about which you will be informed, an inspection will examine the cultural monument – the museum building/ Pašin konak in Vranje. The Monument Protection Institute in the region has been informed by the Ministry of culture, and they are obliged to file a report in ten days. Thank you for informing us about the devastation of our and your cultural heritage

Sincerely yours,
 Vesna Maricki-Ostojić

Ово је јединствена прилика да се испројектује, дизајнира, планска интервенција на урбаном паркингу простору и отворена је за разне типове интервенција, од сервиса заједнице до урбаног мобилијара. Десет пројеката ће бити изабрано и изложено током фестивала који ће се одржати од 18. до 26. априла у Милану. Циљ је бацити акценат на улогу јавних простора као места где грађани развијају осећај заједништва.

Рок за пријаву: 28. фебруар 2009.

<http://www.esterni.org>

This is a unique opportunity to design and plan an intervention in the urban parking space and it is open to various types of interventions, from the service of the community to the urban equipment. Ten designs will be selected and exhibited during the festival that will be held from 18th to 29th April in Milan. The goal is to shed light on the role of public spaces as places where the citizens can develop the feeling of oneness.

Application deadline: 28th February 2009.

<http://www.esterni.org>

Интернационални конкурс за студенте. Циљ је пројектовати једнопородичну кућу, најбољу коју можете замислити. Поља која би требало да усмере су трошкови конструкције и функционалност пројекта, али је ауторима остављена слобода да сами фокусирају замисао.

Рок за пријаву: 31. мај 2009.

<http://www.smarterbetterhouses.com>

An international competition for students. The goal is to design a single-family house, the best that can be imagined. The guidelines are construction costs and functionality of the design, but the designer have the liberty to conceive their own design.

Application deadline: 31st May 2009.

<http://www.smarterbetterhouses.com>

Интернационални конкурс за студенте. Циљ конкурса је да промовише одрживо пројектовање, дизајн, извођење зграда, пејзажа, градова, одговорно по околину, као завештање за будуће генерације.

Рок за пријаву: 5. април 2009.

<http://www.dvgbc.org>

An international competition for students. The goal of the competition is to promote the sustainable design, building construction, landscape, cities, responsible to the environment, as a legacy for future generations.

Application deadline: 5th April 2009.

<http://www.dvgbc.org>

Асоцијација фарми награђује дизајн три резиденцијална студија за проширење уметничког програма. Три слободностојећа објекта ће служити артистима, као што (али) ће и унапредити квалитет садашњих активности. Овај конкурс би требало да охрабри сарадњу архитеката, уметника, инжењера, да би се постигао јединствен, функционалан и инспиративан приступ за одрживи пројекат.

Рок за пријаву: 15. фебруар 2009.

<http://www.andessproutssociety.us>

A farm Association awards the design of three residential studies for expansion of the art program. Three free standing structures will be at the artists' disposal, but will also improve the quality of the current activities. This competition should encourage a cooperation of the architects, artists, engineers in order to attain an integral, functional and inspiring approach to the sustainable project.

Application deadline: 15th February 2009.

<http://www.andessproutssociety.us>

Ове године циљ конкурса је пројектовати одрживо игралиште које ће служити као културолошко, окружно и економски гравитационо подручје за суседство у које (коме) ће служити, и као образовни алат за едукацију деце и одраслих о њиховој околини. Тимови се пријаљују у две категорије - студентску и професионалну.

Рок за пријаву: 13. фебруар 2009.

<http://www.jrgbc.org>

This year's competition goal is to design a sustainable playground which will serve as a cultural, regional and economical focal area for the neighborhood, for which it will serve as an educational implement for the children and adults. The teams can apply in two categories: student and professional category.

Application deadline: 13th February 2009.

<http://www.jrgbc.org>

арх. Мирјана Анђелковић

arch. Mirjana Anđelković

МУЗЕЈ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ ЕВРОПЕ И МЕДИТЕРАНА У МАРСЕЈУ

MUSEUM OF CIVILIZATIONS OF EUROPE AND MEDITERRANEAN IN MARSEILLES

Међународни конкурс

International competition

Локација музеја / Museum location

Урбанистичко решење шире локације /Town plan of the location

Готово увек у сенци Париза, посебно када је у питању домен културе, Марсеј, други по величини француски град, са великим ентузијазмом је прихватио улогу Културне престонице Европе у 2013. години.

Almost always shadowed by Paris, especially in cultural terms, Marseille, the second largest city in France, accepted the role of Cultural Capital of Europe in 2013 with much enthusiasm.

Међу бројним потезима којима је планиран *урбани узлећ* Марсеја, доминира изградња Музеја цивилизације Европе и Медитерана – MUCEM (Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée), чији се завршетак градње очекује у 2009. години. MUCEM по својој намени представља релокацију париског Националног музеја – MNATP (Musée national des arts et traditions populaires).

Among numerous actions intended to provide an *urban progress* of Marseille, dominant is the construction of the Museum of Civilizations of Europe and the Mediterranean – MUCEM (Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée), whose construction completion is expected in 2009.

За локацију MUCEM-а изабран је простор на споју старе и нове луке – док J4, између прилаза у базен *La Joliette* и тврђаве *Saint-Jean*. Овај део Марсеља има посебну историју. До периода деколонизације, ово је било полазно место путничких бродова за Алжир. Током алжирског рата за независност, у коме је животе изгубило преко милион људи, сабране су, у сећањима људи, све страхоте и последице овог рата и сачуване до данас, обавијене ћутањем, иако преко 200.000 Североафриканаца живи у Марсеју, одржавајући јаке везе са својим завичајем. Данас зона док J4 има у структури града улогу социјалног прага, додирне линије између јужних, престижних делова Марсеја, и северних насеља са сиромашнијим становништвом.

MUCEM by its purpose represents a relocation of the National museum of Paris – MNATP (Musée national des arts et traditions populaires).

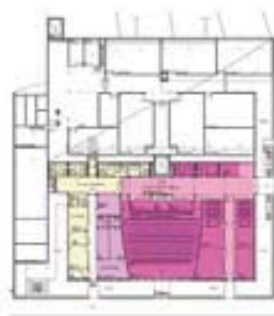
The MUCEM's location was determined – a space at the joining point of the old and the new port – dock J4, between the access to the basin of *La Joliette* and the fort *Saint-Jean*. This part of Marseille has an interesting history. Till the period of decolonization, this was the starting point of the ships setting sails for Algeria. During the Algerian independence war, which caused loss of over 1 million human lives, and this is the focal point of peoples memories of all the misfortunes of this war, enfolded in silence even though over 200,000 of North Africans live in Marseille, retaining strong bonds with their old country. Nowadays, the J4 dock zone has a function of a social threshold in the city structure, as it is a line of contact

Rudy Ricciotti – лауреат конкурса / Rudy Ricciotti – laureate of the competition

Поглед на музеј са дока J4 / View of the museum from the J4 dock

Основа на коти + 0,30
Floor plan at + 0,30 levelОснова на коти + 10,0
Floor plan at + 10,0 level

У покушају да хуманије помири овај урбани сукоб, архитекта-урбаниста Ив Лион (Yves Lion) је у свом генералном плану за подручје *La Joliette* и док J4, ревитализовао овај приобални део Марсеја, садржајима (пословне зграде, школе, објекти јавне намене, стамбене зграде...) који ће омогућити контакте и сусрете људи свих социјалних категорија. Фокусни садржај у овом пројекту је Музеј цивилизације Европе и Медитерана.

Посебно треба нагласити да урбанистички пројекат Ива Лиона не предвиђа радикалну трансформацију овог подручја. Определивши се да сачува монументалност и историјски значајне репере, задржао је тврђаву *Saint-Jean*, светионик, силуету куле краља Ренеа, и као сценографски детаљ у позадини, цркву *Notre-Dame de la Garde*.

У контексту Лионовог концепта, Марсеј се одрекао ранијих размишљања о изградњи музеја у маниру спектакуларне архитектуре сиднејске опере или Гугенхајм музеја у Билбау, одредивши се да свој нови имиџ оствари кроз економски *comeback*, у оквиру ширег плана развоја (*projet – Euroméditerranée*), који обухвата широки појас између лучког дела и центра Марсеја.

Идеју о изградњи МУСЕМ-а пратио је међународни конкурс за идејно архитектонско-урбанистичко решење музејског комплекса.

Прво место освојио је пројекат архитектке **Рудија Ричиотија (Rudy Ricciotti)**. *Casbah verticale*, како је сам Ричиоти назвао своју просторну композицију, по мишљењу жирија, у изразито марсејском духу је одговорила на захтеве конкурса.

between the southern, prestigious parts of Marseilles and northern districts with poorer population.

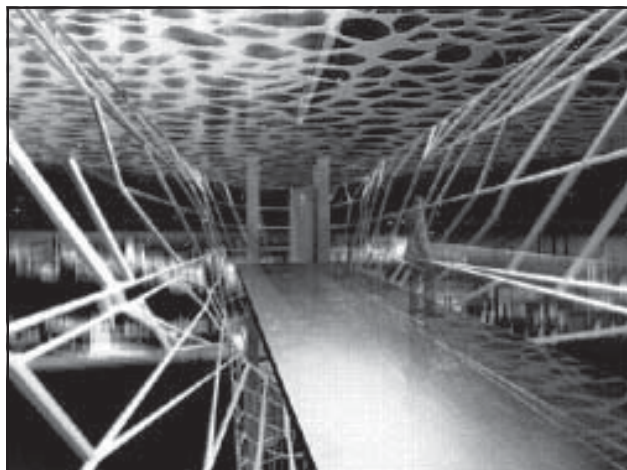
In an attempt to reconcile this *urban conflict* in a more humane way, the architect-town planner Yves Lion, in his general plan for the area *La Joliette* and the dock J4, revitalized this coastal part of Marseilles with (office buildings, schools, public buildings, housing buildings...) facilities which will enable contacts and mixing of people from all social categories. The focal point in this project is the MUSEUM.

It must be stressed, that the town planning project of Yves Lion does not attempt to radically transform this area. Deciding to preserve the monumental character and historically valuable landmarks, he kept the *Saint-Jean* fort, lighthouse, King Rene tower as well as a background detail completing the setting, the church *Notre-Dame de la Garde*.

In the context of Lion's concept, Marseilles abandoned earlier considerations about construction of a museum in the fashion of spectacular Sydney opera house or the Guggenheim museum in Bilbao, deciding to build its new image through an economic *comeback*, within a larger plan of development (*projet – Euroméditerranée*), encompassing a wide belt between the port and the center of Marseilles.

The idea of construction of the MUSEUM was followed by the international competition for conceptual architectonic-town planning design of museum complex.

The first place belongs to the design of the architect **Rudy Ricciotti**. *Casbah verticale*, the term Ricciotti himself used for his spatial composition, responded to the competition requirements in a *truly Marseillan spirit* in jury's opinion.

Детаљ ентеријера / Interior detail

Сегмент спољашњег омотача од фибер-бетона

Out shell segment made of fibrous concrete

Детаљ ентеријера / Interior detail

Основна идеја његовог пројекта структурирана је на принципу који следи једну нову, савремену музеографију и естетску једноставност, не улазећи у сукоб са монументалношћу околних садржаја.

Филозофска нит овако понуђене архитектонске артикулације, у сагласју са основном нити конкурса по којој је MUSEM већ у фази концепирања идеје о изградњи *предвиђен да нестине*, везује се за далеку прошлост – одбрамбену логику феничанских морепловаца, оснивача Марсеја, који су одабрали овај део обале као место на коме је било лако *сакријти од погледа* своје станиште.

Сви садржаји музеја смештени су у петоспратни *презор*, димензија 52x52 м, сакривени од јавности омотачем саћасте структуре од фибер-бетона у боји камене прашине. Визуелно уклопљен у сурови морски пејзаж, овај омотач обавија габарит музеја *архитектуром кућије за накић*.

У простору између основног габарита и спољашњег омотача, смештене су приступне рампе са којих се отвара поглед на луку, море и тврђаву *Saint-Jean*. На највишој етажи, преко пасареле остварена је веза са тврђавом, која је реконструкцијом добила неке од функција музеја.

Steven Holl и **André Jollivet** су на самој граници копна са водом лоцирали једну динамичну структуру, чија је архитектура у потпуној супротности немој статичности тврђаве *Saint-Jean*.

Садржај музеја смештен је у девет квадрата, димензија 20x20 м, међусобно повезаних спиралним комуникационим рампам.

The fundamental idea of his design is structured on principle following one new, contemporary museography and aesthetic simplicity, without confronting the monumentality of the surrounding facilities.

The philosophy of such architectonic articulation, in harmony with the fundamental trait of the competition by which the MUSEM, already in the phase of creating the construction concept was *predestined to vanish* is related to the distant past – the defensive logic of Phoenician seafarers, founders of Marseilles, who chose this part of the coast as a place where it was easy to *conceal* their settlement.

All the facilities of the museum are placed in a five-floor *box*, 52x52m, hidden from the public by a honeycomb mesh shell of fibrous concrete in the matt dust color. Fit into the harsh sea-scape, this shell enwraps the volume of the museum as a jewel box.

In the space between the internal volume and the external cube, there are circulation ramps opening panoramic views over the port areas, the sea and the fort *Saint-Jean*. At the top, a footbridge connects the museum with the fort, which got some of the museum functions through reconstruction.

Steven Holl and **André Jollivet** located a dynamic structure on the very waterfront, whose architecture is in open opposition to the mute and static mass of the old *Saint-Jean* fort.

The contents of the museum is composed of nine squares 20x20 m, linked by spiral ramps. Numerous itineraries around and across the

Steven Holl, André Jollivet – поглед са еспланаде / Steven Holl, André Jollivet – view from the esplanade

Ноћна архитектура музеја / Night architecture of the museum

Бројне *пунта* преко и око изложбених галерија дају могућност посетиоцима да осмисле посету на свој начин.

Цео објекат је пројектован од лаких материјала, што је посебно наглашено кроз примену танких, белих фасадних омотача, за које је коришћена мешавина бетона са стакленим агрегатима чија транспарентност остварује на објекту ефекат илуминозности и преко дана и у току ноћи.

Patrick Berger и Jaques Anziutti су мото свог пројекта – *сјојуиши* *прошлости и будућности* – остварили на један симболичан начин. Кровови новог музеја и тврђаве *Saint-Jean* претворени су у атрактивне баште, а трајност и обновљивост биљног света сагледани су као помирење – временски нивелир између новог и старог.

Габарит музеја, изједначен по висини са тврђавом, има сеновиту дневну, и ефектну ноћну архитектуру.

У функционалној шеми музеја доминира идеја *пролаза* – максималне фреквенности посетилаца, наглашена кроз бројне галерије, унутрашње рампе и спољашње отворене и затворене рампе које круже око централног кубуса.

Pierre-Louis Faloci је кроз свој пројекат понудио једну *оптичку композицију* као спој архитектуре музеја и његове околине. Транспарентно решен простор у нивоу улазне партије, ствара визуелну везу између воде, тврђаве и изложбених галерија.

galleries enable visitors to compose their own visit.

The entire structure is composed of light-weight material, which is particularly pronounced through application of thin white façade cladding, made of the mixture of concrete with glass aggregate whose transparency give an impression luminosity over day and night.

Patrick Berger and Jaques Anziutti realized the idea of this design – *connecting past and the future* – in a symbolic way. The roof of the new museum and of fort *Saint-Jean* are transformed to attractive gardens, and the plant life continuation and revival represents reconciliation of the new and the old.

The mass of the museum, at the level with the fort, is shadowy by day and lit up night.

The idea of passageways pervades the entire project – calling for the maximum frequency of visitors, with numerous galleries, internal ramps and external open and closed ramps enwrapping the central volume.

Pierre-Louis Faloci in his design offered an *optical composition* between the museum architecture and its surrounding. The reception area is designed in a transparent way creating visual link between water, fort and exhibition galleries.

The materials proposed for the cladding of the volume – visual

Patrick Berger, Jacques Anziutti – макета музеја / Patrick Berger, Jacques Anziutti – museum model

Поглед са еспланаде и детаљ ентеријера / View from the esplanade and detail of the interior

Предложени материјали за омотач кубуса – визуелна фузија остварена кроз полирани бетон са додатком камене прашине, црвени и црни челик и стакло заштићено системом филтера, повезују зграду музеја са архитектонским пејзажем и топографијом Марсеја.

Група **OMA-NY (Rem Koolhaas, Dan Wood, Amale Andraos, Jens Holm)** и **Julien Monfort** предложила је пројекат у чијој основи лежи наглашена конфронтација између архитектуре новог музеја и историјских вредности околног простора. Понуђена архитектонска композиција је потпуно одбацила идеју о очувању идентитета подручја, на начин који је од аутора урбанистичког решења, Ива Лиона, испровоцирала изјаву: *Био сам уилашен шаренилом кубуса Рема Колхаса...*

Садржај музеја смештен је у шест кубуса, међусобно повезаних бројним пролазима, рампама и пешачким мостовима. Сваки од ових кубуса има свој идентитет и директан приступ са околне еспланаде.

Кров тврђаве *Saint-Jean* осмишљен је као парк отворен за посетиоце музеја. Мост који повезује зграду музеја и овај парковски простор може се схватити као покушај артикулације између наслеђа и пројектоване будућности.

function realized through the poly concrete enhanced with powdered stone, red and black steel and glass protected by a system of filters link the museum building with the architectonic landscape and topography of Marseilles.

OMA-NY group (Rem Koolhaas, Dan Wood, Amale Andraos, Jens Holm) and **Julien Monfort** proposed the project is based on the confrontation between the architecture of the new museum and historical value of the surrounding space. The offered architectonic composition completely rejected the idea to preserve the identity of the area, in a way which provoked the designer of town plan design, Yves Lion, to comment: *I was frightened by the motley of volumes of Rem Koolhaas...*

The contents of the museum is concentrated in six small independent volumes, linked by numerous footbridges, ramps and passages. Each of these volumes has its own identity and direct access from the surrounding esplanade.

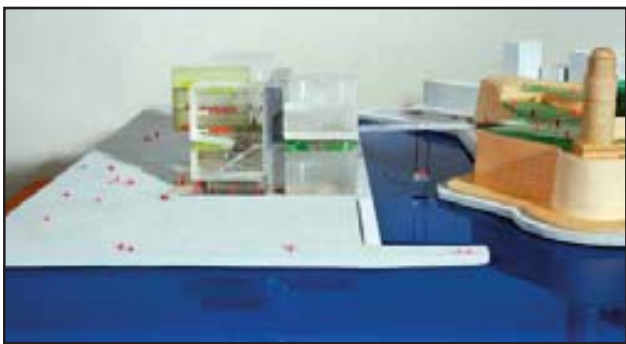
The old fort is laid out as a park, also accessible to the public. The bridge connecting the building of the museum and this park area can be understood as an attempt of articulation between historic areas and new developments.

Andrea Bruno, Sophie Jardin and Laurent Mathoulin grouped the main part of the museum in a monolithic volume emerging from the water, simulating, through the closeness of the land and the sea, the subtle link between Europe and Mediterranean. The

Pierre-Louis Faloci – макета музеја
Pierre-Louis Faloci – museum model

Фасада музеја према мору / Museum façade facing the sea

OMA NY (Rem Koolhaas, Dan Wood, Amale Andraos, Jens Holm) и
Julien Monfort – макета музеја

OMA NY (Rem Koolhaas, Dan Wood, Amale Andraos, Jens Holm)
and Julien Monfort – museum model

Поглед са еспланаде
View from the esplanade

Andrea Bruno, Sophie Jardin, Laurent Mathozlin – компјутерска симулација
 Andrea Bruno, Sophie Jardin, Laurent Mathozlin – computer simulation

који израња из воде, симулирајући, кроз блискост копна и мора, суптилну везу између Европе и Медитерана. Архитектура музеја кореспондира са *чврстом* архитектуром тврђаве *Saint-Jean*, поштујући постојеће визуре према граду, које се отварају између тврђаве и цркве *Notre-Dame de la Garde*.

Целу композицију завршава закривљена пешачка пасарела, која повезује музеј са тврђавом, симболично схваћена као *медијативна променага кроз простор и време*.

Zaha Hadid – макета музеја / Zaha Hadid – museum model

Zaha Hadid дала је пројекат музеја чија архитектонска вокација сублимира њену сензитивност и драмски осећај за простор. Габарит музеја, који се у основи уклапа у димензије дате локације, развија се и шири по вертикали преко конзолних сегмената, померајући границе задате волуметрије и обликујући један *архитектонски цвет* у простору приобаља. Ова *урбана скулптура*, како је музеј назвао **Michel Colardelle**, директор будућег MUSEM-а, по мишљењу неких чланова жирија, пружа могућност да својом визуелном снагом отвори пут једном новом, савременом урбанитету Марсеја.

museum architecture corresponds with the *rigid* architecture of the fort *Saint-Jean*, respecting existing sight-lines between the fort and *Notre-Dame de la Garde*.

The whole composition is completed by the curved footbridge, leading to the fort, with symbolism of a meditative promenade in space and time.

Zaha Hadid provided the museum design whose architecture sublimates her sensitivity and dramatic feeling of space. The volume of the museum, fitting into dimensions of the location with its layout, develops and expands in space by the cantilever segments, pushing back the limits of available bulk and forms an *architectonic flower* in the waterfront area. This *urban sculpture*, as it was called by **Michel Colardelle**, a manager of the future MUSEM, in the opinion of some members of the jury, offers a potential to blaze the trail for a new, contemporary urbanity of Marseilles, by its visual potency.

Tod Williams & Billie Tsien / Tim Culbert proposed a design of the new museum whose architectonic expression is articulated as the contemporary interpretation of the old fort architecture. The design, respecting the location characteristics, pays equal attention to the sea and the city sides of the location.

A special quality of the design is opening access to the visitors via numerous pathways. The main communication leads through the epicenter of the museum, leading to the roof terrace which is connected to the fort via a footbridge.

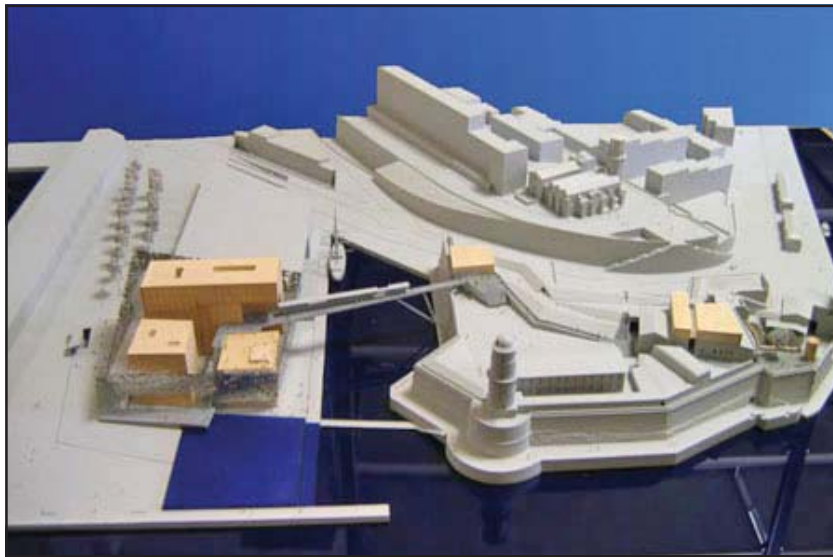
The museum is divided in three volumes, with cladding whose, golden, filigree structure represents formal interpretation of the fort walls.

Simultaneously, the surrounding frames protect the building from the wind and the sun, and use the solar energy to provide a radiating floor in the structure.

The buffer zone between the museum bulk and the cladding is conceived as an open promenade for the visitors.

Zaha Hadid - модел музеја / Zaha Hadid - museum model

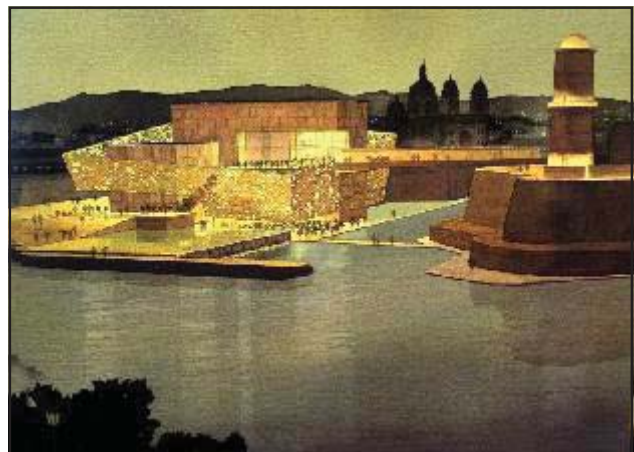
Tod Williams, Billie Tsien – макета музеја / Tod Williams, Billie Tsien – museum model

Tod Williams & Billie Tsien / Tim Culbert понудили су пројекат новог музеја који свој архитектонски израз артикулише као савремену интерпретацију архитектуре старе тврђаве. Пројекат, поштујући карактеристике локације, са подједнаком пажњом решава однос музеја и према обалном појасу и према градском делу локације.

Посебан квалитет пројекта остварен је отварањем музеја за посетиоце, преко бројних приступних комуникација ка музеју. Главна комуникација која пролази кроз епицентар музејског простора, води на кровну терасу са које се преко пешачког моста музеј повезује са тврђавом.

Садржај музеја смештен је у три волумена, окружена платнима, чија *zhashā*, филигранска структура представља обликовну интерпретацију зидова тврђаве.

Истовремено, ова платна служе као заклони од ветра и сунца, а користећи соларну енергију, омогућују подно грејање у објекту. Тампон зона између габарита музеја и омотача, осмишљена је као отворен шеталишни простор за посетиоце.

Ноћна архитектура музеја / Night architecture of the museum

Извор информација:

L'architecture d'aujourd'hui, мај-јун 2004.

http://www.la-cite.com/datas/documents/presentation_mcem.pdf

<http://www.laprovence.com/articles/2007/01/04/20070104-eclairage-Le-Mucem-un-projet-culturel-ambitieux.php>

Source of information:

L'architecture d'aujourd'hui, мај-јун 2004.

http://www.la-cite.com/datas/documents/presentation_mcem.pdf

<http://www.laprovence.com/articles/2007/01/04/20070104-eclairage-Le-Mucem-un-projet-culturel-ambitieux.php>

арх. Марјан Петровић

„...ТАМО НЕГДЕ ...ИЗВАН АРХИТЕКТУРЕ ?!“

11. Интернационални бијенале
архитектуре у Венецији
2008.године

arch. Marjan Petrović

„...OUT THERE...BEYOND ARCHITECTURE ?!“

11th International biennale of
architecture in Venice 2008

Нишки архитекти у посети Бијеналу / The architects of Niš visiting biennale

У организацији СИТОН-а (Савез инжењерско-техничарских организација Ниша) и ЛЕДИБ-а (Local Economic Development in the Balkans), одржана је стручна екскурзија у периоду 14-19. октобра 2008. у Венецији, поводом 11. Интернационалног бијенала архитектуре.

После све бројнијих домаћих и гостујућих архитектонских изложби у нашем граду, и свакодневне нишке архитектуре на отвореном, десетак нишких архитеката и неколико инжењера грађевинске струке, такође из Ниша, имало је велику част и задовољство, пре свега захваљујући програму ЛЕДИБ-а, да посети једну од највећих светских изложби архитектуре. Поред тога, ова екскурзија је обухватала и разгледање, како саме Венеције, тако и Вероне, Падове и Трста.

Изложба је била лоцирана у два велика венецијанска павиљона: **Арсенал** (Arsenale) и **Ђардини** (Giardini). У павиљону Арсенал су биле смештене 23 инсталације, док је у павиљону Ђардини било могуће погледати 55 инсталација из разних земаља. Концепт Арсенала је носио назив *Hall of fragments*, и представљао је скупину авангардних и експерименталних идеја, презентованих у најразличитијим облицима и материјалима. Овај својеврсни манифест састојао се из порука које до посетилаца долазе путем слике, звука, филма, светла или опипљивих материјала, од најобичнијих картона, до сложених биоморфних форми разних маса и савремених композитних материјала. По речима самог директора 11. бијенала Арона Бетскија (Aaron Betsky): **То нису прототипи за зграде, нити су примери експеримената који**

In organization of the SITON (Association of the Engineering and Technician Organizations Niš) and LEDIB (Local Economic Development in the Balkans), a research excursion in Venice, in the period between 14th and 19th October 2008, for the occasion of 11th International biennale of architecture.

After the numerous national and visiting architectonic exhibitions to our city, and the quotidian Niš architecture in the open, around ten architects from Niš and several civil engineers, also from Niš, had the great honor and pleasure, primarily owing the LEDIB program, to visit one of the greatest global exhibitions of architecture. In addition, this excursion included sightseeing, both of the Venice and Verona, Padua and Trieste.

The exhibition was located in two large Venetian pavilions: **Arsenale** and **Giardini**. In the Arsenale pavilion, there were 23 installations, whereas in the Giardini pavilion, there were 55 installations from various countries. The Arsenale concept was named the *Hall of fragments*, and it represented as set of avant-guard and experimental ideas, presented in the variety of forms and materials. This manifest of its own kind, consisted of the messages delivered to the visitors by the way of image, sound, film, light and tactile materials, from the simplest cardboard, to the complex biomorph forms of various masses and contemporary composite materials. In the words of the manager of the 11th biennale, Aaron Betsky: **These are not prototypes for the buildings, nor the examples of the experiments which can be placed anywhere in the world. They represent the various ways of asking questions about**

Слоган бијенала – инсталација у граду / The biennale slogan – installation in the city

би се могли било где на свету сместити. Они представљају различите начине постављања питања о архитектури, и како се осећати као код куће у целом свету! Како је иначе слоган овог бијенала **Out There - Architecture Beyond Building** (Тамо негде - архитектура изван градитељства), оваква размишљања о архитектури јесу била очекивана од тренутно најпознатијих светских имена: **Asymptote, Atelier Bow Wow, Barkow Leibinger Architects, Nigel Coates, Coop Himmelb(l)au, Diller Scofidio+Renfro, Frank O. Gehry, Zaha Hadid, Ante Liu, Greg Lynn, M-A-D, Massimiliano Fuksas, MVRDV, Thonik and UNStudio.**

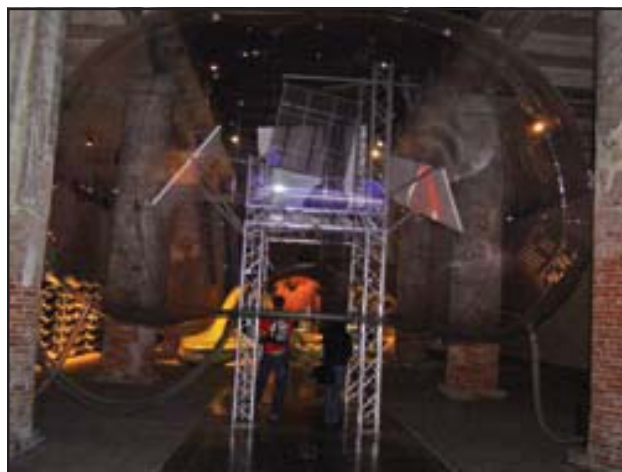
У огромном изложбеном простору Ђардини, атмосфера се битно разликовала од атмосфере из Арсенала. Национални павиљони су на сасвим другачији начин реаговали на актуелне проблеме архитектуре, доста рационалније и врло конструктивно. Ту се могао наћи низ доприноса који су се критички бавили стварним проблемима у архитектури и, уопште, у времену у коме живимо. Тако је Јапан направио велики преседан, како у поруци којом показује сензибилну могућност помирења града и природе, тако и у начину саме презентације. Немачка указује на проблеме глобалног загревања, загађености планете, и нуди пројекте који су на неки начин повезани са појмом одрживости. Русија беспрекорним макетама метафорично представља *шаховску иџру* између међународних и локалних инвеститора. Велика Британија апелује на све већу потребу за стамбеним простором,

architecture, and how to feel at home in the whole world. As the slogan of this biennale was **Out There - Architecture Beyond Building**, such *considerations* of architecture were expected from the currently most famous names in the world: **Asymptote, Atelier Bow Wow, Barkow Leibinger Architects, Nigel Coates, Coop Himmelb(l)au, Diller Scofidio+Renfro, Frank O. Gehry, Zaha Hadid, Ante Liu, Greg Lynn, M-A-D, Massimiliano Fuksas, MVRDV, Thonik and UNStudio.**

In the immense exhibition space of the Girdini, the atmosphere significantly differed from that of the Arsenale. The national pavilions reacted in completely different way to the topical problems of architecture, in a more rational and constructive way. A number of contributions critically addressing the real problems in architecture and our time could be found there. So, Japan had a big precedent, both in the message presenting the sensible potential for reconciliation of the city and the nature, and in the method of the presentation. Germany pointed to the global warming and pollution issues, and offers project which are in some way connected to the concept of sustainability. Russia, via the impeccable models metaphorically presented the *game of chess* between the international and local investors. The United Kingdom indicated the increasing demand for the housing place, offering very productive and efficient designs in the form of models and drawings, and called attention to the role of architects and potential of their contribution.

Asymptote – Три куће за подсвест
Asymptote – Three houses for the subconscious

Coop Himmelb(l)au – Интерактивни простор
Coop Himmelb(l)au – Interactive space

Заха Хадид – Лотус / Zaha Hadid – Lotus

Пољски павиљон – Кобас Ласка;
 Будући живот зграда, фотомонтажа
 Polish pavilion – Kobas Laska;
 The afterlife of buildings, photo-montage ▶

нуди врло продуктивна и рационална решења у виду макета и пројеката, и са тим у вези, упозорава на улогу архитеката и могућности њиховог доприноса.

Врло духовит и упозоравајући приступ имала је Пољска, која је иначе на овом бијеналу награђена Златним лавом. Уз помоћ фотомонтаже, предвиђено је пропадање и смрт данашњих поносних новоградњи. Бразил је наступио критички радикално - један истраживачки рад о локалним приликама презентован је у облику библиотеке. Румунија прави интересантну паралелу између традиционалног и савременог, бацајући акценат на древне предмете и *облачећи их у модеран дизајн и материјале*. Велико изненађење су представљале и САД; наиме, након низа година *високобуџетне*, мегаломанске архитектуре коју су прокламовали, сада су Американци, уз минимални буџет и велики ангажман, показали иницијативу за решавање локалних проблема. Скандинавци су, као и увек до сад, били оригинални и врло креативни, а опет *чврсто стојећи на земљи!* Појединачна изложба Свереа Фена (Sverre Fehn) у истоименом павиљону то доказује, као и инсталација *Сјасише ѿланешу* у данском павиљону. Можда је најдуховитији допринос дубљег, садржајног смисла дала Естонија, чија се инсталација састојала само из положених нафтних цеви од немачког до руског павиљона, скрећући пажњу на тренутну политичку ситуацију.

Доста добре резултате дале су и Француска, Швајцарска, Грчка, Израел, и још сијасет земаља, поред којих су се нашле и неке од бивших југословенских република, међу којима је и Србија, али која, нажалост, није оставила добар утисак ни на кога из групе која је похађала ову екскурзију. Поред бијенала, група је разгледала и саму Венецију, Верону, Падову и Трст у повратку, што је уз одличну организацију и врло професионалног водича, заокружило једну *архитектонску целину* и оставило утисак дивно проведеног времена у Италији.

Из свега наведеног може се закључити да је ова изложба конгломерат најразличитијих приступа, размишљања, тежњи и могућности, као и да и те како оправдава сам слоган **...архитектура изван градитељства**, јер архитектура већ увелико излази из оквира самог грађења објеката и почиње да има мисију грађења бољег живота!

Poland had a humorous and warning approach, and it was awarded a Golden Lion at the biennale. Using photo-montage they presented dilapidation and death of contemporary proud newly constructed projects. Brazil, in a radical and critical way produced a research about the local circumstances was presented in the form of a library. Romania made an interesting comparison of traditional and contemporary, stressing the ancient objects *dressing them* into a contemporary design and materials. The USA were a great surprise: namely, after a number of years, when *high* budget, megalomaniac architecture had been proclaimed, the Americans now demonstrated the initiative for solving the local problems with minimum budget and great engagement. The Scandinavians, as always, were original and creative, but with *both feet on the ground*. The individual exhibition of Sverre Fehn in the pavilion bearing the same name proved that, as well as the installation *Save the Planet* in the Danish pavilion. Maybe the most humorous contribution with a profound meaning was presented by Estonia, whose installation comprised only the oil pipeline from the German to the Russian pavilion, drawing attention to the political situation of the moment. Good results were presented by France, Switzerland, Greece, Israel and a number of countries, some which were the former Yugoslav republics, among which was Serbia, too, but, unfortunately, it did not make good impression on anyone in the excursion group. Except biennale, the group went sightseeing Venice, Verona, Padua, and Trieste on the way back, which, with an excellent organization and the very professional tourist guide completed one architectonic unity and left a feeling of a finely spent time in Italy.

It can be concluded, from all the presented, that this exhibition was a conglomerate of most diverse approaches, considerations, ambitions and possibilities, and that it deserved its slogan... **architecture beyond building**, because architecture has already left the confines of building and started to have a mission of building a better life!

Руски павиљон – Шаховска игра макетама / Russian pavilion – The game of chess with the models

▲ Јапански павиљон – Повратак природи,
двориште као дневни боравак
Japanese pavilion – return to nature, front yard as a living room.

▲ Павиљон В. Британије – Макета као неодвојиви део инсталације / The UK pavilion – Model as an indispensable part of an installation

Поглед на Венецију са моста Риалто / View of Venice from the Rialto bridge

арх. Марјан Петровић

ЕНТЕРИЈЕР 08

Изложба студентских радова,
генерација 2008/2009
Галерија Друштва архитеката Ниша,
13-19. 10. 2008.

Сл. 1 Каталог

Десет година постојања предмета Унутрашња архитектура - Ентеријер на Грађевинско-архитектонском факултету у Нишу, и прва изложба студентских радова под називом Ентеријери I, по новом студијском програму, у Галерији ДАН-а.

Једина студентска изложба са матичног факултета, која без прекида траје, традиционално, већ 10 година, овога пута у мало другачијој форми.

До сада је предмет *Унутрашња архитектура* био заступљен само на завршној - петој години студија, по старом програму, док са преласком на основне и дипломске - мастер студије и овај предмет трпи одређене измене. По новом програму, овај предмет постаје двосеместрални и званично добија назив *Ентеријер I*, који се слуша на завршној години основних студија, и *Ентеријер II*, на првој години мастер студија.

За разлику од претходних генерација, које су се бавиле искључиво темом *урбаних ентеријера* и то разних категорија, овога пута студенти завршне, треће године основних студија предлажу своја решења уређења стамбеног простора само са једном темом: *Уређење дневне боравке, шпрџерије и кухиње*.

Селектовано је око 60 графичких радова, 40 је оцењено највишом оценом 10, док је 20 најбољих приказано на изложби и презентовано у препознатљивом формату каталога, који је и овога пута у целости урађен у боји (Сл. 1). Дизајн каталога су по традицији урадили студенти - учесници изложбе Катарина Дрезга и Јована Вељковић, док је рекламни плакат дизајнирала Тамара Манојловић.

arch. Marjan Petrović

INTERIOR 08

Student projects exhibition,
generation 2008/2009
Gallery of the Society of Architects of
Niš, 13th -19th October 2008

It has been ten years that the subject Interior Architecture – Interior existed at the Faculty of Civil Engineering and Architecture of Niš, and this was the first exhibition of student projects named Interiors I, according to the new in the Gallery of DAN (Society of architects of Niš).

This is the only student exhibition from the Faculty which has an uninterrupted tradition, lasting for 10 years, and this time it had a slightly different form.

Until recently, the course *Interior architecture* was a part of the final, fifth year of studies, according to the old curriculum, while after transition to basic and graduate – master studies, this course underwent certain changes. According to the new curriculum, this course was divided into two semesters and was officially titled *Interior I* taught at the final year of the basic studies, and *Interior II* at the first year of the master studies.

As opposed to the previous generations, which addressed strictly the issue of *urban interiors*, of various categories, this time students of the final, third year of the basic studies offered their designs of the living space arrangement, with only one topic: *Arrangement of the living room, dining room and kitchen*.

Around 60 projects were selected, and forty received the highest mark 10, while the 20 most successful were presented in recognizable catalogue format, which on this occasion was done in full color (fig. 1). The catalogue design was also traditionally done by the students, exhibition participants Katarina Drezga and Jovana Veljković, while the advertisement poster was designed by Tamara Manojlović.

Сл. 2 Ана Манојловић

У сарадњи са Друштвом архитеката Ниша, Грађевинско-архитектонским факултетом и Данском невладином организацијом LEDIB, изложба је одржана у Галерији Друштва архитеката Ниша. Продуцент овогодишње изложбе, као и претходних, је предметни наставник мр арх. Александар Кековић, а поставку изложбе урадили су већ поменути студенти.

Од презентованих радова на изложби, њих 10 по избору предметног наставника и асистента Марјана Петровића, награђено је признањима. То су:

- **Ана Манојловић**

Основни квалитет у овом раду је правилно читање простора и квалитетно лоцирање кухиње са шанком, која постаје фокална тачка у стамбеном простору и централни елемент, који јасно раздваја две различите функционалне целине дневног боравка. Добро промишљени и употребљени материјали и боје, остварују добар баланс у целокупном доживљају простора (Сл. 2).

- **Бобана Мидић**

Функционална дефинисаност стамбеног простора, коју прати доследно спровођење обликовних елемената у виду намештаја и опреме, као и плафон са расветом, који заокружује ову јединствену архитектонску целину, јесу основне одлике овог рада. Аутор вешто решава детаље и *мини зоне* овог простора, не угрожавајући при том његову целовитост. Квалитетан одабир материјала и боја само додатно појачава утисак пријатне *кућне* атмосфере, која напросто *зрачи* из дводимензионалне слике (Сл. 3).

- **Јелица Вукашиновић**

Овај рад пре свега карактерише врло вешто *јомирење* између минималистичког дизајна намештаја, опреме и подне равни у делу дневног боравка, који су топлих и пријатних боја и тонова, наспрот зидном и плафонском омотачу који је хладнијих тонова

In cooperation with the Society of Architects of Niš, the Faculty of Civil Engineering and Architecture and Danish non-governmental organization LEDIB, the exhibition was organized in the Gallery of the Society of Architect of Niš. The producer of this year's exhibition, as in the previous years was the course teacher MA arch. Aleksandar Keković, and the exhibition setup was organized and arranged by the previously mentioned students.

Of all the exhibited projects, 10 received the recognitions, after selection of the course teacher and assistant Marjan Petrović. Those are:

- **Ana Manojlović**

The basic quality in this design is the proper assessment of space and quality location of the kitchen with the bar, which becomes the focal point in the living space and the central element, which clearly delineates two different functional units of the living room. The well studied and implemented materials and colors create a good balance in the way the totality of space is experienced. (Fig. 2).

- **Bobana Midić**

The main characteristics of this project are functional defining of the housing space, along with the consistent implementation of formal elements in the form of furniture and equipment, as well as the chandelier with the light completing this integral architectonic entity. The designer has well-conceived the details and *mini zones* of this space, without disrupting the unity of the space. The good choice of materials and colors emphasized the impression of a cozy atmosphere of a *home*, which is simply radiating from the two-dimensional picture (Fig. 3).

- **Jelica Vukašinović**

This design is primarily characterized by the skillful *reconciliation* between the minimalist design of the furniture, equipment and floor plane in the living room section, which are finished in warm and pleasant colors and nuances, in opposition to the wall and

Сл. 3 Бобана Мидић

Сл. 5 Јована Вељковић

Сл. 4 Јелица Вукашиновић

Сл. 6 Катарина Дрезга

и грубље завршне обраде. Аутор вешто одваја и истовремено наглашава различите функционалне зоне, обликовним елементима који скулптурално делују у простору (Сл. 4).

• **Јована Вељковић**

Намерна сц̄ерилнос̄и, како у обликовању свих архитектонских елемената читавог простора, тако и у непостојању колорита (само однос црно-бело), истовремено је најзначајнија одлика овог рада из више разлога: ненаметљивост архитектонске композиције стамбеног простора, врло успешно прожимање функције и форме, велика количина дневне светлости у свим зонама стана, флексибилност у истицању појединих детаља, што омогућава стварање врло пријатне атмосфере у оваквом простору (Сл. 5).

• **Катарина Дрезга**

Велика количина светлости, прочишћеност форме и сведеност јарких колорита на минимум, јесу главни атрибути овог рада. Аутор третира простор дневног боравка, треззарије и кухиње као једну јединствену целину, без сувишних преграда. Различите функционалне зоне су јасно одвојене доминантним вишенаменим архитектонским елементом јарко црвене боје, који истовремено представља лајтмотив у овом раду (Сл. 6).

• **Марија Недељковић**

Транспарентност великих стаклених површина, које омогућавају упад знатне количине дневне светлости и пружају

ceiling done in cool tones and coarse finish. The designer at the same time separates and emphasizes various functional zones, through the functional elements that appear as sculptures in space (Fig. 4).

• **Jovana Veljković**

Intentional sterility, both in the formation of architectonic elements of the whole space, and in the absence of coloration (only black-and-white relationship) are the most prominent characteristics of this project, for numerous reasons: for the discreet of the architectonic composition of the dwelling space, for the very successful merging of function and form, and for the considerable daylight in all the zones of the apartment, flexibility in accentuation of certain details, all facilitating creating of a very pleasant atmosphere in a space such as this one. (Fig. 5).

• **Katarina Drezga**

A lot of light, pure form and minimizing the strong coloration are the main attributes of this project. The designer is treating the living room, dining room and kitchen space as one integral unit, with no partitions. Various functional zones are clearly separated by the multipurpose architectonic element in bright red, which is at the same time a leitmotif in this project. (Fig. 6).

• **Marija Nedeljković**

Transparency of large surface area in glass, allowing entry of considerable amount of daylight and give a panoramic view, is one

Сл. 7 Марија Недељковић

Сл. 9 Сања Коцић

Сл. 8 Никола Петровић

Сл. 10 Сузана Петковић

панорамске погледе, једна је од најбитнијих карактеристика овог студентског рада. Различите функционалне целине се међусобно прожимају, а одвојене су и наглашене само елементима који их чине. Дневни боравак је од осталих делова целине одвојен прозраном конструкцијом, која у исто време представља телевизијску опрему и централни елемент овог простора. Бела боја омотача, лагане структуре и црвена боја на деловима намештаја, додатно појачавају утисак успешности овог рада (Сл. 7).

- **Никола Перовић**

Наглашену издужену форму простора, који чини дневни боравак, трпезарија и кухиња, аутор успева да ублажи и разигра квалитетним пројектовањем појединих елемената и добрим одабиром материјала и боја. Елемент спуштеног плафона који се прелива из једне функционалне зоне у другу, и који континуирано прати разне садржаје тих зона, обликовно се прилагођавајући, као и преградни зид-акваријум, јесу архитектонске форме које доприносе интересантној визуелној перцепцији овог стамбеног простора (Сл. 8).

- **Сања Коцић**

Највећи квалитет који носи овај рад је визуелно повећавање простора, које аутор подстиче делимичном денивелацијом дневног боравака, јасно дефинисаним ходним линијама и вертикалном комуникацијом са горњом етажом стана,

of the most important characteristic of this student project. Various functional units are intermingled, but they are delineated and emphasized only by their constitutive elements. The living room is separated from the other parts by the transparent structure, which is simultaneously the TV set and the central element of the space. The white color of the surfaces, light structures and red color on parts of the furniture give an additional impression of the success of the project (Fig. 7).

- **Nikola Perović**

The accentuated elongated form of the space constituting the living room, dining room, and the kitchen is successfully *moderated* by the designer and enlivened through the quality designing of individual elements and the good choice of materials and colors. The drop ceiling element, flowing from one functional zone into another and continuously following the functions of the zones, adapting its form – such as the partition wall-aquarium, are an architectonic form contribution to the interesting visual perception of this dwelling space (Fig 8).

- **Sanja Kocić**

The greatest quality of this project is the visual enlargement of space, stimulated by the designer through the partial duplex design of the living room, with clearly defined tracks and vertical communication with the upper level of the apartment, by the proper choice of material and combination of warm colors with a

Сл. 11 Тамара Манојловић

правилним одабиром материјала и комбинацијом топлих боја са доста беле у свим елементима. Истанчани смисао за детаљ огледа се у односу намештаја и зида, који образују својеврстан сепаре, а које је аутор визуелно врло промишљено повезао (Сл. 9).

- **Сузана Петковић**

У овом раду аутор врло успешно производи атмосферу флуидности простора, где се обликовни елементи, материјали и боје прожимају у свим јасно одвојеним и дефинисаним функционалним целинама. Изразита доследност у обликовању форми, примарна употреба природних материјала, контраст светло-тамно и, уопште, скромност у изразу, резултирала су у врло богату и врло промишљену архитектонску композицију стамбеног простора (Сл. 10).

- **Тамара Манојловић**

Аутор у овом раду тежи ка одређеној ексклузивности и луксузу, употребом материјала као што је црни мермер који се јавља у поду, као зидна облога и делимично на плафону, у комбинацији са елементима израђеним од природних материјала, у дрвету и камену. Намештај је пресвучан кожом светлих тонова, а остали део опреме изведен је од прохрома и стакла. И поред мноштва материјала, аутор успева да направи добар композицијски баланс и остави утисак модерног стамбеног простора, салонског типа (Сл. 11).

lot of white in all the elements. The sophisticated sense for details may be observed in the relation of the furniture and the wall, which form a sort of a booth, very thoughtfully visually connected (Fig. 9).

- **Suzana Petković**

The designer very successfully transferred the fluidity of the space, where the formal elements, materials and color merge in all clearly delineated and defined functional units. The consistency in creation of forms, primary usage of natural material resulted in a very well conceived architectonic composition of dwelling space. (Fig. 10).

- **Tamara Manojlović**

The designer in this project is inclined to certain exclusivity and luxury, using the material such as black marble which occurs in the floor, as the wall facing and occasionally on the ceiling, in combination with the elements made of natural materials, stone and wood. Furniture upholstery is leather in light colors, and the rest of the equipment is galvanized steel and glass. Even with the a mixture of multiple materials, the designer managed to make a good composition balance and leave an impression of a modern dwelling space, similar to salons. (Fig. 11).

Маре Јанакова-Грујић, историчар
уметности

ХОТЕЛ „ТОРНИК“ НА ЗЛАТИБОРУ

Нови симбол традиције

Mare Janakova-Grujić, art historian

“TORNIK” HOTEL ON ZLATIBOR MOUNTAIN

New symbol of tradition

У богатом стваралачком опусу архитекте Реље Костића посебно место припада теми хотела. Од самих почетака – славног мотела *Стари храст* на аутопуту Београд-Ниш, као доминантно архитектонско стилско одређење кристалисао се традиционални, национални фондус, како у екстеријерној, тако и у ентеријерној архитектури.

Ово дело је у своје време привукло ванредну пажњу домаће и међународне стручне јавности. Наредно капитално остварење, које је Костићу обезбедило пуну афирмацију и најпрестижније награде на југословенској градитељској сцени, био је комплекс *Сунчани врхови* на Копаонику. Популарни назив *Конаци* који је ово дело убрзо стекло, најбоље сублимира његово позивање на етнос и традицију, као и атрибуте тоглог уточишта у амбијенту дивље природе. Хотели „Олга Дедијер“, „Путник“ и „ЈАТ“ на Копаонику, низ хотела на хрватском приморју („Албатрос“ и „Епидaurus“ у Цавтату, туристичко и апартманско насеље „Хвар“ у Јелси на Хвару и др.), „Сребрно језеро“ у Великом Градишту, ентеријери апартманско-пословног објекта „Интерконтинентал“ у Новом Београду, хотела „Вила Брег“ у Вршцу и хотела „Извор“ у Аранђеловцу, само су део плодног опуса брачног пара Реље и Иванке Костић, који третира тему хотела.

На највишем врху Златибора званом „Торник“, у изградњи је репрезентативни хотел истог назива, површине 12.000 м². Наиме, овај подухват је започет још пре неколико година, а посао реконструкције, адаптације и финализације целокупног започетог објекта поверен је брачном пару Костић, који је радикално другачијим приступом снажно везао ово дело за национално стилско одређење, утврдивши специфичан *genius loci* планинског амбијента и створивши ликовни израз заснован на топлини, племенитости и удобности.

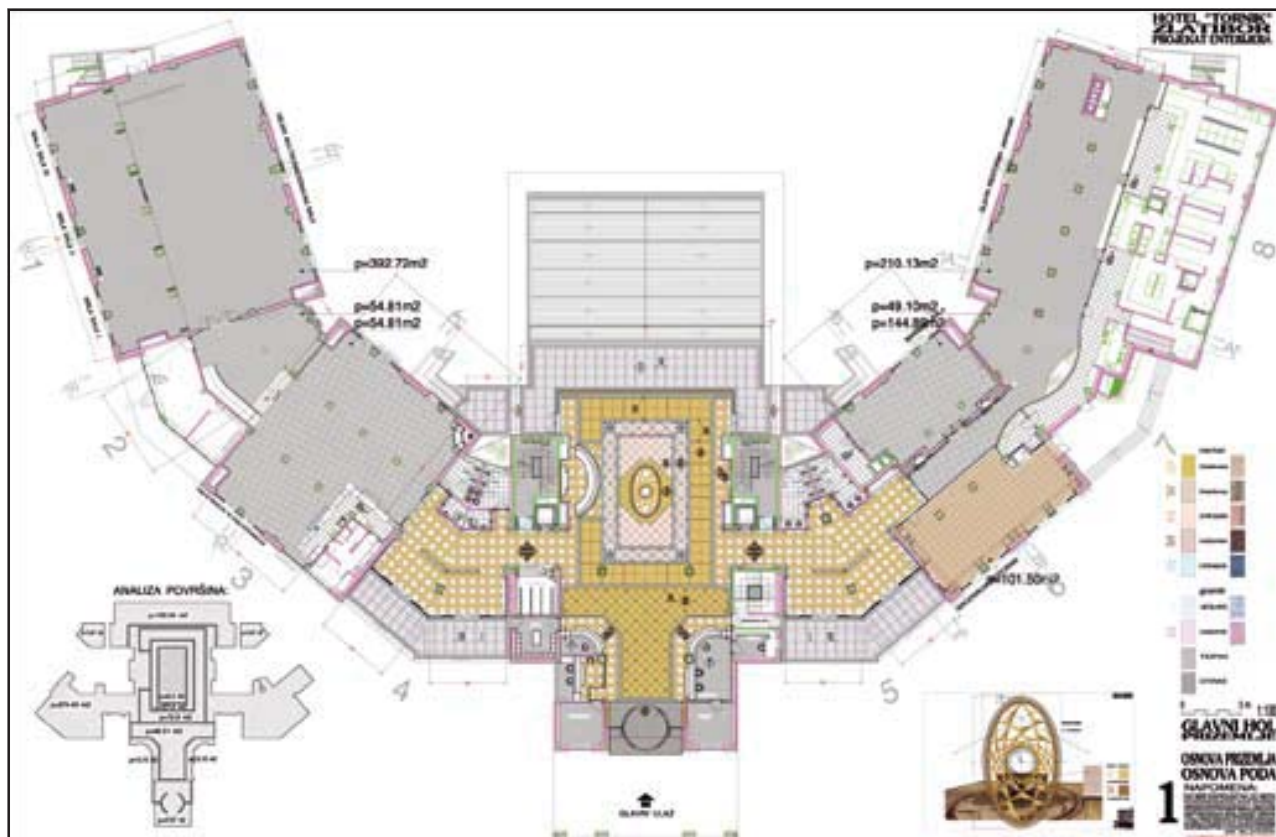
Приземна етажа објекта комплетно је организована као јавни, друштвени простор, у коме се развијају уобичајени садржаји обогаћени и неким, за нашу средину ретким наменама: рецепција, гардероба са ски оставом, аперитив бар, ресторан националне и интернационалне кухиње, дневни боравак са посластичарницом и монументалним камином, банкет сала и велика мултифункционална дворана са галеријом. На спратним етажама развија се богат репертоар соба, међу којима посебно место припада луксузним апартманима у централном делу.

In the rich creative opus of architect Relja Kostić, a special place belongs to hotels. The traditional, national style became the dominant architectonic style of his works both in exterior and interior architecture ever since his beginnings - the famous motel *Stari hrast* (the Old Oak) on the Belgrade-Niš highway.

It attracted outstanding attention both of the national and international professional public. The next great creation, that provided the full affirmation and most prestigious Yugoslav awards to the designer, was the complex named *Sunčani vrhovi* (Sunlit peaks) on Kopaonik mountain. The popular name *Konaci* soon acquired by the complex, in the best way reflects his ethnic and traditional motivation, and evokes the images of a warm refuge in the wild natural environment. The Hotels “Olga Dedijer”, “Putnik” and “JAT” on Kopaonik, a series of hotels on the Croatian Riviera (“Albatros” and “Epidaurus” in Cavtat, tourist and apartment district “Hvar” in Jelsa on Hvar etc.), “Srebarno jezero” in Veliko Gradište, interiors of apartment-office buildings “Interkontinental” in Novi Beograd, hotel “Vila Breg” in Vršac and hotel “Izvor” in Aranđelovac, are only a part of the rich opus of the married couple - Relja and Ivanka Kostić, dealing with the hotels.

On the highest peak of Zlatibor, called “Tornik”, a representative hotel bearing the same name has been constructed, with the surface area of 12.000 м². This enterprise was initiated several years ago, and the reconstruction, adaptation and finalization of the entire project was entrusted to the Kostićs, who through a radically different approach, left an imprint of national style, and created a visual expression based on warmth, generosity and comfortableness, combining with the specific *genius loci* of mountainous ambiance.

The ground level of the building is completely organized as a public, social space, with usual functions, enriched with some, for the local circumstances, special functions – reception desk, wardrobe with ski-equipment storage, aperitive bar, restaurant of national and international kitchen, living premises with the sweets shop and monumental fireplace, banquet hall and large multifunctional hall with a gallery. The upper floors comprise a large assortment of a variety of rooms, with luxurious suites in the central part.

Основа prizemlja – подови / Floor plane – floors

Основа tipskog sprata / Typical floor layout

Фасаде / Façade

Изглед лети / Summer appearance

Централни хол, као подручје главне ауторске пажње у обради хотелских ентеријера уопште, третиран је као раскошан простор, крцат визуелним импресијама и неспутаним продорима према остатку простора. Подови су обрађени у декоративном слогу мермера високог сјаја, мобилијар је од буковог масива топле гаме, а плафони су материјализовани у комбинацији дрвених греда и профилисаних гипсаних плоча. Дрвене партије таваница

The central lobby, which is the focus of designers' attention in design of hotel interiors in general was treated as a lavish space, filled up with visual impressions and uninhibited ventures into other spaces of the hotel. The floor surfacing was designed as decorative high gloss marble, whereas the interior furniture and equipment was made of beech wood in warm colors, and the ceilings were constructed as a combination of timbers and profiled plasterboards.

Изглед зими / Winter appearance

носе јасне реминисценције на плафоне старе балканске куће, обрађене техником дубореза. Синтеза дрвета и мермера, као два доминантна материјала у ентеријеру, представља алегорију која се може пренети на концепцију решења у целини – са једне стране имамо необичну топлину, удобност и срдачност атмосфере, а са друге достојанственост, монументалност и елеганцију. Пространа површина хола претаче се у задњем делу у застакљену спољашњу терасу, са које се ступеништима спушта у хотелски парк са фонтаном.

Унутрашњост хотела је уопште карактеристична и крајње оригинална по налажењу оптималног односа између националног и интернационалног, рустичног и сведеног, декоративног и неутралног. Национални призив не налази се само у домену обликовања, већ и у домену садржаја. У том смислу треба поменути специјално израђене нише у пределу банкет сале са погрсјима славних личности из српске историје, и посебно национални ресторан у коме су подови и зидови обложени теписима у дезену старих пиротских ћилима. Интересантно је поменути и такве детаље као што су партије зидова хола, обложене специјалним теписима који носе орнаменте година дрвета, текстуру ламперије или, пак, наслагане балване. Све ове зидне „слике“ уоквирене су, односно „урамљене“ дрвеним гредама, а поред естетске, имају и улогу беспрекорног топлотног изолатора. Са друге стране, интернационално и савремено каналисан смер одсликавају детаљи какви су обрада и опрема конференцијске дворане, елементи расвете израђени од муранског стакла, стаклени зидни тапети, или, пак, перфектна high-tech финална обрада ентеријерских материјала.

Фасадна композиција базирана је на принципима ритмичне геометријске игре оплемењене бојом. Колоритна скала је

The timber parts of the ceilings are clearly reminiscent of the ceiling of old Balkan houses with woodcarving. The synthesis of wood and marble, which are two dominant materials in the interior, is an allegory which can be used for interpretation of the entire concept of design – on one hand there is warmth, comfort and cordiality in the atmosphere, and on the other hand there is dignity, monumentality and elegance. The vast surface of the lobby transforms into a closed external terrace, from where it leads to the hotel park with the fountain via the stairs.

The interior of the hotel is characteristic and quite original in terms of finding the optimal relationship between the national and international, rustic and simple, decorative and neutral. The national influence is not felt only in the domain of form, but also in that of the contents. In this sense, one should mention the specially constructed niches in the area of the banquet hall with the busts of famous people of Serbian history and in particular the national restaurant whose floors and walls are lined with tapestries designed like the old Pirot weave-work pattern. It is interesting to mention details such as the sections of the lobby walls, lined by the special carpets with the patterns of tree growth rings on them, texture of the wainscoting or heaped logs. All these wall “images” are framed inside timber beams, and apart from the aesthetic function, they serve as perfect thermal insulation. On the other hand, the internationally and contemporary traits of style are reflected in the details such as the finish and equipment of the conference hall, elements of lighting made of Murano glass, glass wallpapers, or perfect, high-tech finishing of interior materials.

The façade composition is based on the principles of rhythmical geometrical play enriched with color. The spectrum of colors is simple, and consists of the basic colors of nature: green, brown and white. Usage of massive timber beams, that is, post and pan,

Ентеријер / Interior

једноставна и садржи основне боје природе: зелену, мрку и белу. Употреба масивних дрвених греда, односно бондрука, као конструктивно-естетских елемената, јасно евоцира традиционално планинско градитељство Балкана. У сличном контексту може се интерпретирати камени сокл и партије фасаде обрађене у живописном византијском слогу камена. Постојањем стаклених еркера, уведен је пејзаж у ентеријер соба, чиме се заправо на стилизован и савремен начин реинтерпретира традиционални српски докшат (полузатворена тераса). Композиција у целини одише рустичношћу, питомошћу и присним кореспондирањем са амбијентом. Оживљавањем националног стила, њен лик се проналази као дубоко урезан у свести посматрача или корисника, откривајући смисао враћања националним коренима. Међутим, опредељење за традицију и високо развијена свест о њеном значају и улози у данашњици, било је заједничко полазиште и циљ, како аутора, тако и инвеститора - *Alco group*. У константној интеракцији и међусобном допуњавању ове две стране, настала је коначна слика објекта.

as well as of the structural and aesthetic elements clearly evokes the mountainous building tradition of Balkan. The stone plinth and sections of the façade worked in a lively Byzantine stone-laying pattern can be interpreted in a similar fashion. Through the glass jutties the landscape was introduced into the rooms interior, what actually reinterpreted the traditional Serbian porch (semi-closed terrace) in a stylized and contemporary way. The composition emanates rustic, tame and close correspondence with the environment. By reviving the national style, its form is rediscovered as a deeply embedded in the mind of an observer or the user, discovering the sense of returning to national roots. However, the decision to follow traditions, and the developed awareness of its significance and the role in the present time was the common basis, but also the goal, both of the designers and the investors – *Alco group*. In the constant interaction and mutual complementing of these two standpoints, the final appearance of the building was created.

арх. Александра Миљковић

САВОГРАД

Пословно-апартмански комплекс
Сава бизнис центар

arch. Aleksandra Miljković

THE SAVOGRAD

Office – residential complex Sava
biznis centar (Sava business center)

На једној од најатрактивнијих и најдинамичнијих локација, у постојећем окружењу хотела Хајат и Континентал, Генекс апартмана, Сава центра и зграде Делта холдинга, у блоку 20 на Новом Београду, у јануару 2006. године свечаном церемонијом обележен је почетак радова на изградњи пословно-апартманског комплекса Сава бизнис центар, познатијег као Савоград.

The ceremony marked the beginning of construction works of the office – residential complex Sava biznis centar, better known as the Savograd, at one of the most attractive and most dynamic locations in the environment of the Hyatt and Continental hotels and Genex apartments, Sava center and Delta holding building, in block 20 in Novi Beograd, in January 2006.

Аутори пројекта су архитекте Марио Јобст и Миодраг Трпковић, испред пројектантске куће ДОМАА, а инвеститори - конзорцијум који чине фирме Неимар В, Ирва инвестиције и Кемоимпекс.

Свој допринос овом догађају дали су и студенти Архитектонског факултета у Београду, који су под вођством професора Владана Љубинковића и Бранка Павића осликали око 250 м специјално припремљене оградe градилишта.

Комплекс је укупне квадратуре око 50.000 м² и састоји се од административно-пословног (А и Б) и апартманског дела (Ц). Ове две независне зоне су обједињене у целину пешачким мостом у нивоу приземља, уређеним тргом и пешачким токовима. Проблем паркирања је решен кроз две подземне етажe за смештај возила, са 345 паркинг места у административно-пословној целини, и 85 за пословне апартмане.

Пословни део чине две симетричне у основи троугаоне куле А и Б, организоване око унутрашње дијагонале, укупне квадратуре од око 35.000 м², спратности П+М+7+Пе, на међусобном растојању од 21 до 29 м. Конструкција зграде је изведена у армирано-бетонском скелетном систему, растера 7.8 x 7.8 м. У приземљу је формиран хол са инфо-пултом, централно позициониран, а остатак квадратуре чине пословни простори. Објекти су повезани двоспратним стакленим мостом (пасарелом) у нивоу мезанина, где је ресторан са 300 места и припремом свеже хране на лицу места у савремено опремљеној

The project designer are the architects Mario Jobst and Miodrag Trpković, in front of the designing bureau DOMAA, and the investors is the consortium composed of the companies Neimar V, Irva investicije and Kemoimpexs.

Students of the Faculty of Architecture of Belgrade contributed to this event, as they painted with their art around 250 m of the specially prepared fence of the construction yard, under the leadership of the professors Vladan Ljubinković and Branko Pavić.

The complex total surface area is around 50.000 m² and it consists of the administrative-office (A and B) and residential/apartment part (C). These two independent zones are united by the pedestrian bridge at the ground level, a square and pedestrian tracks. The parking issue is solved by two underground floors for the vehicles with 345 parking stalls in the administrative-office unit, and 85 in the business apartments.

The business part is composed of two symmetrical towers of triangular floor plan, A and B, organized around the interior diagonal, of total surface area around 35.000 m², with ground floor-mezzanine+7 storeys+ loft at a distance of 21 to 29 m. The building structure was constructed in the reinforced-concrete skeletal system, with frame opening dimensions 7.8 x 7.8 m. In the ground floor, there is a lobby with the information desk, centrally positioned while the rest of the area is occupied by the offices. The buildings are connected with the two floor glass bridge

кухињи, и првог спрата, који је директна веза између кула. Типска етажа, целокупно намењена пословању, максимално је флексибилна, са могућношћу преграђивања простора на више начина и формирања засебних а опет повезаних радних целина, зависно од потреба закупаца. У свакој кули су инсталирана 4 лифта и 2 противпожарна степенишна језгра.

Објекат Ц (пословни апартмани) је слободностојећи, спратности П+М+9+Пс, са наглашеним углом спратности П+М+12, укупне површине од око 15.000 м². Растојање од објекта А износи 21 м (1/2h објекта Ц), где су кроз организацију просторија и оријентацију отвора обезбеђени оптимални услови природног осветљења и проветравања. У основи објекат је облика ћириличног слова П, са 4 кружне куле на угловима као доминатним елементима. У приземљу објекта је хол са рецепцијом, две степенишне вертикале (С1 и С2) са по два лифта. Такође, на приземној етажи се налазе и 4 локала, којима се приступа са пешачког трга, и 2 апартмана. На типској етажи су по три апартмана на степеништу. Већи, односно четворособни и трособни апартмани, укључују кружне угаоне куле, и управо оне су централни простор апартмана. Мањи, двособни апартмани су двострано оријентисани, са јасном поделом на дневни и ноћни део. Апартмани на мезанину, деветом и десетом, односно повученом спрату, потпуно су исте концепције, само су, због повлачења на угловима, мање квадратуре. Пројектовано

(footbridge) at the level of the mezzanine comprising a restaurant with 300 places where fresh food is cooked in the state-of-the-art kitchen, and the level of the first floor, which is a direct link between the towers. A typical floor layout, entirely intended for the offices, is maximally flexible, and can be portioned in multiple ways to form separate by connected working units, depending on the customers' requirements. Each tower has 4 elevators and 2 fire staircases installed.

The C building (business apartments) is a free standing structure, with ground level + mezzanine + 9 storeys + loft, and with a pronounced corner having additional storeys – ground level + mezzanine + 12 storeys with total surface area of around 15.000 m². The distance from the building A is 21 m (1/2h of the building C), where through the room organization and aperture orientation optimum conditions of natural lighting and ventilation have been provided. The floor plan of the structure has a form of the Cyrillic letter P (П) with four circular tower at the corners, as dominating elements. In the ground level of the structure, there is a lobby with reception desk, two stairway verticals (S1 and S2) with two elevators each. Also, on the ground level there are 4 shops which can be accessed from the pedestrian square, and 2 apartments. The typical floor plan comprises three apartments on the staircase. The larger, that is four and three room apartments, include the circular corner towers, and they constitute the central space of the apartment.

решење апартмана није фиксно, могућа је реорганизација простора и припајање већим целинама.

У току су завршни радови, а комплекс прве кориснике очекује већ почетком пролећа 2009. године.

Велико је задовољство, и пре свега искуство, право из клупе доћи на овако велико градилиште, учити од највећих стручњака из области грађевине, пратити изградњу и завршетак тако грандиозног и несвакидашњег објекта за наше просторе, као што је *Savograd*. Надам се да ће се у будућности градити још много објеката налик овом. Поздрав са градилишта.

The smaller that is two room apartments are facing two sides, with clear division in the daily and nightly parts. The mezzanine apartments, on ninth and tenth floor, that is the retracted floor, have completely the same concept, but are slightly smaller as they are recessed on the corners. The designed layout of the apartment is not fixed, it can be reorganized and merged with bigger units.

The works are in their final phase, and the users will move in the complex as early as in spring 2009.

It is a great pleasure, and experience, to have an opportunity to come to such a big construction site, and learn from the greatest professionals in the civil engineering trade, observe the construction and completion of such grand and unusual structure for our country, such as the *Savograd*. I hope that in the future, many more structures like this one will be constructed. Greetings from the construction site.

У БРОЈУ 26 АРХИТЕКТА, НА КРАЈУ ТЕКСТА, НА СТРАНИ 85, ТЕХНИЧКОМ ГРЕШКОМ ИЗОСТАВЉЕНО ЈЕ ИМЕ АУТОРА: АРХ. МИХАИЛО МЕДВЕДЕВ. ИЗВИЊАВАМО СЕ АУТОРУ И ЧИТАОЦИМА НА ОВОМ НЕНАМЕРНОМ ПРОПУСТУ.

ОБАВЕШТАВАМО ЧЛАНОВЕ ДАН-а
КОЈИ НИСУ ДОБИЛИ НАШ ЧАСОПИС
"АРХИТЕКТ", ДА ГА МОГУ ПОДИЋИ
У ПРОСТОРИЈАМА ДАН-а
(ГЕНЕРАЛА МИЛОЈКА ЛЕШЈАНИНА 52,
ТЕЛ. 520-608)
СВАКОГ РАДНОГ ДАНА ОД 11 ДО 13h
И ЧЕТВРТОМ У 19 h

ЧЕТВРТОМ У 19 ЧАСОВА
У ПРОСТОРИЈАМА ДАН-а
ОДРЖАВАЈУ СЕ САСТАНЦИ
УПРАВНОГ ОДБОРА

ДОЋИТЕ
ПРИДРУЖИТЕ НАМ СЕ
ДАЈТЕ СВОЈ ДОПРИНОС
АРХИТЕКТОНСКОЈ СТРУЦИ КРОЗ
АКТИВНОСТИ ДАН-А

Маре Јанакова Грујић, историчар уметности Mare Janakova Grujić, art historian

КИНА – ЗЕМЉА ЧУДЕСНЕ АРХИТЕКТУРЕ CHINA – LAND OF MIRACULOUS ARCHITECTURE

Сл. 1 Пекинг – трг Тјананмен / Picture 1 Beijing – the Tiananmen Square

Тренутак који су обележиле 29. Олимпијске игре у престоничком кинеском граду значи је за модерну цивилизацију несумњив тријумф градитељства. Свет је остао запањен новим немарским технологијама, формама, изразима... Једном речју, отворена је нова страница светске архитектуре. Но, готово једнаке импресије и снагу носи традиционални градитељски фонд ове земље који се стварао кроз њену петомиленијумску историју, а данас остао сачуван у инспиративним и незаобилазним оазама древног живота Кине.

The 29th Olympic games in the capital of China were a triumph of architectonic endeavor of contemporary civilization. The world was astonished by the new construction technologies, forms, and expressions... In one word, a new page of world architecture was turned. However, an equal impression and power lies in the traditional building stock of this country, which was generated throughout its five millennia long history, and which remained intact in some inspiring and indispensable sanctuaries of ancient life of China.

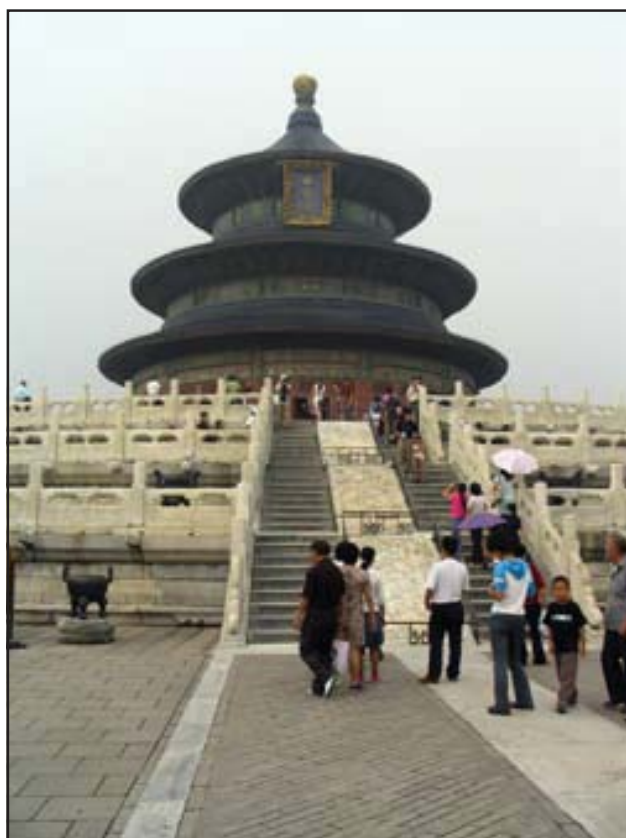
Сл. 2 Пекинг – трг Тјананмен, маузолеј Мао Це Тунга / Picture 2 Beijing – the Tiananmen Square, Mao Zedong's Mausoleum

Кинеску традиционалну архитектуру у првом реду карактерише комплексна духовно-физичка синтеза која подразумева једно више значење и хумани израз простора. Објекти се граде као нераскидив спој уметности и архитектуре, уз настојање за специфичним прилагођавањем поднебљу. Целокупну „чаролију“ чине само три основна елемента: слика, архитектура и пејзаж, који заједно са човеком у врту чине доживљај потпуне хармоније. Тако створени амбијент представља целовито „total-дизајн“ уметничко остварење, класични „gesamtkunstwerk“. Његов суптилни и искрени „гениус лоци“ одражава трајне и универзалне вредности, враћање аутохтоном и дубокољудском. Зато је кинески амбијент непоновљиво и специфично искуство, вишеструко инспиративни доживљај који пружа увек нова и друкчија узбуђења.

The traditional architecture is primarily characterized by the complex spiritual physical synthesis comprising a higher meaning and a humane expression of space. Buildings are built as an unbreakable bond of art and architecture, and they are adapted to a specific locality. The “magic” is composed of three basic elements: picture, architecture and landscape, which along with a man in the garden form a sensation of complete harmony. An ambiance created in this way represents a comprehensive, “total – design” work of art, a classic “gesamtkunstwerk”. Its subtle and sincere “genius loci” expresses everlasting and universal values, a return to the autochthonous and deeply human. That is why a Chinese ambiance is a unique and specific experience, a multiply inspiring emotion offering ever new and different excitement.

Сл. 3 Пекинг - Национални музеј Кине / Picture 3 Beijing – The National Museum of China

Сл. 4 Пекинг – Светилиште Тиантан
Pictures 4 – Beijing – The Tiantan Sanctuary

It is worth mentioning that each characteristic of Chinese civil engineering has its logical origin and more logical explanation. Therefore, aiming at the complete harmony with nature, it is insisted that natural materials be used, wood in particular. The recognizable curved roofs reflect the belief of ancient Chinese, that spirits inhabit the roofs, which resulted in masterful upward curving of the roofs (to prevent the good spirits from sliding down, and to make the evil spirits slide down and land as far from the house as possible). They reached their aesthetic and structural pinnacle in the time of the Song dynasty, known for its tendency towards refinement of artistic expression. The specific architectonic technique (based on the timber skeletal system) with cross-wise laid beams, has, apart from the structural, a strong visual meaning based on the second-level working, woodcarving and painting. In the feudal times, color in architecture was strictly defined by the social status. Red, that is, purple color was reserved for an emperor, yellow belonged to the nobility, and the green to all others. Inside buildings, sensation of open space and light was created through as system of delicate timber supports and arches, almost at all time lavishly and splendidly painted, illuminated and gilded. A very frequent motif of a dragon or phoenix was painted in gold or red color on a green background.

The most specific element actually uniting all the others into a harmonic whole of a Chinese ambience is garden. The so called “royal gardens” were built as grand, monumental structures for the royal family, by thousands of engaged people. As opposed to them, the private gardens, frequently located in urban environment, are small but multifunctional, lovely in appearance. There are also the “monastery gardens” which emphasized “natural beauty”;

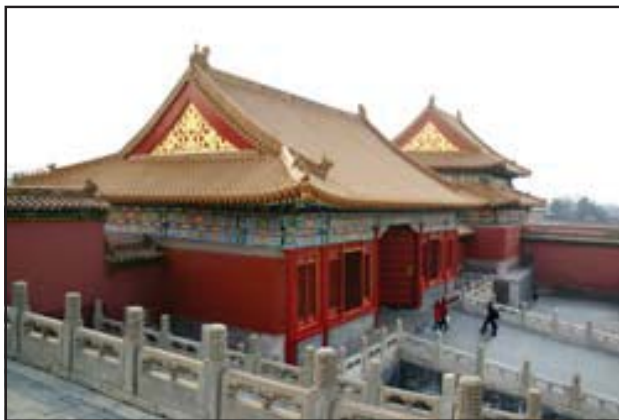

Сл. 5 Пекинг – Забрањени град, Двориште централне хармоније / Picture 5 Beijing – The forbidden city, Central harmony yard

Вредно је поменути да свака особеност кинеског градитељства има своје логично порекло и још логичније објашњење. Тако, у циљу што потпуније хармоније са природом, инсистира се на природним материјалима, најчешће дрвету. Препознатљиви криви кровови следе веровања старих Кинеза да духови бораве на крову, услед чега су крајеви крова маестрално повијени нагоре (како добри духови не би слетели доле, односно да би сви зли духови склизнули са крова и одбили се далеко од куће). Свој естетски и конструктивни врхунац достигли су за време династије Сонг, познате по тенденцији према префињености уметничког израза. Специфична архитектонска техника (базирана на дрвеном скелетном систему) са мотивом укрштених греда има, поред конструктивног, и снажно ликовно значење утемељено на другостепеној обради – резбаренју и бојењу. У феудалном добу боја у архитектури је била стриктно дефинисана социјалним статусом. Црвена, тј. пурпурна боја била је резервисана за цара, жута је припадала племству, зелена осталима. У унутрашњости објекта, сензација отвореног простора и светлости остварена је системом деликатних дрвених подупирача и сводова, готово увек раскошно бојених, илуминираних и позлаћиваних. Врло чест мотив змаја или феникса извођен је на зеленој подлози златном или црвеном бојом.

Елемент који носи најспецифичнији израз и повезује све остале у складну целину кинеског амбијента јесте врт. Такозвани „царски вртови“ грађени су као грандиозна, монументална дела за краљевску фамилију од стране хиљада ангажованих људи. За разлику од њих, приватни вртови, лоцирани често у урбаним срединама, су омањи али многоструко функционални, љупког изгледа. Постоје и „манастирски вртови“ који више потенцирају „природну лепоту“, одишући извесном сакрализованом атмосфером и мирноћом. Кинески традиционални врт је извориште јапанског класичног врта, али и енглеског пејзажног и романтичарског врта. Његов утицај (као и уопште утицај кинеске уметности) у уметности западне цивилизације био је изразито јак током друге половине XVIII и XIX века. Познато је да су „опус топиарија“ (умеће шишања, обликовања биљака) развили Римљани, али преузевши га са Истока. Приче о чувеним кинеским вртovima стизале су у Европу још од времена Марка Пола (крај XIII века), а посебно од времена барока, када су путовања на Далеки исток постала честе, многоструко примамљиве авантуре.

Кинески врт је мозаик испреплетен густом мрежом стаза и стазица, водених канала и језераца, објеката, павиљона и мостова, који израстају са тла или водене површине потпуно у складу са општим духом места. Таквом организацијом

Сл. 6 Забрањени град / Picture 6 The forbidden city

Сл. 7 Забрањени град / Picture 7 The forbidden city

Сл. 8 Пекинг – Забрањени град, детаљи
Picture 8 Beijing – The forbidden city, details

Сл. 9 Пекинг – Забрањени град, детаљи
Picture 9 Beijing – The forbidden city, details

Сл. 10 Пекинг – Забрањени град, детаљи
Picture 10 Beijing – The forbidden city, details

Сл. 11 Пекинг – Забрањени град, детаљи
Picture 11 Beijing – The forbidden city, details

emanating certain sacral atmosphere and serenity. The traditional Chinese garden is the origin of the Japanese classic garden, but also of the English landscape and romantic garden. Its influence (and the influence of Chinese art in general) on the art of western civilization was very strong since the second half of 18th, and throughout 19th century. It is known that “opus topiaria” (art of trimming, shaping of plants) was developed by the Romans, but after having taken it from the east. The stories about famous Chinese gardens arrived to Europe since the time of Marko Polo (end of 13th century), and especially since the time of Baroque, when the journeys to the Far East became frequent and very attractive adventures.

A Chinese garden is a mosaic, a network of paths and treks, water canals and ponds, structures, pavilions and bridges, that emerge from the ground or water surface in harmony with the general spirit of the location. Such organization of elements produces the so-called *labyrinth effect or art painting exhibition*, because of which it is impossible to acquire the total impression of an ambiance in one glance and from one place, but only after one walks around the entire place. Also, an illusion of infinity is created by introducing the surrounding, wider landscape into the space of the garden: by reflections in the water, scenery effects and via so called “link-windows” (windows that are not intended for letting the light in, but in as the television screens facilitate creation of an image, sight or and scene – it is probably the most magical and recognizable element of a Chinese ambiance). The usual apertures in the Chinese architecture are most often in the form of a circle (Chinese symbol of sky) or square (Chinese symbol of human organization on Earth). *The cult of constant change* in Chinese garden relates to the perpetual intertwining of opposites in a Chinese ambiance, as a consequence of the Chinese concepts of nature and Yin-Yang. A Chinese ambiance is so full of surprises, messages and visual information, that are rapidly changing in front of the spectator’s eye. A structure itself in a Chinese ambiance is organized as a pavilion, and this concept makes it impossible to divide the space into a house and a garden, so these two entities are closely merged (as opposed to a western concept of a house – a villa in a garden). The space often accommodates paintings and sculptures. These exhibits represent a final step in creation of an ambiance, emphasizing yet another dimension of space – a source of spiritual and intellectual “nourishment” for the user. A special place in the garden is reserved for stones, which have a treatment of sculptures, with particularly rich working; they are a reflection of a higher force, and as such, incomprehensible for a western man.

Directly related to the Chinese ambiance is a well known and nowadays progressively popular *feng shui*. This ancient Chinese art has a goal of harmonizing the flow of energy through space, which is accomplished through a set of very sophisticated rules that are founded in astrology, various situations in life, and primeval human needs. Feng shui is in this manner consciously connecting the inner and outer worlds, creating a balanced space rich in positive (so called “chi”) energy, creating harmony between the family members and a good foundation for prosperity and longevity.

Researching and contemplating about the Chinese ambiance phenomenon, one may observe that it is marked by the essence of Chinese culture and civilization, but also of the national character traits of this nation. The inclinations to contemplation, meditation, spiritual enrichment of a personality, introspection, anti-materialistic concept of values, are an integral part of the Chinese civil engineering. The visual-spiritual information, impressive and

Сл. 12 Сијан / Picture 12 Xian

елемената постиже се тзв. *ефекат лавиринта или изложбе слика*, услед чега је амбијент немогуће сагледати једним погледом и са једног места, већ се он доживљава у потпуности тек након што све обиђемо и амбијент доживимо са свих страна. Уз то, прибегава се и стварању илузије бесконачности методом „увођења“ околног, ширег пејзажа у простор врта: огледањем у води, сценографским ефектима и уз помоћ тзв. „link-windows“ (прозори који немају задатак пропуштања светлости већ, попут телевизијског екрана, омогућују стварање слике, призора и сцене – то је вероватно најчаробнији и најпрепознатљивији елемент кинеског амбијента). Уобичајени отвори у кинеској архитектури су најчешће у облику круга (кинески симбол неба) или квадрата (кинески симбол човекове организације на Земљи). *Култи консџаншине ѓромене* у кинеском врту односи се на стално преплетање супротности у кинеском амбијенту, као последице кинеског схватања природе и јин-јанг концепције. Кинески амбијент је тако пун изненађења, порука и ликовних информација, и све се то врло брзо мења пред очима посетиоца. Сам објекат у кинеском амбијенту својом павиљонском концепцијом онемогућава поделу простора на кућу и врт, тако да се ова два простора присно прожимају (за разлику од западњачке концепције куће – виле у врту). У сам простор често се уводи сликарство и скулптура. Ови експонати представљају завршницу у креирању амбијента, потенцирајући још једну димензију простора – стециште духовне и интелектуалне „хране“ за корисника. Посебно место у врту додељено је стенама које су третиране као скулптуре са посебно живописном обрадом; оне су израз више силе и као такве тешко схватљиве западном човеку.

У директној вези са кинеским амбијентом стоји добро познати и данас све популарнији *фені шуи*. Ова древна кинеска вештина има за свој циљ да усклади ток енергије кроз простор, што

unusual, that are emitted by the Chinese ambience, belong to authentic, primordial human needs. Harmony with nature and reaching harmony in the wider possible sense, with universe, represents the foundation of any construction activity. For a man of West, the Chinese ambience is full of secrets, but also of inspiration which can be used for own, original creations.

Pictures 1-11

Beijing is the city of contrasts, of synthesis of old and the new, traditional and modern, which are composed into a whole. This capital city of China is an immense construction yard nowadays. Its current architecture is under a complete influence of the West, and has a clear, international style.

Pictures 1 and 2

The Tiananmen square (Heavenly peace gate) in Beijing, the largest square in the world in whose center is situated the largest monument of the new age China, 37m high monument to a People's Hero. During times of the Ming and Qing dynasties, the square was surrounded by a red wall. The wall was destroyed during revolution of 1911, when its surface area was enlarged fourfold (it can accommodate up to half a million people nowadays). It is at his place that Mao Zedong (Tse-Dong, Tse-Tung) proclaimed founding of the People's Republic of China on 1st October 1949. The square also contains the National Assembly of on the west side, Chinese Museum of history on the east side, while the south side is reserved for Mao Zedong's Mausoleum.

Picture 4

Tiantan (Heavenly temple) in Beijing is the most important shrine of the old empire.

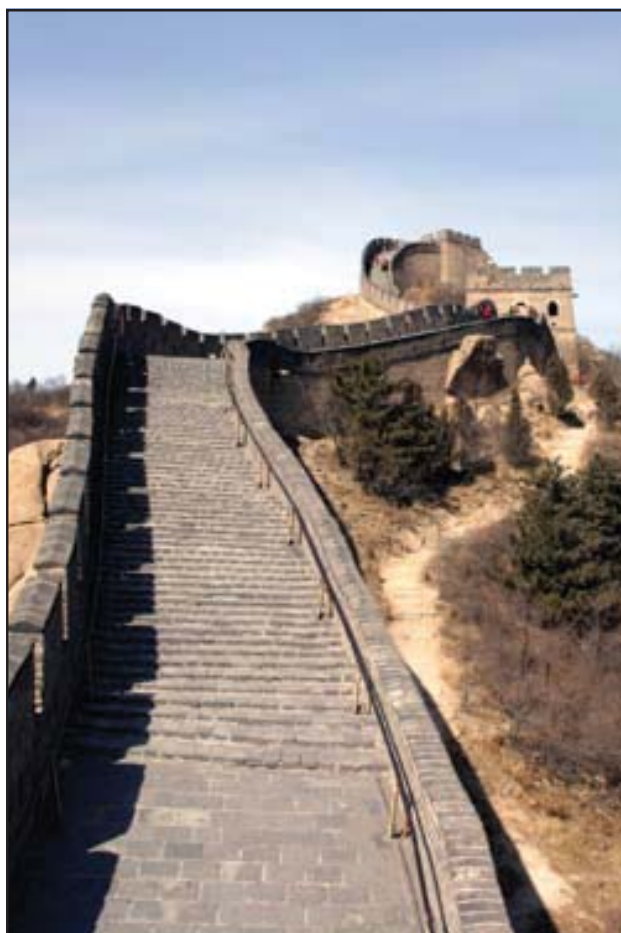
Сл. 13 Кинески зид / Picture 13 The Great Wall of China

Сл. 14 Кинески зид / Picture 14 The Great Wall of China

се постиже низом софистицираних правила повезаних с астрологијом, животним ситуацијама и човековим исконским потребама. Фенг шуи тако свесно спаја спољашњи и унутрашњи свет, стварајући уравнотежен простор богат позитивном (тзв. „чи“) енергијом, хармонију међу члановима породице и основу за просперитет и дуговечност.

Истражујући и размишљајући о феномену кинеског амбијента, уочава се да он носи суштинска обележја кинеске културе и цивилизације, али и националних карактерних одлика овог народа. Склоности ка контемплацији, медитацији, духовном обогаћивању личности, интроспекцији, антиматеријалистичком поимању вредности, уткане су чврсто у фундамент кинеског неимарства. Импресивне и неубичајене ликовно-духовне информације, које емитује кинески амбијент, припадају аутентичним, праисконским потребама људи. Склад са природом и постизање хармоније у најширем, готово

Сл. 15 Кинески зид / Picture 15 The Great Wall of China

Сл. 16 Судзоу, кинеска Венеција
Picture 16 Suzhou, Venice of China

Сл. 18 Судзоу – један од класичних кинеских вртова
Picture 18 Suzhou – one of classic Chinese gardens

Сл. 19 Судзоу – један од класичних кинеских вртова
Picture 19. Suzhou – one of classic Chinese gardens

Сл. 17 Судзоу, кинеска Венеција
Picture 17 Suzhou, Venice of China

Pictures 5-11

The Forbidden city – this fascinating place with 900 rooms, surrounded by purple walls, is a masterpiece of Chinese architecture. It is situated in the very center of old Beijing. It used to be a royal palace of Ming (1368—1644) and Qing (1644—1911) dynasties, and today it is a museum covering more than 720.000 m², and consists of 800 buildings with 9999 rooms. Construction of the Forbidden city began in 1406. It took 14 years and around 200,000 workers to complete the complex. The Forbidden city, which was the residence of 24 rulers during its time, ceased to be the political center of China in 1912 when the last Chinese emperor Pu Yi abdicated.

Picture 5

The hall of complete harmony in the Forbidden city complex.

Picture 12

The ancient capital Xian, the easternmost point of the Silk road, the mausoleum of the emperor Qin of Yang dynasty guarded by its fantastic TERRACOTTA ARMY with over 6000 clay statues of soldiers and horses in actual size. It is around 2,200 years old, this army is lined up under the ground, in deep trenches in front of the emperor Qin's tomb. Each soldier has an individual expression because the craftsmen took face impressions from faces of the living soldiers.

Pictures 13-15

The great wall of China, that is "Changcheng" (the Long wall) is among the most magnificent projects created by humans, whose construction started in 5 century BC and reached its pinnacle during the Ming dynasty. It is over 6,700 kilometers long. It is one of the most spectacular structures and fortifications of ancient China. The ancient Chinese had a proverb: "one cannot be called a hero, if he has never been on the Great wall". The size of China and the sense of Chinese spirit can be only felt when standing on the great wall of China. At each 140 meters, there is one tower with loop-holes of the warriors of old.

Pictures 16-19

Suzhou – the city also called "Venice of China" has more than 150 classic Chinese gardens.

Pictures 20-24

Shanghai, that is "Paris of the East" although bent on outshining Hong Kong, Singapore, Tokyo and any other metropolis of the world, is one of the cities that preserved, in its rare oases, the glorious examples of classic Chinese gardens. It is situated on the Huangpu river, whose other bank is home to a triumphant new part of the city, Pudong, whose construction started in the 90's of the 20th century as an incarnation of the "new China". Pudong is a Wall street of a kind, both of Shanghai and China.

космичком смислу, представљају стожере сваке градитељске интервенције. За човека Запада кинески амбијент је препун тајни, али и надахнућа које се може искористити за сопствене, оригиналне креације.

Сл. 1 – 11

Пекинг је град контраста, синтезе старог и новог, традиционалног и модерног, који су уклопљени у јединствену целину. Овај престонички град Кине данас је бесконачно градилиште. Његова актуелна архитектура у потпуности је задојена Западом и јасног, интернационалног усмерења.

Сл. 1 и 2

Трг Тјананмен (Капија небеског мира) у Пекингу, највећи трг на свету у чијем средишту се налази највећи споменик нововековне Кине, 37м високи споменик Народном хероју. За време династије Минг и Ћинг трг је био окружен црвеним зидом. Зид је уништен за време револуције 1911. године, када је четвороструко добио на величини (данас на њему може да стане пола милиона људи). На овом месту је Мао Це Тунг прогласио оснивање Народне Републике Кине, 1. октобра 1949. На тргу се налазе и Народна скупштина на западној страни, Кинески историјски музеј и Музеј кинеске револуције на источној страни, док се на јужној налази маузолеј Мао Це Тунга.

Сл. 4

Тиантан (Храм неба) у Пекингу, најважније светилиште некадашњег царства.

Сл. 5 – 11

Забрањени град - Ово фасцинантно место са својих 900 дворана, опасано пурпурним зидинама, представља ремек-дело кинеске архитектуре. Налази се у самом центру старог дела Пекинга. Некада је био царска палата кинеских династија Минг (1368—1644) и Ћинг (1644—1911), а данас је музеј који се простире на више од 720.000 м², састоји се од 800 зграда и има 9999 просторија. Изградња Забрањеног града започета је 1406. године. Било је потребно 14 година и око 200.000 радника да би се комплекс завршио. Забрањени град, који је током пет векова своје историје био седиште 24 владара, престао је да буде политички центар Кине 1912. године када је последњи кинески цар Пу Ји абдицирао.

Сл. 5

Дворана потпуне хармоније у комплексу Забрањеног града.

Сл. 12

Древна престоница Сијан, најисточнија тачка Пута свиле, маузолеј цара Тина из династије Јанг, који чува његова фантастична ВОЈСКА ОД ТЕРАКОТЕ са преко 6.000 глинених статуа војника и коња у природној величини. Стара око 2.200

Сл. 20 Шангај – стара четврт
Picture 20 Shanghai – the old district

Сл. 21 Шангај – стара четврт
Picture 21. Shanghai – the old district

Сл. 22 Шангај – сусрет традиционалног и модерног
Picture 22 Shanghai – where traditional and modern meet

Сл. 23 Шангај – Пудонг / Picture 23 Shanghai – Pudong

Сл. 24 Шангај – модерни део града
Picture 24 Shanghai – modern part of the cityСл. 25 Класична кинеска кућа – детаљ крова
Picture 25 Classic Chinese house – roof detail

година, ова војска постројена је под земљом, у дубоким рововима, испред саме гробнице цара Ћина. Сваки ратник је индивидуализованог изгледа, јер су мајстори узимали отиске са лица живих војника.

Сл. 13 – 15

Кинески зид односно „Чанг Џенг“ (Дуги зид) спада међу највеличанственије пројекте створене људском руком, чија је градња започела у 5. веку пре н. е., а доживела свој врхунац у доба династије Минг. Простире се на око 6.700 километара. Он је једна од најспектакуларнијих грађевина и утврђења древне Кине. Древни Кинези су говорили: „Не можеш се звати херојем, ако никада ниси био на Великом зиду.“ Величина Кине и осећај кинеског духа се може осетити тек када се стане на Кинески зид. На сваких 140 метара налази се по једно утврђење, са кулама и пушкарницама некадашњих ратника.

Сл. 16 - 19

Судзоу - град који зову и „кинеска Венеција“ поседује више од 150 класичних кинеских вртова.

Сл. 20 - 24

Шангај односно „Париз Истока“, иако данас решен да засени Хонг Конг, Сингапур, Токио и сваку другу светску метрополу, он је један од градова који је у својим ретким „оазама“ сачувао славне примерке кинеског класичног врта. Смештен је на реци Хуангпу, на чијој другој страни тријумфује нови део града, Пудонг, почет са изградњом деведесетих година 20. века као инкарнација „нове Кине“. Пудонг је својеврсни Wall street и Шангаја и Кине.

Сл. 26 Класична кинеска кућа – детаљ са терасом
Picture 26 Classic Chinese house – terrace detail

Радош О. Драгутиновић

ДАМЊАНОВИЋ И КАСАЛИЦА НА ЧЕЛУ СКУПШТИНЕ

Завршени избори за трећи сазив
Скупштине Инжењерске коморе
Србије

После осам месеци и 254 дана завршени избори који су у Скупштину „увели“ 39 жена и 81 мушкарца. Реизбор „преживело“ мање од петине, а међу 120 скупштинара - 38 грађевинаца, 28 архитеката, 22 електричара, 19 машинаца, 5 просторних планера, три саобраћајца, по двојица технолога и геодета и 1 аграрац.

У среду, 3. децембра, коначно је завршен изборни процес за Скупштину Инжењерске коморе Србије - верификовани су мандати 120 изабраних чланова (присуствовало 114), што је омогућило конституисање трећег сазива највишег тела Коморе, које је одмах и изабрало челнике највишег инжењерског дома, професора др Милисава Дамњановића, дипломираног инжењера архитектуре, за председника, и дипломираног инжењера грађевинарства Милана Касалицу, за потпредседника.

За избор 120 чланова Скупштине кандидовало се скоро 300 лиценцираних инжењера, за које је гласало преко 6.000 чланова Коморе. Последњи дан за пристизање гласачких листића био је 8. новембар. Тога дана, тачно у 12 сати, почела је да ради (пребројава гласове) Јединствена изборна комисија на чијем је челу био Мирољуб Гаон, председник Суда части ИКС-а, као и представници матичних секција - Небојша Стефановић (планери), Валентина Арамбашић (урбанисти), Горан Величковић, (пројектанти) и Петар Спасојевић (извођачи радова). Комисија је констатовала да је стигло 5.525 гласачких листића. Када су им придодати они листићи (писма) који су своје кашњење правдали поштанским жигом - за нови сазив Скупштине ИКС-а гласало је више од 6.000 чланова или готово 30 одсто укупног чланства.

Radoš O. Dragutinović

DAMNJANOVIĆ AND KASALICA AT THE HELM OF THE ASSEMBLY

Elections for the third Assembly of the
Serbian Chamber of Engineers

After eight months or 254 days precisely the elections which introduced 39 women and 81 men into the assembly have been completed. Less than one fifth of the members were re-elected, and there are 120 members of the assembly - 38 civil engineers, 28 architects, 22 electric engineers, 19 mechanical engineers, 5 spatial planners, three traffic engineers, two engineers of technology and two geodetic engineers and one agricultural engineer.

On Wednesday 3rd December, the electoral process of the Serbian Chamber of Engineers was finally completed – mandates of 120 elected members (114 were present) were verified, which enabled the constitution of the third assembly of the highest body of the Chamber which in turn immediately elected the heads of the highest engineering House, professor Ph. D. Milisav Damnjanić, graduate engineer of architecture for the chairman, and the graduate engineer of civil engineering Milan Kasalica, for the vice-chairman.

Almost 300 of licensed engineers were the candidates for 120 members of the Assembly, and over 6 000 members of the Chamber voted for them. The last day for admittance of the votes was 8th of November. On that day, precisely at 12 o'clock, the Joint electoral committee started to work (to count the votes) headed by Miroljub Gaon, chairman of the SCE Court of Honor, as well as the representatives of main sections - Nebojša Stefanović (planners), Valentina Arambašić (town planners), Goran Veličković, (designers) and Petar Spasojević (contractors). The committee concluded that a total of 5.525 ballots arrived. When the rest of the ballots (letters) where included – after proving by their postal seals to have been sent on time – it turned out that more than 6.000 members or almost 30 percent of total membership voted for the new assembly of the SCE Assembly.

Скупштина / Assembly

Од 120 чланова новог скупштинског сазива, само је 20 „староседелаца“, односно поново изабраних, док је њих 100 изабрано први пут. Од укупног броја чланова, 39 је жена - колегиница, док је мушкараца 81. Нову Скупштину сачињава 10 професија, или девет инжењерских занимања и просторни планери. Највише је дипломираних грађевинских инжењера - 38, следе архитекте - 28, електроинжењера - 22, машинаца - 19, просторних планера је 5, саобраћајаца 3, по двојица технолога и геодета и 1 инжењер пољопривреде.

Професор Милисав Дамњановић изабран је за новог председника, пошто је добио 71 глас од 110 чланова који су учествовали у гласању.

Милан Касалица је добио 73 гласа, од 104 члана који су гласали, што му је обезбедило место потпредседника све до 2012. године.

Конститутивна седница и избор челника Скупштине Инжењерске коморе Србије одржани су у Свечаној сали Грађевинског факултета Београдског универзитета, која није била препуна, али добрано попуњена јесте, јер је у њој било 114 изабраних чланова (шесторо је из оправданих разлога одсуствовало), али и педесетак гостију. Седницу је водила потпредседница Љиљана Белош, на молбу председника Скупштине, академика Бранислава Митровића, који из оправданих разлога није био у стању да присуствује и води конститутивну седницу.

На почетку рада Скупштине, пошто није било представника ресорног Министарства за животну средину, просторно планирање и грађевинарство, присутне је поздравио професор др Драгослав Шумарац, председник Коморе, који је истакао да је изузетно важно што су избори завршени и да је после периода у коме смо се бавили сами собом, дошло време да се Комора бави чланством, променама закона, борбом за бољи статус својих чланова.

Рад је настављен готово једногласним усвајањем дневног реда и избором верификационе комисије.

Out of 120 members of the new assembly, there are only 20 of the former members, those who were re-elected, while there are 100 of new members who were elected for the first time. There are 39 women, and 81 men in the assembly. The new assembly is composed of members of ten various professions, nine of them are from the engineering trades and one is from the planning. The most of the members are civil engineers – 38, followed by the architects – 28, electrical engineers – 22, mechanical engineers 19, spatial planners 5, traffic engineers 3, two technology engineers, two geodesy engineers and one agricultural engineer.

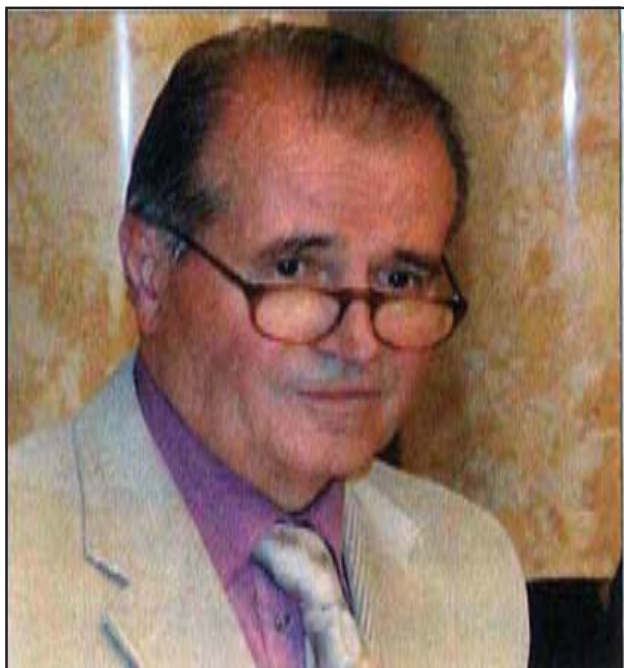
Professor Milisav Damjanović was elected a new chairman, after 71 out of 110 persons voting, voted for him.

Milan Kasalica got 73 votes, out of 104 voting members, which made him a vice-chairman until 2012.

The constitutional meeting and the election of the heads of the Assembly of Serbian Engineering Chamber were held in the Ceremonial hall of the Faculty of Civil Engineering of the University of Belgrade, which was almost full, as 114 members were present (six were absent for legitimate reasons), as well as around fifty guests. The meeting was presided by the vice-chairwoman Ljiljana Beloš, at a request of the chairman of the Assembly, academy member Branislav Mitrović, who was absent for legitimate reasons, and could not be present and preside over the constitutional meeting, the audience was greeted by professor Ph. D. Dragoslav Šumarac, chairman of the Chamber, who pointed out that it was very important that the elections were completed, and that after a period where the Chamber had been solving only its internal issues, finally came the time when the Chamber would deal with the membership, legislative changes, and struggle for a better status of its members.

The meeting proceeded with almost unanimous adoption of the agenda and the election of a verification committee.

It is then when the “skirmishes” began, by problematizing various issues, through a “creative” interpretation of the Statute, Standing

Проф. Милисав Дамњановић - нови председник Скупштине ИКС
Prof. Milisav Damjanović – new chairman of the SCE Assembly

А онда су кренуле „чарке“, односно, почело је проблематизовање свега и свачега, кроз „креативно“ тумачења Статута, пословника, правилника, до позивања на демократске принципе. Желећи да „прекрати“ атмосферу која се све више електрисала, председавајућа Љиљана Белош, помало изнебуха, саопштила је „прекидам седницу и заказујем нову за 17. новембар“ (lapsus memorie). То је тек узбуркало духове, па је захтевано да председавајућа одступи, а да се рад настави, и седницу води најстарији члан. Договорено - учињено. Великом већином изгласан је наставак рада Скупштине, а за председавајућег изабран Милан Касалица из Новог Сада (мада се др Слободан Отовић сам понудио да председава, пошто за две недеље пуни 71. годину живота). Страсти су се примириле и могло је нормално и регуларно да се ради.

За избор челника Скупштине, председника и потпредседника, предложена су по двојица кандидата, односно, подржавале су их две групе чланова Скупштине. Кандидати за председника били су: пензионисани професор Београдског универзитета др Војислав Кујунџић и редовни професор Универзитета у Нишу са Архитектонско-грађевинског факултета, др Милисав Дамњановић. Др Кујунџић је рођен у Белој Паланци (1941), док је др Дамњановић свет угледао у Бресничкићу, селу надомак Прокупља (1943). Подељено је 110 гласачких листића, а пребројавањем се установило да је новоизабрани челник добио 71, а противкандидат 37 гласова, док је два листића Изборна комисија прогласила неважећим.

И за потпредседничко место била су двојица кандидата: доцент др Јован Деспотовић (1952) из Београда и Милан Касалица (1934), најстарији члан Скупштине новог сазива, из Новог Сада. Убедљиву победу је однео (нај)старији, Милан Касалица, први дипл. инж. грађ. приватни предузетник у СФРЈ (1980), за кога је гласало 73 скупштинара, док је Јован Деспотовић добио 29 гласова. Четири листића била су неисправна.

Пре завршетка Прве седнице новог сазива, изабран је и генерални секретар Скупштине ИКС-а, Ирена Рашковић,

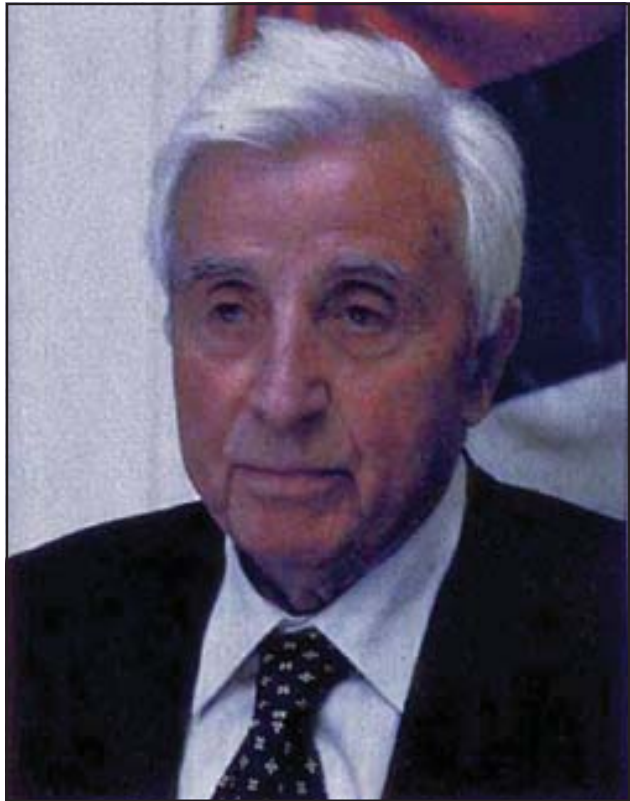
Orders, Rule of procedure, all the way to appealing to the democratic principles. In an attempt to “cut short” an electrified atmosphere the presiding Ljiljana Beloš, somewhat out of the blue, declared that she would “close the session and schedule another one for 17th of November” (lapsus memoriae). This caused much stir, so the membership demanded that he chairwoman should stand down, and the session should continue, and that the oldest member should take over presiding over the meeting. And thus it transpired. A great majority voted for the continuation of the Assembly session and Milan Kasalica from Novi Sad became the elected chairman (even though Ph. D. Slobodan Otović offered himself to preside, as he was to turn 71 in two weeks). The turmoil settled down, the tempers cooled and the regular and normal procedure was reinstated.

There were two candidates for the chairman and vice-chairman of the Assembly respectively, meaning that they were supported by two groups of the assembly members. The Chairman candidates were: professor emeritus of the University of Belgrade, Ph. D. Vojislav Kujundžić and the full professor of the University of Niš, from the Faculty of Civil Engineering and Architecture, Ph. D. Milisav Damjanović. Ph. D. Kujundžić was born in Bela Palanka in (1941), while Ph. D. Damjanović first saw the light in Bresničić, village near Prokuplje (1943). 110 of ballots were handed out, and counting proved that the newly elected chairman obtained 71, and his counter-candidate 37 votes, whereas two ballots were declared irregular by the Electoral committee.

There were also two candidates for the position of the vice-chairman: assistant professor Ph. D. Jovan Despotović (1952) from Belgrade and Milan Kasalica (1934), the oldest member of the new Assembly, from Novi Sad. Milan Kasalica, graduate engineer of civil engineering, the first private contractor in former Yugoslavia (1980), who obtained 73 votes, while Jovan Despotović got 29 votes. Four ballots were irregular.

Before completion of the First session of the new Assembly, the general secretary of the SCE Assembly was elected - Irena Rašković, graduate lawyer, employee of the Chamber Secretariat.

At the end of the voting process, for the sake of future generations, it is necessary to draw certain conclusions and make certain statements.

Дипл.инж.грађ Милан Касалица -
нови потпредседник Скупштине ИКС
Graduate eng. of civil engineering Milan Kasalica –
new vice-chairman of the SCE Assembly

дипломирана правница, запослена у Секретаријату Коморе.

На крају изборног циклуса и процеса, будућих генерација ради, потребно је констатовати и рећи неколико важних ствари.

Прво, избори су трајали готову целу годину (започети су 24. марта, а окончани конституисањем, 3. децембра 2008), више од осам месеци или тачно 254 дана.

Друго, због откривених неправилности у гласању електронским путем, пролетошњи изборни резултати нису били прихваћени, па је председник Скупштине средином лета расписао нове изборе. У гласање преко интернета било је укључено тек нешто више од 1.500 чланова, од чега трећина у последњих 60 изборних минута.

Треће, поновљено гласање, које је било класично - појединачно поштанско достављање заокружених кандидата - било је најмасовније у историји ИКС-а, јер је стигло око 6.000 писама - изборних листића. Оволика гласачка масовност натерала је Миролуба Гаона, председника Јединствене изборне комисије да каже како је „чланство показало да воли да буде питано, да воли да бира, да је сваки члан ИКС-а директно бирао и изабрао свог представника у Скупштини, да је заинтересовано за рад своје Коморе и на тај начин обавезало 'скупштинаре' да вредно, поштено и часно обављају послове који су им поверени”.

Четврто, маратонски изборни процес, покушај злоупотребе гласачког права, сврставање у таборе и вођење „прљаве кампање”, показали су да се Скупштина, сви извршни органи и тела Коморе, а понајвише сваки члан понаособ, морају ангажовати како би Комора остала на правом путу.

Firstly, the elections lasted almost an entire year (they began on march 24th and completed by the constituting the assembly on 3rd of December 2008) which makes more than eight months or precisely 254 days.

Secondly, due to the disclosed irregularities in electronic ballot system, the spring elections results were not accepted, and the chairman of the Assembly announced new elections by mid-summer. The internet voting included slightly more than 1500 members, out of which one third voted in the last 60 minutes of voting.

Thirdly, the repeated voting, which was a traditional one – ballots delivered by mail – was the most massive one in the history of the SCE, as over 6 000 letters - ballots were received. Such massive response of the electoral membership inspired Miroљub Gaon, Chairman of the Joint electoral committee to say that the “membership thus exhibited their wish to be asked, their desire to vote, and that every member of the SCE directly voted and elected his/her representative in the Assembly, that they are interested in the work of their Chamber and that in this way they charged the “assembly members” with the obligation to diligently and honorably perform the functions entrusted to them.”

Fourthly the marathon election process, the attempts to abuse the voting rights, side-taking and “dirty campaign” indicated that the Assembly, all the executive organs and bodies of the Chamber, and particularly every individual member must make effort the keep the Chamber on the right path.

Радош О. Драгутиновић

ПРИМЕНА ВАЖЕЋИХ ПРОПИСА У ПЛАНИРАЊУ, ПРОЈЕКТОВАЊУ И ИЗГРАДЊИ

12. децембар 2008. године,
сала Скупштине, Ниш

Radoš O. Dragutinović

APPLICATION OF STANDING REGULATIONS IN PLANNING, DESIGNING AND CONSTRUCTION

December 12th 2008,
Town Hall, Niš

Отварање - проф. Милисав Дамњановић
- нови председник Скупштине ИКС
Opening ceremony - professor Milisav Damnjanić
- the newly elected president of the SCE Assembly

Ниш је 12. децембра био место бројних активности чланова Инжењерске коморе Србије, па није ни чудо што је окупио више од 160 активиста три матичне секције, али и представнике свих регионалних одбора и канцеларија. Догађаји су сустижали један другог.

Прво је тринаесточлану делегацију ИКС-а примио градоначелник Ниша, мр Милош Симоновић, а затим су одржане седнице извршних одбора матичних секција урбаниста и извођача радова. Скуп на тему „Примена важећих прописа у планирању, пројектовању и изградњи“ одржан је у Скупштини општине, у сали на I спрату која је била „дупке пуна“, па је презентација десетак радова и расправа о предлозима за измене и допуне потрајала више од два сата.

„Нишки догађаји били су веома добро посећени захваљујући мојој идеји да договорени годишњи скуп проширим седницама извршних одбора матичних секција урбаниста и извођача радова, али и посетом градоначелнику Ниша“, каже председник ИО Матичне секције извођача радова ИКС-а, Татјана Ђорђевић. „У Ниш сам позвала људе из свих седам регионалних канцеларија, па се окупио импресиван број чланова Коморе, мада су доминирали урбанисти и извођачи радова. С обзиром на то да су седнице извршних одбора матичних секција одржане у поподневним сатима (почеле су у 14 часова), искористили смо прилику да одемо у посету нишком градоначелнику, магистру Милошу Симоновићу. На челу делегације Коморе био је новоизабрани председник Скупштине ИКС-а, проф. др Милисав Дамњановић, затим председници ИО

On December 12th, Niš was busy with numerous activities of the Serbian Chamber of Engineers, so it is no wonder there were more than 160 members of three sections, but also the representatives of all regional committees and offices. The events were almost overlapping.

Firstly the delegation consisting of 13 members of SCE was received by the mayor of Niš, MA Miloš Simonović, and then the meetings of executive committees of town planning and contractor sections were held. The meeting with the topic “Application of standing regulations in planning, designing and construction” was held in the Town hall, in the hall on the 1st floor which was “brimming full”, so the presentation of 10 projects and discussion about movements for amendments that lasted more than two hours.

“The events in Niš were very well attended owing to my idea to expand the yearly meeting by the meetings of executive committees of main sections of town planners and contractors, but also with a visit to the mayor of Niš”, said the chairwoman of the Executive Committee of the Main section of contractors of SCE, Tatjana Đorđević. “I invited people from all seven regional offices to Niš, which resulted in a meeting of an impressive number of Chamber members, even though the town planners and contractors constituted the majority. Considering the fact that the meetings of the executive committees of main sections were held in the afternoon hours (commenced at 14.00 hours), we took the opportunity to visit the mayor of Niš, MA Miloš Simonović. At he head of the Chamber delegation was the newly elected president of the SCE Assembly, professor Ph. D. Milisav Damnjanić, then the

матичних секција - мр Небојша Стефановић (планири), Милорад Миладиновић (урбанисти), моја маленкост (извођачи радова) и још десетак чланова Коморе, а укупно нас је било тринаест. У разговору са градоначелником Симоновићем, који је магистар машинства, задржали смо се више од једног сата. Сусрет је био изузетно конструктиван, па смо се на лицу места договорили о будућој сарадњи. Ниаме, господин Симоновић је предложио, а ми оберучке прихватили, да се интензивира сарадња Коморе и Града Ниша, у свим сегментима који су потребни другом по величини граду у Србији, а уз помоћ ресурса којима располаже Инжењерска комора Србије. Посета градоначелнику била је више него добра „припрема“ за седнице ИО МС урбаниста и извођача, тако да смо радили брзо и ефикасно, доносећи веома важне одлуке. Ипак, централни догађај инжењерског окупљања у Нишу био је скуп на тему „Примена важећих прописа у планирању, пројектовању и изградњи“.

Годишњи и тематски скуп кратким поздравним говорима отворили су председник Инжењерске коморе Србије, проф. др Драгослав Шумарац, и председник Скупштине Инжењерске коморе Србије, проф. др Милисав Дамњановић. Уводно излагање имала је Татјана Ђорђевић, која је презентovala могућности Инжењерске коморе Србије, са посебним нагласком на потенцијале Регионалне канцеларије Ниш, односно Матичне секције извођача радова ИКС-а. Скупу су се обратили и челници урбаниста и планера, Милорад Миладиновић и мр Небојша Стефановић, који је и припремио посебно стручно излагање под називом „Веза између планирања и пројектне документације“.

Урбаниста, дипломирани инжењер архитектуре Марин Крешић упознао је учеснике Скупа са комплетним документом „Измене и допуне Закона о планирању и изградњи“, пројектом на коме су заједнички радили матичне секције планера и урбаниста, и већ га доставиле ресорном Министарству за заштиту животне средине, просторно планирање и грађевинарство.

Др Драгана Синобад-Петровић презентovala је документ „Рад и активности Завода за урбанизам Ниш, са освртом на урбанистички развој Ниша“, који је тако урађен да уједно представља и предлоге за измену и допуну Закона о планирању и изградњи. Веома занимљиво излагање – „Недоречености у постојећем Закону о планирању и изградњи везане за укњижбу у јавну евиденцију“ - имала је Горица Матић, дипломирани инжењер геодезије, председник Регионалног одбора осталих техничких струка ИКС-а у Ваљевоу и начелник шабачког катастра непокретности Републичког геодетског завода.

Председник подсекције дипломираних инжењера осталих струка Регионалне канцеларије Краљево, дипломирани инжењер геодезије Дарко Вилотијевић говорио је о „Недостацима Закона

chairpersons of the EC of main sections - MA Nebojša Stefanović (planners), Milorad Miladinović (town planners), my humble self (contractors) and around ten members of the Chamber, thirteen in total. The conversation with the mayor Simonović, who is a Master of Sciences of Mechanical Engineering, lasted more than one hour. The meeting was very constructive, so on this occasion we agreed on the future cooperation. Namely, Mr. Simonović proposed, and we welcomed, an intensification of the Chamber and the City of Niš, in all the fields required by the second largest city in Serbia, with the aid of the resources available to the Serbian Chamber of Engineering. The visit to the mayor was more than a good “preparation” for the meeting of the EC of MS of town planners and contractors, so we worked in a fast and efficient manner, making very important decisions. Yet, the meeting with the topic “Application of standing regulations in planning, designing and construction” was the central event of the engineering gathering in Niš”.

The yearly meeting was greeted by short speeches of the president of the Serbian Chamber of Engineering, prof. Ph. D. Dragoslav Šumarac, and the president of the Serbian Chamber of Engineering Assembly prof. Ph. D. Milisav Damjanović. Tatjana Đorđević delivered an introductory speech, which presented potential of the Serbian Chamber of Engineering, particularly stressing the potential of the Regional office in Niš, that is of the Main sections of the contractors of SCE. The audience was addressed by the heads of town planners and planners, Milorad Miladinović and MA Nebojša Stefanović, who prepared a special professional lecture titled “Connections between planning and designing documents”.

Marin Krešić, town planner and graduate engineer of architecture presented the entire document “Amendments of the Law on planning and construction” to the participants of the Meeting, which was the project worked on by the main sections of planners and town planners, and delivered it to the Ministry for Environment protection, Spatial planning and Civil engineering.

Ph. D. Dragana Sinobad-Petrović presented the document “Operation and activities of the Town planning institute of Niš, with an accent on the town planning development of Niš”, which was conceived so that it was simultaneously proposition of the amendment of the Law on planning and construction. Gorica Matic, graduate engineer of geodesy, chairwomen of the Regional committee of the technical sciences of SCE in Valjevo and the head of the Šabac cadastre of immovable property of the Geodetic Institute of the Republic, delivered a very interesting speech – “Imprecision of the standing Law on planning and construction related to recording in the public records”.

The chairman of the subsection of graduate engineer of other trades of the Regional office in Kraljevo, graduate engineer of geodesy

Учесници скупа / The participants of the meeting

о планирању и изградњи везаним за имовину и геодезију”, док се начелник Управе за планирање и изградњу Града Ниша, Мира Пешић, посебно позабавила „немогућношћу примене у пракси” Закона о планирању и изградњи, односно предложила промене како би овај важан документ постао применљив и ефикасан.

Скупу се обратио и Ненад Цветковић, шеф Одељења за надзор Дирекције за урбанизам и изградњу општине Лесковац.

После свих изнетих предлога и критика на рачун актуелног Закона о планирању, присутнима се обратио правник Милија Ђаловић из ресорног министарства и констатовао да је чуо и записао велики број конструктивних предлога и примедби које ће сигурно наћи места у измењеном и допуњеном Закону о планирању и изградњи. Та нова решења сигурно ће постојећи Закон учинити лакше применљивим, ефикаснијим, једном речју, много бољим!

Одржавање Скупа подржали су Скупштина града Ниша и Завод за урбанизам града Ниша, док су инжењерско окупљање у „граду на Нишави” помогла и три нишка грађевинска предузећа: „Косаница”, „Сигма инжињеринг” и „ДМБ инжињеринг”.

Darko Vilotijević talked about “Imprecision of the standing Law on planning and construction related to property and geodesy” while the head of Planning and construction Administration of the city of Niš, Mira Pešić, treated the “impossibility of practical application” of the Law on planning and construction, that is, proposed changes and amendments in order to render this important document applicable and efficient.

The audience at the meeting was also addressed by Nenad Cvetković, head of the Supervising Section of the Town planning and construction Administration of the municipality of Leskovac.

After all the propositions and criticism regarding the standing Law on planning, the audience was addressed by the lawyer Milija Đalović from the Ministry and stated that he had heard and taken down a large number of constructive propositions, suggestions and comments which would certainly find place in the amended Law on planning and construction. These new solutions will certainly render the standing Law more applicable and efficient, in a word – better.

The meeting was supported by the Assembly of the City of Niš and Town planning Institute of the city of Niš, while the engineering gathering in the “city on the Nišava” was supported by three construction companies from Niš: “Kosanica”, “Sigma inžinjering” and “DMB inžinjering”.

арх. Зоран Чемериќић

СКУПШТИНА САВЕЗА ИНЖЕЊЕРА И ТЕХНИЧАРА СРБИЈЕ

arh. Zoran Čemerikić

ASSEMBLY OF THE ASSOCIATION OF ENGINEERS AND TECHNICIANS OF SERBIA

У просторијама Дома инжењера „Никола Тесла“ у Београду одржана је 30. јануара ове године заједничка седница Скупштине, Управног, Надзорног и Извршног одбора, као и Суда части Савеза инжењера и техничара Србије.

Дневни ред седнице, који су присутни једногласно усвојили, био је следећи:

1. Усвајање записника са претходне седнице.
2. Разматрање извештаја о раду и пословању СИТС-а у 2008. години и извештаја о раду чланица СИТС-а за 2008. годину.
3. Разматрање програма и плана рада СИТС-а и чланица за 2009. годину.
4. Усвајање одлуке о додели признања СИТС-а за 2008. годину.
5. Информација о доношењу Закона о удружењима и досад предузетим мерама.
6. Давање сагласности о пријему Савеза проналазача Србије у чланство СИТС-а.
7. Избор дела чланова Извршног одбора и Суда части.
8. Текућа питања.

Након завршеног радног дела седнице, одржана је Свечана седница Скупштине СИТС-а, на којој су додељена признања СИТС-а за 2008. годину. Након тога приређен је пригодан коктел, а исте вечери одржан је традиционални Инжењерски бал. Кратки коментар о овој седници могао би да се сведе на

In the premises of the Engineering Club “Nikola Tesla” in Belgrade a joint meeting of the Assembly, of Managing, Supervising and Executive committee as well as of the Court of Honor of the Association of the Engineers and Technicians of Serbia.

The agenda of the meeting, unanimously adopted by the present members, was:

1. Adopting of the minutes from the previous meeting.
2. Analysis of the Operational report of AETS in 2008 and the report of AETS members operation for 2008.
3. Analysis of the program and plan for operation of AETS and its members for 2009.
4. Adoption of the decree of recognizing the merits of SITS members in 2008.
5. Informing about enactment of the Law on associations and of the measures taken until then..
6. Approving admittance of the Association of Inventors of Serbia into AETS membership.
7. Election of a part of members of the Executive committee and the Court of honor.
8. Current issues.

After the working part of the meeting was over, the Ceremonial Meeting of the AETS Assemble was held, where AETS recognitions for merit for 2008 were issued. After that there was a cocktail and

неколико запажања. Најпре, евидентно је одсуство чланова СИТС-а из Ниша, што не чуди, с обзиром да, осим архитеката и грађевинских инжењера (ови други су се последњих неколико месеци организовали и обновили активности), ни једна друга струка нема своју секцију у оквиру Савеза у Нишу. Та чињеница није лако разумљива, Ниш је други град по величини у Србији и у њему раде хиљаде инжењера разних струка. Одговор можда лежи у томе да велики системи, као што су били МИН и ЕИ, више не постоје у обиму и снази од пре двадесет година. Све је уситњено, и у буквалном и у преносном значењу, мале приватне фирме вероватно немају интереса да своје кадрове организују у овом смислу. Али ту су пољопривреда, прехранбена и текстилна индустрија итд. Шта је са њима?

Други градови Србије су доста активнији, судећи по извештају о раду поднетом на овој Скупштини, а и по признањима додељеним организацијама и појединцима из Краљева, Чачка, Пожаревца, Лознице, Новог Сада.

Од активности Савеза које су поменуте у извештају, навешћемо неколико: обележавање јубилеја - 140 година Савеза, међународна сарадња, нормативне активности, стручно-научна и издавачка делатност, организовање стручних испита, односи са чланицама Савеза, Инжењерском академијом и Инжењерском комором. Однос са Инжењерском комором је био тема дуготрајног излагања генералног секретара Савеза, мр Б. Вујиновића. Проблем, који је дошао до суда, своди се на неизмирене обавезе Коморе и других многобројних купаца пословног простора зграде Савеза, тако да је и то утицало на коначни финансијски извештај који је поднет на Скупштини.

Што се тиче рада Савеза архитеката Србије (који се овде у Нишу, а вероватно ни у другим градовима, уопште не осећа), интересантно је навести редове из извештаја: „...покрнута је акција за оснивање архитектонско-урбанистичке секције у оквиру постојеће Коморе, као и, поступно, рад на оснивању Архитектонске коморе, уколико се у оквиру постојеће Коморе не створе услови за адекватно вредновање архитектонске струке и архитеката.“ Остаје нам да видимо када и да ли ће се ова иницијатива реализовати.

on the same evening the traditional Engineers' Ball was given.

There are several brief comments on this meeting. Firstly there is an apparent absence of the members of AETS from Niš, which is not surprising, considering that apart from the architects and civil engineers (the latter reorganized and renewed the activities in the recent months) no other profession has its section within the Association in Niš. This fact is hard to comprehend. Niš is the second largest city in Serbia, and there are thousands of engineers of various trades working in it. The answer could perhaps be that the large systems, such as MIN and EI were, do not exist in the same capacity as twenty years ago. Everything is fragmented, in literal and metaphorical terms, and the small privately owned companies probably do not have interest to organize their personnel in this sense. But there are agriculture, food and textile industry, what happened to them?

The other cities of Serbia are considerably more active, judging by the report on work submitted to the Assembly, and this can also be concluded considering the recognitions and commendations of the organization and individuals from Kraljevo, Čačak, Požarevac, Loznica, Novi Sad.

Out of the activities of the Association which were mentioned in the report, we will list several: celebrating jubilee - 140 years of the Association, international cooperation, normative activities, professional-scientific and publishing activities, organization of professional certificate examinations, relations with the members of the Association, Engineering academy and Chamber of Engineers. The relationship to the Chamber of Engineers was a topic of a long speech of the secretary general of the Association, MA B. Vujinović. The problem, that was taken to court, is in essence the unpaid due obligations of the Chamber and many other renters of the office space of the Association building, which affected the Balance account which was submitted to the Assembly.

As to the work of the Association of architects of Serbia (which here, in Niš, and most likely in other cities cannot be felt, at all), it would be interesting to quote the following lines from the report: „...an action for establishment of an architectonic-town planning section within the existing Chamber, and, gradually, establishment of the Architectonic chamber, unless the conditions are created in the existing Chamber to adequately value the architectonic trade and the architects.“ This remains to be seen: when and if this initiative will be realized.

арх. Зоран Чемериќић

ПРЕЗЕНТАЦИЈА НАЦРТА ЗАКОНА О УРЕЂЕЊУ ПРОСТОРА, ГРАЂЕВИНСКОМ ЗЕМЉИШТУ И ИЗГРАДЊИ

Arch. Zoran Čemerikić

PRESENTATION OF THE SPATIAL ARRANGMENT, BUILDING LAND AND CONSTRUCTION BILL

У организацији Инжењерске коморе Србије, у сарадњи са Министарством животне средине и просторног планирања, одржана је презентација нацрта Закона о уређењу простора, грађевинском земљишту и изградњи.

Презентација је одржана у Свечаној сали Грађевинско-архитектонског факултета у Београду, 27. фебруара ове године, пред око 120 гостију, са учешћем представника Министарства, председника Инжењерске коморе и чланова Скупштине Коморе, представника техничких факултета, регионалних одбора, струковних удружења и организација, и осталих заинтересованих.

После уводних речи председника Коморе др Драгослава Шумарца, представница радне групе Министарства и помоћник министра Александра Дамњановић-Петровић, изложила је детаљно измене и допуне предложеног закона, који би требало да замени важећи Закон о планирању и изградњи, донет 2003. године.

Након овог излагања, отворена је дискусија у којој су присутни коментарисали нацрт, уз прилагање предлога и примедби у писменој форми, које ће радна група накнадно разматрати. На презентацији је из Ниша присуствовало десетак колега свих струка, односно представника нишког Регионалног центра Инжењерске коморе.

Од свих тема и дилема које су у пракси пратиле примену досадашњег Закона, и које су и иницирале његову измену, односно доношење новог Закона, треба набројати неколико најинтересантнијих:

In the organization of the Serbian Chamber of Engineers, in cooperation with the Ministry of environment and spatial planning, a presentation of the Spatial arrangement, building land and construction bill was held.

The presentation was held in the State-room of the Faculty of Civil Engineering and architecture of Belgrade, on 27th of February this year, in the audience of around 120 guests. Representatives of the Ministry, president of the Chamber of Engineering and of its Assembly, of the technical faculties, regional committees, professional associations and organization and other interested attended the presentation.

After the introductory words the Chamber representative, Ph. D. Dragoslav Šumarac, predstavnica Aleksandra Damjanović-Petrović, representative of the working group of the Ministry and the assistant to the Minister, elaborated the changes and amendments of the proposed bill in detail, as it should replace the standing Law on planning and construction, enacted in 2003.

After this speech, there was a discussion, where the attending audience could comment the bill, and propose the suggestions and comments in writing, which would later be considered by the working group on a later date. Around ten colleagues from Niš representing a variety of trades, that is, representatives of Regional center of the Chamber of Engineering attended the presentation.

In the variety of topics and dilemmas accompanying the standing Law, and which initiated its amendment, that is the new Bill, there are a few which are the most interesting:

Учесници скупа / The participants of the meeting

- боље дефинисање термина који су примењени у закону;
- нова класификација земљишта на градском грађевинском земљишту и грађевинском земљишту ван грађевинског подручја; увођење категорије приватног грађевинског земљишта;
- увођење тзв. енергетске сагласности за објекте и обавезе употребе еколошки здравих материјала;
- наставак процеса легализације бесправне градње;
- обавеза добијања дозволе за градњу на основу идејног пројекта и за објекте преко 3000 м²;
- формирање централног регистра планских докумената, који ће бити доступни и непосредно и путем Интернета, у свакој фази израде;
- увођење обавезе општинама да у року од 18 месеци израде урбанистичке планове насеља;
- јавно грађевинско земљиште се и даље може давати у закуп;
- давање већих овлашћења грађевинској инспекцији на градилиштима, у смислу провере надлежности присутних, контроле документације и сл.
- обавеза израде плана детаљне регулације, као неопходног услова за градњу; акт о урбанистичким условима би важио само у прелазном периоду.

У дискусији су била поменута и питања која се тичу екологије, археологије, енергетике, правних аспеката, заштите културних добара итд. Дискутантима су изразили наду да ће њихове примедбе радна група детаљно размотрити и узети у обзир. Дуготрајна дискусија је управо потврдила чињеницу да је од изузетне важности добро припремити текст новог закона, који ће боље регулисати сва питања из ове значајне привредне делатности и елиминисати све дилеме и злоупотребе које су биле присутне до сада.

- the terms used in the Law require better definitions;
- the building land in the city and the building land outside the city perimeter require new classification; the category of private building land should be introduced;
- a so called energy approval for the buildings and compulsory usage of environmentally friendly materials should be introduced;
- the illicitly constructed buildings legalization process should be continued;
- the buildings exceeding 3000 m² should acquire the building permit on the basis of a conceptual design;
- the central register of planning documents should be formed, to be available directly and through Interned for each phase of production;
- the municipalities should be ordered to produce the town plans within 18 months;
- the public building land can still be available for rent;
- the building inspection at construction sites should be given more authorizations, in terms of verification of competence of the present staff, documentation review etc.
- the production of a detailed regulation plan should be obligatory and compulsory precondition for construction; the town planning conditions act would be valid only for the period of transition.

Other issues were also raised in the discussion, concerning ecology, archeology, energy, legal aspects, cultural entities protection etc. The participants in the discussion confirmed the fact that it is very important to well prepare the text of the new law, to better regulate all the important issues of this significant economic activity and eliminate all the potential dilemmas and abuse that have existed till now.

ИЗБОРНА СКУПШТИНА САВЕЗА ИНЖЕЊЕРСКО- ТЕХНИЧАРКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА НИША

25. 12. 2008.

Изборна скупштина Савеза инжењерско-техничарских организација Ниша одржана је 25. 12. 2008. год. у просторијама Савеза (ул. Генерала Милојка Лешјанина 52)

Дневни ред:

1. Избор радног председништва
2. Измена Статута
3. Избор извршних органа Савеза

1. У радно председништво изабрани су:

- Миомир Живковић,
- Љиљана Василевска,
- Миодраг Медар.

За записничара је изабрана Дана Чемерићић, а за овераче записника Бранимир Ћирић и Зоран Чемерићић.

Утврђено је да Скупштини присуствује 39 чланова. Константовано је да кворум постоји и прешло се на другу тачку дневног реда.

2. Прочитан је нови, измењени Статут, и после дискусије донета једногласна одлука да се Статут усвоји.

3. Избор извршних органа

Предложени су следећи чланови:

- председник Миомир Живковић,
- потпредседник Зоран Златковић.

Сви предложени су једногласно изабрани.

Донета је одлука да технички секретар Савеза, Даница Чемерићић, изврши регистрацију новог Статута код надлежног органа.

Скупштина је завршила са радом у 21 ч.

Записничар

.....
Даница Чемерићић

Оверачи записника

Председник СИТОН-а

.....
Бранимир Ћирић

.....
Миомир Живковић, диа

.....
Зоран Чемерићић

ELECTORAL MEETING OF THE ASSOCIATION OF THE ENGINEERING AND TECHNICAL ORGANIZATION OF NIŠ

25TH December 2008

The electoral meeting of the Association of the Engineering and Technical organization of Niš was held on 25th of December 2008. in the premises of the Association (Generala Milojka Lešjanina street, 52)

Agenda:

1. Selection of the working presidency
2. Statute changes
3. Selection of the executive organs of the Association

1. The working presidency consisted of:

- Miomir Živković,
- Ljiljana Vasilevska,
- Miodrag Medar.

Dana Čemerikić was the keeper of the minutes, and verifiers of the minutes were Branimir Ćirić and Zoran Čemerikić.

It has been determined that 39 members were attending the meeting. As it was determined that there was quorum, they discussion about the second item of the agenda began.

2. The new, changed Statute was read aloud, and after the discussion it was adopted by and unanimous decision.

3. Choice of executive organs

The following members were the candidates:

- president Miomir Živković,
- vicepresident Zoran Zlatković.

All the candidates were unanimously selected.

A decision was reached that the technical secretary of the Association, Danica Čemerikić, should register the new Statute at the competent body.

The Association finished its session at 21 h.

Keeper of the minutes

.....
Danica Čemerikić

Verifiers of the minutes

President of SITON

.....
Branimir Ćirić

.....
Miomir Živković, grad. eng. of arch

.....
Zoran Čemerikić

арх. Милена Стошић

ИНТЕРЛЕМИНД - ЛЕСКОВАЦ

arch. Milena Stošić

INTERLEMIND - LESKOVAC

Друштво архитеката Ниша је у току прошле године организовало једнодневну посету и презентацију фабрике ИНТЕРЛЕМИНД из Лесковца.

The society of architects of Niš organized a visit to and a presentation of the factory INTERLEMIND from Leskovac last year.

На презентацију се упутио један аутобус са архитектама - члановима Друштва, професорима, као и са једним бројем студената архитектуре и грађевине Грађевинско-архитектонског факултета из Ниша.

ИНТЕРЛЕМИНД, фабрика за производњу сендвич-панела са полиуретанском испуном, почела је са радом 31. октобра 2007. године. Налази се на самом улазу у Лесковац, потпуно је нова, изграђена је у периоду од јуна 2006. до јуна 2007. године. Протеже се на 10.000 м², од којих је сам производни погон на површини од 7.500 м². У склопу фабрике је и нова административна зграда, која је изграђена по најсавременијим архитектонским стандардима.

Линија за производњу сендвич-панела реномиране италијанске фирме PUMAsrl-Tribiano је континуирана линија, и протеже се у дужини од 150 метара. Аутоматизован процес рада, мали број извршиоца, велики ефекти производње, главна су обележја фабрике. Капацитет линије је 2.500.000 м² сендвич-панела у класификацији ПУР и ПИР система, на годишњем нивоу, дужине од 2,5, па до 14 метара. Линија има могућност производње два типа зидних, и једног типа кровног панела, даје континуирану производњу, као и могућност брзе испоруке финалног производа.

In the bus, were the architects – the members of the Society, professors, as well as a number students of architecture and civil engineering at the Faculty of Civil Engineering and Architecture of Niš.

INTERLEMIND, factory for production of sandwich-panels with polyurethane filling, started operation on 31st October 2007. It is situated at the outskirts of Leskovac, it is completely new, built in the period since June 2006 till June 2007. It covers 10,000 m², and the production facility alone covers 7,500 m². The factory complex comprises the new administrative building, constructed according to the contemporary architectonic standards.

The production line for the sandwich-panels of the famous Italian company PUMAsrl-Tribiano is continuous, long over 150 meters. The high level of production automatization, small number of workers, good production effects are the main characteristics of the factory. The production capacity of the line is 2,500,000 m² of sandwich panels yearly, classified in PUR and PIR systems, long between 2.5 to 14 meters. The line has a capacity to produce two types of wall panels, and one type of roof panels. Its production is continuous and the final product can be delivered fast.

арх. Милош Живковић

arch. Miloš Živković

DR PABLO CAMPOS CALVO- SOTELO:

„CAMPUS URBANISM & ARCHITECTURE“

Предавач, др Пабло Кампос Калво-Сотело
Lecturer, Ph D Pablo Campos Calvo-Sotelo

Задовољство ми је да представим предстојећи семинар који ће се одржати у Нишу у периоду од 18. до 20. 3. 2009. у свечаној сали Универзитета у Нишу. Семинар ће бити одржан са темом оригиналног назива, предавач је др Пабло Кампос Калво-Сотело (Dr Pablo Campos Calvo-Sotelo) из Мадрида. Семинар је у организацији Универзитета у Нишу и СИТОН-а (Савез инжењерско-техничарских организација Ниша) уз финансијску подршку ЛЕДИБ-а. ЛЕДИБ (Local Economic Development in Balkans) се реализује на основу Меморандума о разумевању између Владе Републике Србије и Владе Краљевине Данске и помаже јачању капацитета пословних организација и њихових могућности да се успешније залажу за своје чланице. Универзитет у Нишу, у чијој свечаној сали ће бити одржан семинар, подржао је, као суорганизатор, ово предавање. Ректорат Универзитета је јако заинтересован за ову тему, јер ће наши универзитети морати да претрпе озбиљне промене у складу са европским стандардима. Важно је још напоменути да је ова тема подједнако интересантна и урбанистима, као и грађевинским инжењерима и студентима. Ове године је у припреми нови ГУП Ниша (за период 2010-2025), тако да овакав семинар пружа спектар нових идеја у складу са планом за нови универзитетски кампус.

Наиме, сам предавач се бави проучавањем, али што је важније, и пројектовањем универзитетских кампуса већ 20 година, и то јако успешно. Бави се пројектовањем објеката, али и урбаним планирањем самих кампуса, затим мастер плановима за развој комплетних кампуса, рестаурацијама старих универзитета, као и проширењем истих у старим градским језгрима. Такође је важно напоменути да је до сада обишао око 300 универзитетских кампуса у свету, од чега свих 114 у Шпанији. Поменути податак довољно говори о озбиљности и професионалности предавача у пројектовању овако сложених комплекса. Добитник је неколико награда за пројекте кампуса, као што је награда за главни пројекат кампуса Villamayor – Универзитет у Саламанки (Шпанија). Тешко је набројати све пројекте, с обзиром на њихов велики број. Господин Пабло Кампос такође има велико искуство у извођењу самих објеката, тако да, осим оног „теоретског“, има и практично искуство.

Семинар ће пратити и једна публикација везана за тему свих предавања, која ће бити објављена двојезично: на енглеском и српском. За све даље информације, сугестије и питања, молимо бих да ми се обратите на следећу адресу:

milosmika08@gmail.com

It is my pleasure to present the oncoming seminar which will be held in Niš in the interval between 18th and 20th March 2009 in the ceremonial hall of the University of Niš. The seminar will have an original topic, and PhD Pablo Campos Calvo-Sotelo from Madrid will be the lecturer. The seminar will be organized by the University of Niš and SITON (Union of engineering and technical organizations of Niš) with financial support by LEDIB. LEDIB (Local Economic Development in Balkans) is realized on the basis of the Memorandum of Understanding signed by the Government of the Republic of Serbia and the Government of the Kingdom of Denmark, and it assists in strengthening the capacity of business organizations and their capability to successfully advocate for their members. The University of Niš, whose ceremonial hall will host the seminar, supported this lecture in the capacity of a co-organizer. The Rector's office of the University was very interested in this topic, because Serbian universities are bound to undergo considerable changes according to the European standards. It is important to point out that this topic is equally interesting for the town planners and civil engineers and students. As this year is the year of preparation of new General Town Plan of Niš (for the period 2010-2025), such seminar offers a variety of new ideas in accordance with the plan for new university campus.

Namely, the lecturer himself has been studying, but also designing university campuses for 20 years, with a great success. He has been designing buildings, but also producing urban plans of campuses. He has made master plans for development of entire campuses, restoration of the old ones and with expansion of the campuses in the old city cores. It is also important to point out that he has visited around 300 university campuses in the world, out of which all 114 situated in Spain. This fact is suggesting the serious and professional approach of the lecturer in designing of such elaborate complexes. He is the winner of several prizes of campus projects, such as the prize for the master design of the Villamayor campus – University of Salamanca (Spain). It would be difficult to mention all the project, given their number. Mr Pablo Campos has a great experience in construction of the buildings, too, thus, apart from the theoretical, he has got the practical experience.

The seminar will be observed by a publication related to all the topics of the lectures, which will be published in English and Serbian. For further information, suggestions and questions, please refer to the following address:

milosmika08@gmail.com

арх. Ана Момчиловић
апс. арх. Иван Јевремовић

ГРАЂЕВИНИЈАДА И АРХИТЕКТУРИЈАДА 2008. ГОДИНЕ

Екипа Бања Луке / Vanja Luka team

Грађевинијада, која се традиционално одржава почетком маја месеца, ове године је одржана у Чању, у организацији Грађевинског факултета из Београда, у периоду од 5. до 10. маја 2008. године. Окупила је учеснике из Љубљане, Марибора, Бања Луке, Сарајева, Мостара, Тузле, Суботице, Новог Сада, Београда, Ужица, Ниша, Косовске Митровице, Подгорице и Скопља.

Слична манифестација, архитектуријада, која окупља студенте архитектонских факултета, одржана је у Будви, од 10. до 14. маја. 2008. године.

Тридесет пета по реду, традиционална грађевинијада одржана је у Чању, у периоду од 5. до 10. маја 2008. године. У организацији Грађевинског факултета из Београда, окупило се око 1500 студената са грађевинских факултета скоро свих балканских земаља. Наша екипа, коју су поред самих такмичара чинили још и професори, асистенти и, наравно, навијачи, била је смештена у хотелу Бисерна обала. Оваква манифестација пре свега има за циљ дружење, размену искустава, зближавање и упознавање, такмичења у знању и спорту, као и игре без граница, а то су садржаји које никако не смемо заобићи. Екипа ГАФ-а је у знању освојила III место у области металних конструкција и I место у области статике конструкција. Што се спорта тиче, ГАФ је освојио I место у рукомету за мушкарце, I место у стоном тенису и III место у мушкој одбојци.

arch. Ana Momčilović
stud. arch. Ivan Jevremović

GRAĐEVINIЈАДА AND ARHITEKTURIЈАДА 2008 (STUDENT MEETINGS OF CIVIL ENGINEERING AND ARCHITECTURE FACULTIES)

Игре без граница / Games without frontiers

The Građeviniјada, which is traditionally held by the beginning of May, was held last year in Čanj, in organization of the Faculty of Civil Engineering of Belgrade, in the period between May 5th to 10th 2008. Participants from Ljubljana, Maribor, Banja Luka, Sarajevo, Mostar, Tuzla, Subotica, Novi Sad, Belgrade, Užice, Niš, Kosovska Mitrovica, Podgorica and Skopje gathered there.

The similar manifestation, the Arhitekturijada, gathering students of the architectonic faculties, was held in Budva between May 10th to 14th 2008.

The thirty fifth traditional građeviniјada was held in Čanj, in the period between 5th to 10th of May 2008. In organization of the Faculty of Civil Engineering of Belgrade, around 1500 students from the civil engineering faculties from almost all the Balkan countries gathered there. Our team, which, apart from the competitors was composed also of professors, assistants and of course, supporters, resided in the Biserna obala (Pearl coast) Hotel. Such manifestations have socialization, exchange of experiences, getting to know one another, various competitions in knowledge and social games such as "Games without frontiers" for a primary goal. The teams from the Faculty of Civil Engineering and Architecture of Niš won 3rd place in competition dealing with the metal structures and 1st place in the field of structural static. As for the sports, the FCEAN team won 1st place in man handball, 1st place in table tennis and 3rd place in man volleyball.

Рукометашице ГАФ-а / FCEAN handball players

Мушка фудбалска екипа ГАФ-а / FCEAN football team

Новсадска екипа / Novi Sad team

Одбојкашице ГАФ-а / FCEAN women volleyball players

Шаховски турнир / Chess tournament

Стонотениски турнир / Table tennis tournament

Убрзо после грађевинијаде, у Будви, сада у организацији Грађевинско-архитектонског факултета у Нишу, одржана је архитектуријада. Ова манифестација, у трајању од четири дана, одржана је у периоду од 10. до 14. маја. Наша екипа била је смештена у хотелу Парк и вилама хотела Парк. Прво место у женској кошарци, стоном тенису и мушком фудбалу, II место у мушкој одбојци, затим III место у женској одбојци, женском фудбалу и шаху, свакако су резултати вредни помена. Дружење, забава и добар провод ће сваки од учесника понети као успомену са ових сусрета. Треба наставити са одржавањем оваквих манифестација, и у циљу размене искустава, и у циљу што бољег презентовања факултета.

Soon after the Građevinjada, in Budva, now in organization of the FCEAN (Faculty of Civil Engineering and Architecture of Niš) the Arhitekturijada was held. This manifestation, that lasted four days, took place in the period between 10th to 14th of May. Our team resided in the Park hotel and villas of the Park hotel. The FCEAN teams won 1st place in woman basketball, table tennis and man football, 2nd place in man volleyball and 3rd place in woman volleyball, women football and chess, which are certainly notable results. Socializing, fun and good time would certainly remain in the memory of the participants of these meetings. Such manifestations should continue in order to exchange experiences, and present the faculties.

арх. Сима Гушић

arch. Sima Gušić

ИЗЛОЖБА И ПРОМОЦИЈА КЊИГЕ „АРХИТЕКТУРА СРБИЈЕ XIX ВЕКА”

EXHIBITION AND PROMOTION OF THE BOOK „ARCHITECTURE IN SERBIA IN 19TH CENTURY”

Галерија Друштва архитеката Ниша,
29.10 – 6.11. 2008.

Gallery of the Society of Architects
of Niš, 29th October – 6th December
2008

Посебно вече (29.10.08) током Дана архитектуре 2008. било је посвећено промоцији књиге Богдана Несторовића *Архитектура Србије у XIX веку* и отварању изложбе најзначајнијих пројеката и објеката који су објављени у овој изузетној монографији. Добро посећено вече било је прилика да се уз презентацију књиге, кроз изложбу *Архитектура Србије у XIX веку*, издвоје најзначајније грађевине Србије тога периода, са акцентом на нишке објекте које је Несторовић представио у свом делу. Архитектура на изложби презентована је кроз штампарски отисак прилога из књиге, на преко тридесет постера. Тежиште је било на приказу архитектуре Ниша тога периода, и том приликом су били представљени скоро сви важнији објекти нашег града.

Саставни део изложбе, уместо стандардног отварања, био је посвећен промоцији архитектуре XIX века. О њој су, кроз коментар о књизи, говорили Владимир Анђелковић, њен издавач, и Сима Гушић, домаћин и уредник ове вечери. Разговор је био подељен на три дела, који су повезани оквиром наслова књиге.

Детаљне информације о изложби могу се видети у рубрици

During the Days of architecture 2008 there was a special night dedicated to promotion of Bogdan Nestorović's book *Architecture in Serbia in 19th century* and to opening the exhibition of the most important projects and structures that were described in this extraordinary monograph. The evening with a lot of visitors was an excellent opportunity to present the book, and to discuss the most important structures of Serbia in this period through the exhibition *Architecture in Serbia in 19th century*. The emphasis was on the structures in Niš, that were presented by Nestorović in his book. There were over thirty posters with reproductions of the architecture taken from the book at the exhibition presenting the architecture of Niš, almost every important building in the city was there.

Instead of the classic opening, the initial part of the exhibition was dedicated to promotion of 19th century architecture. Vladimir Anđelković, the publisher, talked about the architecture through his commentary of the book, as well as Sima Gušić, host and editor of the evening. The discussion was divided into three parts, treating this topic.

The detailed information about the exhibition can be found in the column *Days of architecture – Niš 2008* in this issue of Arhitekt.

арх. Марјан Петровић

arch. Marjan Petrović

ЕНТЕРИЈЕР 08Изложба студентских радова,
генерација 2008/2009Галерија Друштва архитеката Ниша,
13-19. 10. 2008.**INTERIOR 08**Student projects exhibition, generation
2008/2009Gallery of the Society of Architects of
Niš, 13th -19th October 2008

Десет година постојања предмета **Унутрашња архитектура - Ентеријер** на Грађевинско-архитектонском факултету у Нишу, и прва изложба студентских радова под називом **Ентеријери I**, по новом студијском програму, у Галерији ДАН-а.

Селектовано је око 60 графичких радова, од којих је 20 најбољих приказано на изложби и презентовано у препознатљивом формату каталога, који је и овога пута у целости урађен у боји. Дизајн каталога су по традицији урадили студенти - учесници изложбе Катарина Дрезга и Јована Вељковић, док је рекламни плакат дизајнирала Тамара Манојловић.

У сарадњи са Друштвом архитеката Ниша, Грађевинско-архитектонским факултетом и Данском невладином организацијом LEDIB, изложба је одржана у Галерији Друштва архитеката Ниша.

Од презентованих радова на изложби, њих 10 по избору предметног наставника и асистента Марјана Петровића, награђено је признањима.

Детаљне информације о изложби могу се видети у рубрици *Изложбе* у овом броју АРХИТЕКТА.

It has been ten years that the subject **Interior Architecture – Interior** existed at the Faculty of Civil Engineering and Architecture of Niš, and this was the first exhibition of student projects named **Interiors I**, according to the new in the Gallery of DAN (Society of architects of Niš).

Around 60 projects were selected, and forty received the highest mark 10, while the 20 most successful were presented in recognizable catalogue format, which on this occasion was done in full color. The catalogue design was also traditionally done by the students, exhibition participants Katarina Drezga and Jovana Veljković, while the advertisement poster was designed by Tamara Manojlović.

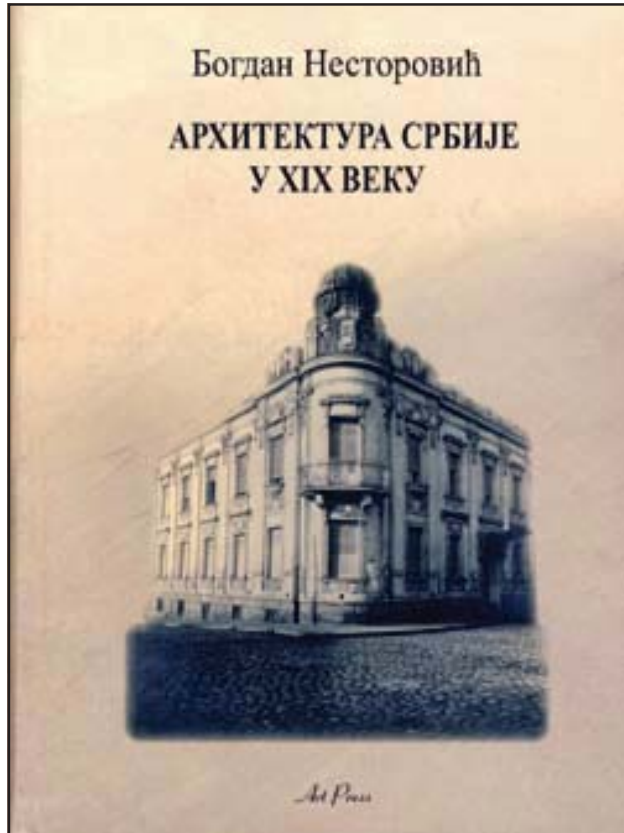
In cooperation with the Society of Architects of Niš, the Faculty of Civil Engineering and Architecture and Danish non-governmental organization LEDIB, the exhibition was organized in the Gallery of the Society of Architects of Niš.

Of all the exhibited projects, 10 received the recognitions, after selection of the course teacher and assistant Marjan Petrović.

Detailed information about the exhibition can be found in the column *Exhibitions* in this issue of АРХИТЕКТ.

арх. Сима Гушић

АРХИТЕКТУРА СРБИЈЕ У XIX ВЕКУ

Богдан Несторовић
Архитектура Србије у XIX веку
501 стр. (од којих је 166 са илустрацијама)
Издавач: Арт прес Бгд, Београд 2006.

Недавно је објављена књига *Архитектура Србије у XIX веку*, која је настала на основу рукописа Богдана Несторовића, похрањеног у архиву САНУ. Предумљивошћу и ентузијазмом уредника и издавача Владимира Анђелковића, она на најпотпунији начин осветљава изузетно важан период нашег културног развоја. Ово је утолико значајније што ова студија расветљава наш поновни сусрет са западном архитектонском мисли, који је прекинут крајем средњег века, затирањем наше културе под вековним отоманским завојевањем.

Богдан Несторовић је анализом наше архитектуре XIX века, као врстан ерудита, аналитички осликао све главне сегменте који детерминишу градитељство овог периода: историјске, политичке, законодавне, социјалне, културолошке, педагошке, уметничке, архитектонске, стилске, и све оне који су снажно допринели да српско друштво за релативно кратко време, колико-толико надокнади вишевековно духовно заостајање. Прецизно је детерминисао појавне облике наше архитектуре у односу на средњоевропски и уопште европски простор, који је био њена инспирација и духовни ослонац. Уосталом, нова

arch. Sima Gušić

ARCHITECTURE OF SERBIA IN XIX CENTURY

Bogdan Nestorović
Arhitektura Srbije u XIX veku
(Architecture of Serbia in XIX century)
501 pg. (of which 166 with illustrations)
Publisher: Art pres Bgd, Belgrade 2006.

The book *Arhitektura Srbije u XIX veku* (*Architecture of Serbia in XIX century*) which has been published recently, was written on the basis of the manuscript of Bogdan Nestorović, which is deposited in the SANU (Serbian Academy of Science and Arts) archives. Diligence and enthusiasm of the editor and publisher Vladimir Anđelković, assisted in its shading light on the extremely important period of national cultural development. This bears increased importance because this study elaborates our reunion with the western architectural philosophy, that we had been separated from by end of the middle ages, as the national culture was destroyed by the Ottoman occupation.

Bogdan Nestorović, through the analysis of our architecture in 19th century, as a person of splendid erudition, presented all the main segments identifying the architecture of this age: historical, political, legislative, social, cultural, pedagogical, artistic, architectural, style and all other contributing in the effort to facilitate the Serbian society to compensate for the long centuries of spiritual stagnation. He has precisely determined the forms of our architecture in respect to the Middle European and European space in general,

Конак кнеза Милоша у Топчидеру,
Београд

Residence of Prince Miloš in Topčider,
Belgrade

Ентеријер кнежевог дворца у Београду
Interior of the Prince's Royal court in Belgrade

архитектура у Србији започиње, како наводи Несторовић, доласком страних архитеката, као што су Франц Јанке, Јан Невол и други, који су студирали на бечким и прашким школама. После њих, развиће се касније низ домаћих стваралаца, који ће снажно преобратити и унапредити целокупан архитектонско-урбанистички простор и створити посебну, српску варијанту класицизма, романтизма, еклектицизма, академизма, сецесије и осталих појавних облика архитектуре XIX века, а који се завршавају појавом модерне у првој половини XX века. У том оквиру, у овој књизи се управо на веома документован начин ишчитавају наше локалне карактеристике, као одјечи архитектуре која је инспирисана великим узорима.

Богдан Несторовић овом студијом анализира стилске појаве превасходно кроз грађанску и црквену архитектуру, јер је очигледно да се нове тенденције валоризују управо кроз ове две градитељске форме. Временски оквир који Несторовић анализира, обухвата период почетка владавине кнеза Милоша 1815. године, а завршава се сецесијским пројектом зграде Српског начелства у Нишу (данашња зграда Суда), која је

that was an inspiration and spiritual leverage for our architecture. New architecture in Serbia begins, according to Nestorović, by the arrival of foreign architects, such as Franz Jancke, Jan Nevol and others who had studied in Vienna and Prague. After them a number of national architects will develop, and transform and improve the entire architectonic and urban space and create an individual, Serbian version of the Classicism, Romanticism, Eclecticism, Academism, Secession and other forms of 19th century architecture, ending by the emergence of the Moderne in the first half of 20th century. In this framework, this book in a very documented way defines our local characteristics, which echoes the architecture inspired by great models.

Bogdan Nestorović in this study analyzed the styles primarily in secular and church architecture, because it is obvious that new tendencies were valorized through these two building forms. The time span analyzed by Nestorović includes the beginning of Prince Miloš' rule in 1815 and ends by the Secession design of the District Administration building in Niš (present day Court building), which was built in 1910. His presentation of the evolution of secular architecture begins by the still present influence of the traditional Balkan school, which would not long after that make way for the coming classicism. It would shape many houses during a long time period, but simultaneously, this will develop into all possible forms of Romanticism, up to the very interesting forms of Eclecticism. The book ends in the analysis of Academism and Secession in the last quarter of 19th and in the beginning of 20th century, when the Serbian architecture obtained its more contemporary forms.

Parallel to the secular architecture, Bogdan Nestorović analyzed the development of sacral architecture. He tracked the evolution of sacral building, taking into consideration the remaining tradition of Serbo-Byzantine style which survived the Turkish occupation, and the new examples of Orthodox shrines built in Austria-Hungary. Between these two opposites, he identified the influences of other styles, in detail – Classicism, Romanticism and others until emergence of the Serbian national style, which he emphasized as an attempt to form an authentic local architectonic expression. Within analysis of style and building traits of the Serbian architecture of 19th century, B. B. Nestorović systematically analyzed the social context in which it appeared. He tracks the progress of architectonic concepts, formation of architectural and engineering

Београд / Belgrade

Хотел „Балкан“, Београд / "Balkan" Hotel, Begrade

изграђена 1910. године. Презентација еволуције грађанске архитектуре започиње још увек присутним утицајем традиционалне балканске школе, која ће незадуго уступити место надлазећем класицизму. Он ће обликовати многе куће током дужег временског периода, али ће се паралелно, и то веома обимно развијати романтизам у свим појавним облицима, до веома интересантних облика еклектицизма. Књига се завршава анализом академизма и сецесије у последњој четвртини XIX и почетком XX века, када српска архитектура добија своје модерније форме.

Паралелно са грађанском архитектуром, Богдан Несторовић анализира развој црквеног градитељства. Он јасно прати еволуцију сакралних објеката, узимајући у обзир преосталу традицију српско-византијског стила који је преживео турску окупацију, и нове примере православних храмова насталих у Аустроугарској. Између ова два пола, до детаља уочава утицаје других стилских група - класицизма, романтизма и других, до појаве српског националног стила, који издваја као покушај формирања аутентичног локалног архитектонског израза.

У оквиру анализе стилских и градитељских карактеристика архитектуре Србије XIX века, Б. Несторовић систематски анализира друштвени контекст у оквиру кога је она настала. Прати напредак архитектонске мисли, формирање архитектонских и инжењерских институција, публикација, и образовање кадрова. Коментарише развој грађевинског заната, материјала и конструкција. Уопште, даје једну документовану слику Србије на прелазу из средњовековног, феудалног друштва у модерну европску државу.

Књига *Архитектура Србије у XIX веку* подељена је на три поглавља која се завршавају закључком и библиографским подацима. Делови су формиран на начин којим се покушава остварити веза између историјског и друштвеног контекста, у оквиру којих се формирају различите стилске форме архитектуре.

institutions, publications and education of professional personnel. He commented on the development of civil engineering trade, materials and constructions. In general, he provided a documented image of Serbia being transformed from a medieval, feudal society to a contemporary European state.

The book *Arhitektura Srbije u XIX veku* is organized into three chapters, each closing by a conclusion and bibliography. The parts are arranged in a way suggesting connection between the historical and social contexts, where a variety of style forms of architecture were formed.

In the first chapter, describing the time between 1815 and 1850, which mostly coincides with the Miloš Obrenović's rule, the transformation of traditional Serbian architecture to Classicism was treated, as well as the general transition to the western building practice. At the very beginning, construction of residences of Prince Miloš, Princess Ljubica and other Serbian leaders are mentioned, and then construction other public buildings – postal stations, schools, churches, which as a rule, were built in the traditional Balkan style. Here belong the town housing buildings with symmetrical floor plan and free standing – as they were a natural continuation of the rural building tradition, which had never known structural grouping along a street regulation line. However, even this general Balkan environment recorded turning towards the western taste, particularly in the treatment of the interior. Apart from the analysis of styles of this period, Nestorović recognized and quoted documents testifying the notable lack of building material and deficiency in organization capacities of post-uprising Serbia, which Prince Miloš tried to overcome through his influence and authority.

Stronger orientation towards the western architecture was observed when the contractors from Vojvodina were engaged, and particularly when Franz Jancke from Vienna was invited, and who became the state engineer. His engagement is primarily concentrated in the

У првом поглављу, које обухвата временски оквир од 1815. до 1850, који се углавном поклапа са владавином Милоша Обреновића, обрађена је трансформација традиционалне српске архитектуре у класицизам, и прелазак на западно градитељско искуство. На самом почетку спомиње се градња Конака кнеза Милоша, кнегиње Љубице и других српских првака, затим изградња других јавних објеката - мезулана, школа, црква и других, који се стилски, по правилу ослањају на балканску традицију. Овде су и градски стамбени објекти, са симетричном основом и слободностојећи, јер су природни наставак сеоске традиције градње, којој је непознато груписање објеката на уличној грађевинској линији. Међутим, и у том општем балканском амбијенту настаје благи заокрет према долазећем западном укусу, нарочито у обради ентеријера. Поред анализе стилова овог периода, Несторовић препознаје и цитира документе који говоре о приметној оскудици у грађевинском материјалу и помањкању организационих могућности постстаничке Србије, које кнез Милош покушава да превазиђе уз помоћ свог утицаја и ауторитета.

Јачи заокрет према западној архитектури настаје са мајсторима из Војводине, а убрзо и довођењем Франца Јанкеа из Беча, који постаје државни инжењер. Његов ангажман се пре свега исцрпљује на Савамали у Београду, Реалки код Калемегдана и Саборној цркви, као одраз класицизма који је у пуном јеку у Европи. Нешто касније у Србију далази Јан Навола, који усмерава градњу и у унутрашњости Србије. Ради на првим државним зградама, које су по изгледу сталожених форми и ренесансног стила. У међувремену долазе други школовани српски архитекти, међу којима је најзначајније име Емилијана Јоксимовића, првог професора и урбанисте. Нова имена замениће утицај владара, а архитектура у потпуности постаје *евројска*, коју карактеришу профилисани кровни венци, уместо широких стреха, затим полукружни прозори са профилисаним шембранама и већих димензија, јер се не штеди на стаклу као раније. Нове куће су са покривачем од црепа, уместо ћерамиде, и многим другим, новим детаљима, који се наводе као паралела са претходним наслеђеним стањем. Поред Београда, градња са сличним стилским обележјима поспешује се и у унутрашњости Србије.

Осим профане архитектуре, у том првом периоду ослобођене Србије, приметан је рад на црквеној архитектури. У књизи се наводе многи примери, разврстани по својим стилским карактеристикама, од најраније фазе, која је под утицајем традиционалних једнобродних грађевина романизоване фасаде, до класицистичких и барокних форми. Изградња торњева-звоника је мода која је освојила црквено градитељство тога доба. Врх тог градитељства је Саборна црква у Београду, класицистичког стила са барокним торњем.

Други део књиге говори нам о сазрелом српском друштву, у периоду 1850-1875. године, које иза себе оставља своју оријенталну прошлост. Општа национална превирања у Европи, врше пресудан утицај и на еволуцију српске националне свести. Сагласно томе, основни уметнички и архитектонски правац је романтизам. Један од првих објеката овог периода је Капетан Мишино здање у Београду, надахнуто немачким романтичарским еклетицизмом. У романтичарском маниру настају многе јавне зграде, пре свега основне школе и гимназије. Од других објеката посебно се издваја Београдска општинска болница, архитекте Јосифа Френцла. Манир романтизма захватио је и приватне зграде, које се сада зидају са спратом, а највише изграђених је у улици Кнеза Михаила у Београду. Овај стил продире и у унутрашњост Србије, тако да је на исти начин саграђен и Конак кнеза Александра Карађорђевића у

Savamala district in Belgrade, Gymnasium near Kalemegdan and in the Cathedral, all reflecting the Classicism which was at its prime in Europe. At a later date, Jan Navola came to Serbia, and oversaw construction in the interior of Serbia. He designed the first state buildings, which appeared composed in form and in a Renaissance style. In the interim period, other educated Serbian architects arrived, among whom Emilijan Joksimović, is the most prominent name, the first professor and town planner. These new professionals will replace the influence of the ruler, and the architecture became entirely *European*, characterized by roof cornices instead of wide eaves, large semicircular windows with profiled projecting frames, as glass was not in shortage as before. The new houses had the proper roof tile for a cover, instead of traditional hollow tile and many new other details that were characteristic for the previous period. Apart from Belgrade, the construction activities in the new style were also intensified in the provincial Serbia.

Except the secular architecture, in this period immediately after liberation of Serbia, the work on the church architecture is noticeable. The book mentioned many examples, arranged by their style attributes, from the earliest phase which was under the influence of traditional one-nave buildings with Romanized façade, to the Classicist and Baroque forms. The bell tower construction was a trend in the church construction of the time. The peak of this building trend is the Cathedral in Belgrade, built in the Classicist style with a Baroque bell-tower.

The second part of the book recounts about the matured Serbian society, in the period between 1850 to 1875 abandoning its oriental past. Accordingly, the basic artistic and architectural trend was the Romanticism. One of the first buildings of this age is Kapetan Mišino zdanje (Captain Miša's Edifice) in Belgrade, inspired by the German Romanticist Eclecticism. Many public buildings were made in the Romanticist style, primarily primary school and gymnasiums. Standing out amongst other buildings is the Belgrade Municipal Hospital, by Josif Frenzl. The Romanticism style was also used in private building construction, as they got a storey now, and the majority of them are in Kneza Mihajla street in Belgrade. This style penetrates into provincial Serbia, so the Residence of Prince Aleksandar Karađorđević in Brestovačka Banja, in east Serbia was built, but also the buildings in commercial streets in new Serbian towns.

Construction of the church architecture is now taken over by the educated architects, and the church authorities established liturgical and spiritual canons. The builders, such as the other artists are obsessed by the Romanticist spirit, and they revive old national styles, but are also significantly affected by the European romanticism, looking for the historical forms of the past. Bogdan Nestorović documented how the churches with the Baroque bell-towers co-exist with the newly created, freer Romanticist appearance. Simultaneously a renewed Serbian-Byzantine style was created, forming creative combinations with the Romanesque, Renaissance, Baroque and other motifs. The evolution of the church architecture until the end of this period would draw nearer the traditional Serbian building construction, of Romanesque-Ras or Byzantine-Moravian epoch.

The third period, lasting till the WWI was divided by Bogdan Nestorović into three phases. He thought that in the first phase, there has been certain stagnation in construction intensity, caused by the Serbo-Turkish war. Even in such circumstances, there were some construction activities. He mentioned various examples of Eclecticism, Academicism architecture. In the following phases, the mature forms will be created, which will introduce the Serbian architecture, parallel to the development of Academism, into the world of buildings inspired by the French *l'art nouveau* and Vienna

Народно позориште, Београд / National Theatre, Belgrade

Брестовачкој Бањи, у источној Србији, али и зграде у трговачким улицама у новим српским варошицама.

Градњу црквене архитектуре сада преузимају школовани архитекти, а црквена власт успоставља литургијске и духовне каноне. Градитељи, као и други уметници, опседнути су романтичарским духом, па оживљавају старе националне стилове, али на њих значајно утиче и европски романтизам, који трага за некадашњим историјским формама. Богдан Несторовић нам документовано износи како у истом црквеном окружењу паралелно живе цркве са барокним торњевима, али и новонастали, са слободнијим романтичарским изгледом. Поред њих сада настаје обновљени српско-византијски стил, који се веома креативно комбинује са романским, ренесансним, барокним и другим мотивима. Овде са поносом спомињемо нишки Саборни храм, који је слика управо оваквог архитектонског манира. Еволуција архитектуре цркава до краја овог периода приближиће се више традиционалном српском градитељству, романско-рашке или византијско-моравске епохе. Трећи период, који траје до Првог светског рата, Богдан Несторовић дели на три фазе. При томе сматра да је у првој фази дошло до извесне стагнације обима градње, изазване српско-турским ратом. Ипак се и у тим приликама гради. Он наводи различите примере еkleктичне, академске архитектуре. У наредне две фазе доћи ће до зрелих форми, које ће српску архитектуру, паралелно са развојем академизма, увести у свет грађевина инспирисаних француском новом уметношћу (*l'art nouveau*) и бечке сецесије. У последњем периоду, пред рат, снажнији развој сецесије код нас условиће појаву српског националног стила.

120 Паралелно са анализом архитектуре овог периода, Несторовић

Secession. In the period preceding the war, the strengthening of the Secession will cause emergence of Serbian national style.

Parallel to the analysis of the architecture of this period, Nestorović quotes the architects and civil engineers of the time whose names are etched in our cultural being: Vinter, Jovanović, Ivačković, Bugarski, Ilkić, Ruvidić and tens of others who finished the best Belgrade and other foreign prestigious schools. Also, in this part of the study of architecture of 19th century, the author mentioned that the building personnel skill significantly improved, contributing to the more beautiful appearance of many houses.

The most important style of this third period is academism and eclectic academism, which is inspired by Classicism, Renaissance, Baroque and other styles. In the entire Europe of the period, study and promotion of these historical styles will become the main stream of education at the architectonic academies. The students of this period were also our national architects, and one of the most significant architects of Academism is Aleksandar Bugarski, who designed the National theatre, Stari dvor (Old royal court) etc. At a slightly later date, architects like Ilkić appear, with many houses in Knez Mihailova street in Belgrade. His opus also comprises the Ministry of the Army, and the most prominent one, the National Assembly which was constructed in the Neo-classicistic style, but with a dome inspired by the Brunelleschi's Cathedral in Florence. The buildings of Konstantin Jovanović are among the those of the European Academism architecture, the most prominent being the National Bank apart from many housing buildings.

Nestorović emphasized that it is difficult to separate the beginning and the ending of the individual movements in this phase of building development. It was obvious that new winds were blowing, mainly the Secession which would remove many stereotypes. Those

Стари двор, Београд / The old royal court, Belgrade

наводи и цитира архитекте и грађевинце који су до данашњег дана врх српског градитељства и чија су имена трајно уписана у наше културно биће: Винтер, Јовановић, Ивачковић, Бугарски, Илкић, Рувидић и десетине других, који су завршили најбољу београдску и друге стране престижне школе. Такође, у овом делу студије архитектуре XIX века, аутор говори о бољем мајсторском кадру и квалитетнијем грађевинском материјалу, који је допринео лепшем изгледу многих кућа.

Најзначајнија стилска група овог, трећег периода је академизам и еклектични академизам, који се инспирише класицизмом, ренесансом, бароком и другим стиливима. У целој Европи тог периода, изучавање и промовисање ових историјских стилова постаје главни правац образовања на архитектонским академијама. Ученици овог периода су и наши архитекти, а један од најзначајнијих архитеката академизма у нас је Александар Бугарски, који пројектује Народно позориште, Стари двор и друго. Нешто касније појављују се и архитекти попут Илкића, са многим кућама у Кнез Михаиловој у Београду. Његово је Министарство војно, и свакако најзначајнија, Народна скупштина, која је изведена у стилу неокласицизма, али и са куполом инспирисаном Брунелескијевом катедралом у Фиренци. Међу многим грађевинама тог периода, у рангу европског академизма су свакако дела Константина Јовановића, који је, поред многих стамбених објеката, саградио и Народну банку.

Несторовић наглашава да је тешко раздвојити почетак и крај појединих праваца у овој фази градње код нас. Извесно је да долазе нова струјања, ношена сецесијом, која ће многе растерети дотадашњих шаблона. Носиоци ових идеја су Н. Несторовић, М. Рувидић и велика плејада осталих, који ће изнедрити нове архитектонске правце. Међу њиховим

who promoted these ideas were N. Nestorović, M. Ruvidić and a number of others, who will engender new architectonic styles. Among these is certainly the Building of District Administration in Niš (the Court building), emanating the spirit of Secession, but the name of the designer remained unknown.

In the study of the 19th century Serbia architecture, the prominent place is occupied by the buildings in the provincial towns. The extent of construction and characteristics of the style depended on the time when these lands were joined with the motherland. Niš has the same destiny which was liberated as late as in 1878 almost fifty years after the first *European houses* in the north of the country. However, in the period preceding the liberation, and in an anticipation, there were many buildings constructed, fitting in the general matrix of the Serbian architecture of the time. Thus in the earliest phase, in 1819 the church of Saint Archangel (the so called Small church) was build, a building with three naves made of modest material, adobe and timber. The mimicry of spirit, which saved the fundamental Christian threat, forces the Niš Christians to dig this building several meters in the ground. Inside, it was decorated with the Baroque icons and wood carved iconostasis. At somewhat later date, in the period coinciding with the long period of construction in the Principality of Serbia, the Cathedral was constructed in Niš, in 1857, devoted to the Descent of the Holy Spirit unto the Apostles.

Nestorović paid due attention to this edifice, certainly owing to the fact that it was on of the most important buildings of the time, in both parts of the divided country. This edifice reflects the spirit of Romanticism. It consists of three naves, five domes Byzantine building, encompassed by a Renaissance loggia and the front wall attic in the Baroque style. The secondary plastics, capitals, pillars

пројектима је свакако зграда Окружног начелства у Нишу (зграда Суда), која одише духом сецесије, али име њеног аутора остало је непознато.

У овој студији о архитектури Србије XIX века, запажено место заузимају и грађевине у унутрашњости земље. Обим изградње и стилске карактеристике зависе од тренутка прикључења ових крајева матици. Исту судбину дели и Ниш, чије је ослобођење дошло тек 1878. године, скоро педесет година после првих изграђених *евројских* кућа на северу земље. Међутим, у периоду очекивања скорог ослобођења Ниша, настају објекти који се уклапају у општу матрицу архитектуре Србије тог периода. Тако у најранијој фази 1819, настаје црква Св. Архангела (тзв. Мала црква), тробродна грађевина, зидана од скромних материјала, ћерпича и дрвета. Мимикрија духа, који спасава основну хришћанску нит, приморава Нишлије да овај објекат укопају неколико степеника испод нивоа терена. Унутра је украшена барокним иконама и резбаријама иконостаса.

Нешто касније, у периоду који се поклапа са другим периодом градње у кнежевини Србији, у Нишу настаје Саборни храм, 1857. године, посвећен „Силаску светога Духа на Апостоле“.

Несторовић овом делу даје запажен простор, свакако и због чињенице да је овај објекат један од најзначајнијих тога доба, и то у оба дела распоућене земље. Ова грађевина у свему одражава дух романтичарског времена. То је тробродна, петокуполна византијска грађевина, по целом обиму оперважена ренесансном лођом и чеоном атиком у барокном стилу. Секундарна пластика, капители, стубови и остали украси су романско-византијског изгледа. Свеукупно, грађевина изгледа живописно и монументално.

После ослобођења од Турака, Ниш ће заплуснути дела архитектата трећег периода, који су занат испекли на великој европској архитектури. Зато ће убрзо у Нишу настати Рувидићева гимназија (*Стеван Сремац*), која је у стилу академизма. Из овог периода у романском стилу је Инжењерска касарна Д. Владисављевића. Има и оних зграда чији су аутори непознати, али представљају сам врх академизма, као што је зграда Начелства (данас Универзитет), затим неоренесансна зграда Пастеровог завода и неколико спратних стамбено-трговачких објеката.

Последњи одељак књиге Несторовић посвећује српском националном стилу, насталом у последњим деценијама XIX века. Он је пре свега последица уплива архитеката-историчара М. Валтровића и Д. Милутиновића, који су увелико проучавали српске средњовековне споменике. Осим њих, на појаву овог стила пресудно су утицали наши архитекти, школовани код бечког професора еkleктичара Ханзеа, који су са њим делили одушевљење за византијску архитектуру. Пресудну улогу, међутим, имао је поглед архитектке Андре Стевановића. У оквиру овог сложеног погледа на средњовековни стил градње, који се одваја од академизма и прелази у сасвим нову сферу, код нас су се изнедрила многа дела црквене архитектуре: капела Ћеле-куле архитектке А. Лека, или нереализовани пројекат монументалне зграде Епархије у Нишу, архитектке Ј. Илкића.

Богдана Несторовића (1901-1975, Београд), писца ове студије, знамо као дугогодишњег универзитеског професора, теоретичара и врсног практичара. Зато је ова књига капитално дело, јер настаје из пера архитектке који је пре тога проучио, разумео и описао целокупну медитеранску и европску архитектуру. Он је успео да у нашој српској варијанти препозна све трагове великих узора и инспирација, али и локалне интерпретације које је чине живописном. Несторовић је ову

and other decorations are in the Romanesque-Byzantine style. In total, the edifice appears picturesque and monumental.

After the liberation from the Turks, a wave of the third period architects, who had learnt their trade in the great European architecture well, would reach Niš. Very soon, Niš would see construction of Ruvidić's gymnasium (*Stevan Sremac*), built in the style of Academism. Also from this period is the Engineering barracks by D. Vladislavljević in the Romanesque style. There are also the buildings with unknown designer, which are the very pinnacle of Academism, such as the Administration building (present-day University), then neo-Renaissance building of the Pasteur's Institute and several housing-commercial buildings.

The last chapter of the book Nestorović dedicates to the Serbian National style, emerging in the last decades of 19th century. It is, above all, the consequence of the influence of historian-architects M. Valtrović and D. Milutinović, who studied Serbian medieval monuments. Except for them, the emergence of this style was decisively influenced by those architects who studied at the Vienna professor Hanze who was eclectic, and who shared his passion for Byzantine architecture. However, the crucial role was played by the architect Andra Stevanović. In the framework of this complex view of the medieval style of construction, departing from the Academism and transcending into a completely new sphere, many structures of sacral architecture appeared in Serbia: the Ćele-kula (the Skull-tower) chapel by A. Lek or the design of monumental Eparchy building in Niš, by J. Ilkić, that was never constructed.

We know Bogdan Nestorović (1901-1975, Beograd), writer of this study, as a university professor, theoretician and excellent practical engineer. That is why this book is a grand work, because it was written by an architect who had previously examined, understood and described the entire Mediterranean and European architecture. He managed to recognize the traces of great models and inspirations in the Serbian variant of architecture, but also the local interpretation making it picturesque. Nestorović wrote this book in a methodologically precise style, and only at a first glance it appears

Железничка станица, Београд / Railway station, Belgrade

књигу написао методолошки крајње прецизно, и само на први поглед се чини да је она херметична и усмерена према једној професији. Напротив, његове рефлексije на друштвено окружење, анализа паралелних догађаја који утичу на градњу, као и суштинско познавање корена европске архитектуре и културе, отварају простор за многе које интересује развој српског друштва у његовој суштини, али и за оне заинтересоване за његову савремену судбину.

Студију *Архитектура Србије у XIX веку* Богдана Несторовића, препоручујемо као обавезно штиво свим архитектама, али и свима онима које на било који начин занима наша друштвена историја. Можда се овде крије одговор и на многа питања која нас данас муче, а персонафицирана су у питању којим је Несторовић коментарисао српске градитеље XIX века: ... *одакле су толики прејасици сматрали, умења и смисла да за нејуних сто година поједину нашу грађевинарство од брвнаре и бондручаре, од турских кућерака, до импозантних ујравних зграда, гимназија и једној монументалној парламенџа? Додали бисмо да из њихове снаге није настала само нова архитектура, напротив, она је само одраз великог напора да се створи ново, европско, грађанско друштво. И о томе је реч у овој студији. Зато не можемо бити равнодушни према остацима тога времена. Сваки камичак кућа које је Несторовић поменуо, треба сачувати (а у међувремену смо већину од тога порушили), јер оне у нашем савременом животу инспиришу на подвиг.*

hermetic and intended for only one profession. On the contrary, his reflections of the social environment, analysis of contemporary event affecting construction activities, and essential knowledge of the roots of European architecture and culture, provide an insight for many other interested in the development of Serbian society in its essence, but also for those interested in his present day predicament.

The study *Arhitektura Srbije u XIX veku* by Bogdan Nestorović, is recommended as an indispensable reading for all the architects, but also for all those who are in any way interested in our social history. Maybe here lies the answer to many questions plaguing us nowadays, and they are personified in the question used by Nestorović to comment on the Serbian builders of 19th century: ... *where did they draw their strength, knowledge and sense from, in just a hundred years, to rise our architecture from log-cabin and post and pan houses, from the Turkish houses to the impressive administrative buildings, gymnasiums and one monumental Parliament house?* We might add that, not only new architecture emerged from their strength; this architecture is just a reflection of a great effort to create a new, European and civil society. This is what this study is about.

That is why none can be indifferent to the remains of this period. Every pebble of the houses mentioned by Nestorović should be preserved (and in the interim time, we demolished most of them!), because they are an inspiration for exploits in our times.

**АРХИТЕКТУРА
бр. 123**

Издавач: Клуб архитеката,
Нехруова 214,
11070 Нови Београд.

Издржаја Архитектуре бр. 123, март 2007.г. (16 страна, црно-бело, корице у боји):

- **Неимари и дела**
Храм Св. Јоакима и Ане у Калуђерици – аутор: Милан Томић
- **Клуб/Форум**
Зоран Маневић: Право на свој град - Шабац
- **Истраживања**
Ивана Станковић Киллдсгард: Одрживи развој објеката
- **Критика**
Марин Рајковић: Архитект у белом мантилу
Михајло Митровић: Честитка (2)
- **Свет**
Вид Богдановић: Музикалне столице
- **Критика**
Мирјана Лукић: Архитектура, култура и власт
- **Свет**
Лазар Д. Кесић: Архитектура на амерички начин - The New Приштина
- **Књиге**
Ричард Краутхјамер и Слободан Ђурђић: Ранохришћанска и византијска архитектура
- **Теорија**
Срђан Гавриловић: Београд – контуре (2)
- **Историографија**
Богдан Несторовић: Историја српске архитектуре (51)

**АРХИТЕКТУРА
бр. 124**

Издавач: Клуб архитеката,
Нехруова 214,
11070 Нови Београд.

Издржаја Архитектуре бр. 124, април 2007.г. (16 страна, црно-бело, корице у боји):

- **Неимари и дела**
Пословни објекат у мекензијевој ул. – аутори: Југослав Јанић и Небојша Јеремић
- **Клуб/Форум**
Слободан Драговић: Данило Милошевић (In memoriam)
- **Остварења**
Драгана Мецанов: Хотел „Галерија“ у Суботици
- **Појетика**
Марин Рајковић: Клесаров сан
- **Комора**
Милош А. Станковић: Инжењерска комора и ценовник пројектантских услуга
- **Полемика**
Жорж Поповић: Мој одговор на пасквилу Милоша Р. Перовића
- **Критика**
Михајло Митровић: Читати за све оне којима су политика и привилегије важнији од струке
- **Свет**
Лазар Д. Кесић: Архитектура на амерички начин - The New Приштина (2)
- **Свет**
Мирјана Лукић: Добитник награде „Зелене зграде“ града Њујорка (Норман Фостер)
- **Теорија**
Срђан Гавриловић ДОМАА: Еко градови будућности
- **Историографија**
Богдан Несторовић: Историја српске архитектуре (52)

**АРХИТЕКТУРА
бр. 125**

Издавач: Клуб архитеката,
Нехруова 214,
11070 Нови Београд.

Издржаја Архитектуре бр. 125, мај 2007.г. (16 страна, црно-бело, корице у боји):

- **Неимари и дела**
Кућа у Пржном, Будва - аутор: Дејан Бабовић
- **Клуб/Форум**
Андрија Маркуш: Бирај Писца! – Професор преселио град на море
- **Остварења**
М. А. С.: Нови догађај на углу
- **Пракса**
Милош А. Станковић: Право, али и одговорност
- **Есеј**
Драгана Павловић: Појетика
- **Појетика**
Марин Рајковић: „Немогући шегрт“
- **Критика**
Михајло Митровић: Апсолутна неистина
- **Свет**
Лазар Д. Кесић: Архитектура на амерички начин - „Career day“ за будуће архитекте
- **Књиге**
Драгана Мецанов: Ана Богданов – Архитектоника кубуса
- **Теорија**
Срђан Гавриловић ДОМАА: Еко градови будућности (2)
- **Историографија**
Богдан Несторовић: Историја српске архитектуре (53)

**АРХИТЕКТУРА
бр. 126**

Издавач: Клуб архитеката,
Нехруова 214,
11070 Нови Београд.

Издржаја Архитектуре бр. 126, јун 2007.г. (16 страна, црно-бело, корице у боји):

- **Неимари и дела**
Спортски центар у Врњачкој бањи – аутор: Маја Пинтовић, Ирена Илић
- **Клуб/Форум**
Зоран Маневић: Осма седница – Подсекција архитеката регионалног одбора инжењерске коморе Србије
- **Интервју**
С. Д.: Светислав Живковић – Људи осећају шта је добро а шта није...
- **Појетика**
Марин Рајковић: Клесаров сан о „Немогућем шегрту“
- **Догађања**
Десет асистената: Самовоља декана (побуна асистената на Архитектонском факултету у Подгорици
- **Полемика**
Милорад Х. Јевтић: Апсолутна истина (Отворено писмо Михајлу Митровићу)
- **Критика**
Михајло Митровић: Апсолутна неистина
- **Свет**
Лазар Д. Кесић: Архитектура на амерички начин - Златна медаља: Renzo Piano
- **Теорија**
Срђан Гавриловић ДОМАА: Зелено је боја врсте
- **Историографија**
Богдан Несторовић: Историја српске архитектуре (54)

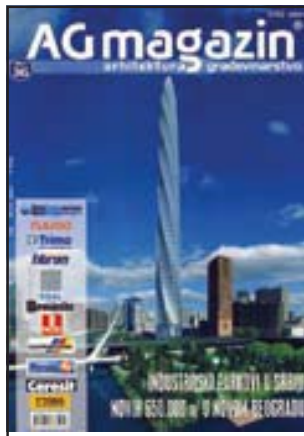

АГ МАГАЗИН бр. 35

Издавач: IzoTeh d.o.o., Мачванска
21, 11000 Београд.
Тел. 011/444-24-91.
www.agmagazin.co.yu

Из садржаја АГ магазина бр 35, април 2007. (152 стране, пуни колор):

АГ вести
АРХИТЕКТОНСКА ИСТРАЖИВАЊА
Неокласицизам
Истамбул
Паладио
ИНЖЕЊЕРСКА ИСТРАЖИВАЊА
Будућност архитектуре је почела
– Кина
АКТУЕЛНОСТИ
Хотел Москва у Москви
Мивус
СВЕТСКИ ПРОЈЕКТИ
Хотели од леда
УПРАВЉАЊЕ ПРОЈЕКТИМА
Управљање пројектовањем
FACILITY MANAGEMENT
Велика улагања и велики бизнис
ПРЕДСТАВЉАМО ВАМ
Аути Чачак
Ное – 50 година
Тримо
Teknox
Polymers Group
Swissmetal
Knauf insulation
Legi систем ограда
Техномаркет
Austrotherm
Вибробетон
Henkel
Ursa
Purator
Trgomen PV
Pravo mesto
Fenster AS
Tarkett
Krampeharex fibrin
CNT – bentofiks
MTSI lighting
AluKönigStahl
Ruukki
Brabo
Schiedel
Swissport
Belfas Toplica
Лепо поље
Изокоп индустријски подови
Milex
Hutterer&Lechner

АГ МАГАЗИН бр. 36

Издавач: IzoTeh d.o.o., Мачванска
21, 11000 Београд.
Тел. 011/444-24-91.
www.agmagazin.co.yu

Из садржаја АГ магазина бр 36,
јул 2007. (120 страна, пуни колор):

АГ вести
АРХИТЕКТОНСКА ИСТРАЖИВАЊА
Паштровићи
КОНКУРСНИ РАДОВИ
Највећи пословно-стамбени комплекс у Бгд
АКТУЕЛНОСТИ
Voris Podrecca – Обнова музеја науке
и технике
Више од мита – изложба
скандинавског дизајна
Нови индустријски паркови у Србији
Београдска недеља дизајна
Српски таленти на сајму у
Копенхагену
Холцим – Први технички семинар
Сајам Баума у Минхену
WEB ИЗДАВАШТВО
World Architecture News
ИНЖЕЊЕРСКА ИСТРАЖИВАЊА
Велика улагања и велики бизнис–II део
СВЕТСКИ ПРОЈЕКТИ
Зграда општине у шпанском граду
Бенидорму
ДОМАЋИ ПРОЈЕКТИ
Обнова главне улице у Зрењанину
СОФТВЕР У ГРАЂЕВИНАРСТВУ
Pro Risk
ПРЕДСТАВЉАМО ВАМ
ESE–нови пословно-стамбени комплекс
NOE – прослава 50 година
SteelSoft – LG i Galanz клима-уређаји
Krampeharex Fibrin – челична и PP
арматурна влакна
Вибробетон – савремена бетонска
галантерија
Белановић – алати са литијум-јонским
батеријама
Doka – оплатни системи
Veofabrior – камини и ложишта
House – Wigopol уређај против
капиларне влаге
Henkel – ceresit грађевински лепкови
Xella – YTONG блокови
BG elektronik–Panasonic клима- уређаји
Челикинвест – степеништа од метала
и стакла
Peri – оплатни системи
Esal–Swisspearl–панели и фасадни системи
TEI Termo-inox – Индустријска
складишта и хладњаче
URSA–стаклена вуна као звучни изолатор

АГ МАГАЗИН бр. 37

Издавач: IzoTeh d.o.o., Мачванска
21, 11000 Београд.
Тел. 011/444-24-91.
www.agmagazin.co.yu

Из садржаја АГ магазина бр 37,
септембар 2007. (120 страна, пуни
колор):

АГ вести
УРБАНИСТИЧКА ИСТРАЖИВАЊА
Одрживи развој градова
Градови бизниса у Саудијској Арабији
АРХИТЕКТОНСКА ИСТРАЖИВАЊА
Боманите у хотеху Сплендид
Барселона
АКТУЕЛНОСТИ
Изложба о Барселони
Конкурс за награду Ранко Радовић
Промоција урбаног стила живота
Салон архитектуре у Прагу
Отворена фабрика камене вуне у
Сурдулици
Фабрика бетона Београд-Исток
Тримов конкурс за студенте
архитектуре
Реформе у области становања
СТАМБЕНА ПОЛИТИКА
Управљање и одржавање стамбених
зграда
САЈМОВАЊЕ
Амерички сајмови
КОНКУРСИ
Идејно решење блока иза Храма
светог Саве
УПРАВЉАЊЕ ПРОЈЕКТИМА
Управљање пројектним ризицима
ПРЕДСТАВЉАМО ВАМ
Лепота Пештера и Увца
Збирка прописа из грађевинарства
Нова издања Грађевинске књиге
NOE – системске плате
Krampeharex Fibrin – микроарматура
Вибробетон – АБ монтажне
конструкције
Колпа сан – масажни базени
Austrotherm – Uniplatte
АБ лифт – корпе и платформе за рад
на висини
Esal – кровни покривачи
Knauf insulation – топлотна и звучна
изолација објеката
Rakom – NEC монитори
Murexin – палета производа за
полагање паркета
Metal-Coor – керамичке плочице и
ламинатни подови
Prorent – машине за рад на висини

АГ МАГАЗИН бр. 38

Издавач: IzoTeh d.o.o., Мачванска
21, 11000 Београд.
Тел. 011/444-24-91.
www.agmagazin.co.yu

Из садржаја АГ магазина бр 38,
новембар 2007. (120 страна, пуни
колор):

АГ вести
УРБАНИСТИЧКА ИСТРАЖИВАЊА
Нова Барселона у Београду
Урбани развој Београда
Vrofield инвестиције
АРХИТЕКТОНСКА ИСТРАЖИВАЊА
Српски архитекти у Прагу
АКТУЕЛНОСТИ
Дани европске баштине
Систем планирања и превенција
криминала
Тримо награде архитектуре
ДОМАЋИ ПРОЈЕКТИ
Мишпед дистрибутивни центар
Обилазница око Новог Сада
ДОМАЋИ КОНКУРСИ
Ромско насеље
СТАМБЕНА ПОЛИТИКА
Управљање стамбеним зградама
ДИПЛОМСКИ РАДОВИ
Геополимери
ИНЖЕЊЕРСКА ИСТРАЖИВАЊА
Лед осветљење
ТЕХНОЛОГИЈА ГРАЂЕЊА
Нови грађевински блокови
УПРАВЉАЊЕ ОБЈЕКТИМА
Паметне зграде
УПРАВЉАЊЕ ПРОЈЕКТИМА
Вредност управљања пројектима
ПРЕДСТАВЉАМО ВАМ
Учка – између неба и мора
Центропројект – комплекс у Москви
Gobbeetto – декорисање ентеријера
Ilmak – ZwCAD софтвер
Knauf insulation – енергетска
ефикасност
Metalcoor – гранитна керамика
Holcim – фабрика бетона
Ursa – топлотна санација старих
зграда
Würth – системи за анкерисање
Trgomen PV – опремање зграда
Peri – SKYDECK – алу-оплата таваница
Schiedel – димњачки системи од
инокса

**ГЛАСНИК ИКС
бр. 11**

Издавач: Инжењерска комора Србије, Кнеза Милоша 9, 11000 Београд.
www.ingkomora.org.yu

Из садржаја Гласника ИКС бр. 11, јул 2008.г. (52 стране, пуни колор):

Писмо главног уредника
Проф. Др Драгослав Шумарац, председник ИКС: Кредителитет се не сме доводити у питање
Разно
Досада највећи сајам у Београду Гран при за „симпролит“ др Милана Девића
„Металка Мајур“ – шампион Миленији и Дарку Марушићу награда за ентеријер
Крупан план
Радош О. Драгутиновић (интервју): Јозеф Робл, генерални секретар европског савета инжењерских комора (ЕСЕС) – Најважније је одржавање контакта са ЕУ институцијама
Награде Инжењерске коморе Србије
Радош О. Драгутиновић: Академику Ђорђу Локовићу Награда за животно дело
Избори
Секретаријат ИКС: Нови Избори по новој процедури
Скупштина
Радош О. Драгутиновић: Мало чарки и пуно ефикасности
Документа
Нацрт Одлуке о изменама и допунама Статута ИКС
Статут ИКС
Суд части
Мирољуб Гаон: Ефикасно решавање пријава
Меридијани
Олга Милосављевић: ИКС добила пуну подршку КИИП
Перманентно усавршавање
Слободан Павловић: Савремени концепти у постављању инсталација
Регионалне канцеларије
Вера Бубоња: Нови циклус – израда предлога
Регионалне канцеларије – предавања, скупови...
Утицај пројеката на животну средину као саставни део пројектно-техничке документације
Управљање квалитетом воде водотокова Војводине

**ГЛАСНИК ИКС
бр. 12**

Издавач: Инжењерска комора Србије, Кнеза Милоша 9, 11000 Београд.
www.ingkomora.org.yu

Из садржаја Гласника ИКС бр. 12, септембар 2008.г. (44 стране, пуни колор):

Писмо главног уредника
Проф. Др Драгослав Шумарац, председник ИКС За јаку Комору потребна је легитмна скупштина
Разно
Нова неимарска матрица (сајам у Новом Саду)
Ген. Дир. Новосадског сајма проф. др Александар Андрејевић: Значај грађевинства у регионалном развоју Србије
Крупан план
Радош О. Драгутиновић: Академик Ђорђе Злоковић, добитник награде за животно дело - Најважније је да има довољно добрих кандидата
Годишњице
Радош О. Драгутиновић: Награде дају нови подстицај нашем раду (Дан Коморе – 14. Јун)
Зорица Петровић: Привилеговани обилазак Београдске арене
Светлана Спасовић: Архитекти Миленија и Дарко Марушић, добитници годишње награде – награда су велика одговорност и подстицај
Слободан Јовановић: Професор др Иван Алексић, добитник годишње награде – Катастри битни за развој Србије и чланствоу ЕУ
Радован Радовић: Просторни Планер мр Александар Вучићевић, добитник годишње награде – Нема развоја без просторног плана
Милован Пауновић: Архитекти Снежана Веснић и мр Владимир Миленковић, добитници награде за остварене резултате на почетку каријере – Цвеће ће бити коначан резултат
Регионалне канцеларије
Љиљана Милић: Власина као модел регионалног развоја (Дан ИКС на 23. Власинском лету)
Љиљана Милић: Новица Тончев, председник општине Сурдулица – Сарадња са Комором – темељ развоја читавог краја
Разно

Маја Станковић, Јелена Ивановић-Војводић: Превазилажење затеченог стања (Недеља архитектуре 2008)
Перманентно усавршавање
Проф.др Александар Петровић, проф. др Милош Недељковић: Проблеми се не могу типски решавати (предавање – Природни гас и ТНГ)
Милана Миловић: Предавања привлачна за чланство
Пројекти-презентације
Олга Милосављевић, Јован Деспотовић: Управљање на сливу Западне Мораве и Ибра
Матичне секције
Милорад Миладиновић: Почетак нове традиције (скуп урбаниста у Ивањици)
Регионалне канцеларије
Вера Бубоња: Актуелне теме доводе велики број учесника
Разно
Бисерка Шварц: Седам скупова, конгреса, сајмова, манифестација
Бисерка Шварц: Хлађење је живот

ПОГЛЕДАЈТЕ САЈТ
www.a4a.info

ВРЛО АЖУРНО ПРАТИ
АРХИТЕКТОНСКА ДОГАЂАЊА, ПРЕ СВЕГА НА
ПОДРУЧЈИМА БИВШИХ ЈУГОСЛОВЕНСКИХ
РЕПУБЛИКА

ПОГЛЕДАЈТЕ САЈТ
www.dan.siton.rs

САЈТ ДРУШТВА АРХИТЕКАТА НИША
НА ОВМ САЈТУ МОЖЕТЕ ПРАТИТИ СВЕ
АКТИВНОСТИ ДРУШТВА
МОГУ СЕ ПОГЛЕДАТИ СВИ БРОЈЕВИ ЧАСОПИСА
АРХИТЕКТ (У ПДФ ФОРМАТУ)

ДаНС бр. 61

Издавач: Друштво архитектата
Новог Сада, Милетићева 20, Нови
Сад, тел. 021/423-485
E-mail: dans@eunet.yu

Из садржаја ДаНС-а бр. 61, април
2008.г. (80 страна, пуни колор)

ТЕМА БРОЈА:

- Нови хотел и експо сала... и добри стари Нови Београд
- „Махтоп“ центар у Новом Саду
- Догађај у Руми
- КОНЦЕПТ – деКОНТЕКСТ
- Објекти социјалног становања у Ваљевоу

- „BMW Welt“ Свет испод облака
- Флексибилна кућа за нежењу

ИНТЕРВЈУ

- Корисно је стварати лепоту

ПРОЈЕКТИ

- Нови центар креативности у Новом Саду

ЛИЧНОСТИ

- Кућа као жива скулптура
- Поглед на дело Богдана богдановића

ЗАШТИТА ГРАЂЕВИНСКОГ НАСЛЕЂА

- Старо градско језгро Новог Сада

ИСТРАЖИВАЊА

- Скулптура у урбаном простору
- Релативни положај тргова

Војводине

ИЗЛОЖБЕ

- Измештање
- Architektur im ringturm
- Архитектура Бориса Подреке
- Соор Himmelblau – ретроспектива
- О продукцији и амбијенту:
- Чилеанска архитектура
- Оптимистична и енергична слика

Србије

КОНКУРСИ

- 100 хотела широм Србије

ЕСЕЈ

- Маргине или градске сенке

IN MEMORIAM

НОВЕ КЊИГЕ

WEB

ДаНС бр. 62

Издавач: Друштво архитектата
Новог Сада, Милетићева 20, Нови
Сад, тел. 021/423-485
E-mail: dans@eunet.yu

Из садржаја ДаНС-а бр. 62, јун 2008.г.
(78 страна, пуни колор)

ТЕМА БРОЈА

- Стварност и илузија: Салон архитектуре у Новом Саду 2008.
- Салон архитектуре у Новом Саду 2008.

- Три године после

КОНКУРСИ

- Конкурс за идејно урбанистичко-архитектонско решење пословног објекта ИМ“Матијевић” и јавне гараже у Новом Саду

НОВИ ОБЈЕКТИ

- Нова поетска димензија на Дедињу
- Сремски меандар
- Апотеоза панонске куће

ИНТЕРВЈУ

- Даниел Либескинд: архитектура је комплексна и оптимистичка уметност

АРХИТЕКТУРА У СВЕТУ

- Кинески грађевински бум
- Мост – улазни павиљон ЕХРО-а у Сарагоси Захе Хадид
- Мерење „одрживости“ – Прописи и изумирање архитектата

ЕНТЕРИЈЕР

- Инспирације Миланског салона

ИСТОРИОГРАФИЈА

- Јелисавета Начић 52. (1878-1955)

ИСТРАЖИВАЊА

- Тргови у Војводини
- Непечена стабилована земља – грађевински материјал будућности

СОРУ - PASTE

- Архитект и послодавац

АРХИТЕКТУРА И УМЕТНОСТ

- Простори у стриповима Franka Millera и Tsutomu Niheia

ПРЕДАВАЊА

- Јапански дани Орис-а

ИЗЛОЖБЕ

- Дигитални простори (In, Between and Out) Нине Тодоровић
- Сецесија на београдским фасадама
- Време улице
- Изложба „Време улице 1920-2000“

Унутрашња архитектура 08

НОВЕ КЊИГЕ

- Нови Београд – оспорени модернизам

- 50 неимара Црне Горе

WEB

АУ бр. 20/21

Издавач: Институт за архитектуру
и урбанизам Србије, Булевар
краља Александра 73/II, 11000
Београд, тел. 011/3370-091
E-mail: milap@iaus.org.yu, au@iaus.org.yu

Из садржаја Архитектуре и Урбанизма
бр. 20/21, 2007. г. (152 страна, у боји):

Уводник - Мила Пуцар

Архитектура

- Дијана Милашиновић-Марић: Банка у Новом Саду архитектата Миленије и Дарка Марушића

Одрживи развој градова

– архитектура

- Игор Марић, Ана Богданов, Божидар Манић: Двоструке фасаде у функцији у функцији одрживе архитектуре – анализа пројекта пословног комплекса у Београду

- Душан Вуксановић: Принципи архитектонског и урбанистичког пројектовања у контексту енергетске ефикасности зграда

- Одрживи развој градова – урбанизам
- Ана Богданов, Божидар Манић, Јасна Петрић: Приступ проучавању метода анализе и обнове урбаног ткива посматрањем града као вишеструке фракталне структуре

- Владан Ђокић: Морфолошка истраживања у урбанизму
- Антоније Пушић, Марина Ненковић-Ризнић, Саша Мулијић: Успостављање система градске чистоће на Дунаву и Сави на подручју града Београда

- Просторно планирање
- Драгутин Тошић, Никола Крунић: Просторно-функцијска структура града, од социоеколошког до концепта одрживог развоја

- Бошко Јосимовић, Тамара Маричић: Регионални план управљања комуналним отпадом – методолошки приступ процени стратешких утицаја на животну средину

- Матрко Филиповић, Јасмина Ђурђевић: Демографске промене у градовима централне Србије – компаративна анализа

- Миодраг Вујшевић, Ненад Спасић: Искуства из Примене Просторног плана Републике Србије (1996) и поуке за припремање Стратегије одрживог просторног и урбаног развоја Србије (2008)

Историја архитектуре

- Марија Дрљевић: О архитектури зграде Представништва Првог дунавског паробродарског друштва у Београду

Актуелности

- Награда Ранко Радовић
- Магистарски и дипломски радови студената Архитектонског факултета и Географског факултета-просторно планирање

Нове књиге

- Јасна Марковић: „Пејзажи Београда“, приказ Бојан Ковачевић
- Тамара Маричић: „Систем површина у великим градовима“, приказ Борислав Стојков
- Александар Игњатовић: „Југословенство у архитектури 1904-1941“, приказ Рената Јадрешин-Милић

Приредио:

арх.Хранислав Анђелковић

арх. Михаило Медведев

**ДР СРЕТЕН
ЉУБИСАВЉЕВИЋ, ДИПЛ.
ШУМАРСКИ ИНЖЕЊЕР**

1924 - 2008

Град Ниш је ових дана изгубио једног од својих најзначајнијих прегалаца за еколошко поимање урбанитета и простора који нас окружује.

Четвртог децембра, у својој осамдесет петој години живота, напустио нас је тихо др Сретен ЉУБИСАВЉЕВИЋ, дипл. шумарски инжењер, урбаниста, просторни планер, родоначелник примене теорије еколошке бонификације простора у области урбанистичког и просторног планирања.

Сретен - Сики ЉУБИСАВЉЕВИЋ рођен је 25. јуна 1924. г. у Зајечару.

Основну школу и гимназију завршио је у Зајечару.

Као гимназијалац, у време окупације, са старијим друговима успоставља везу са народноослободилачким покретом у зајечарском крају и од 1944. године, као водник 23. дивизије 14. бригаде, учествује у операцијама ослобађања Југославије.

По окончању рата, после демобилизације 1946. г. уписује Шумарски факултет у Земуну који успешно завршава 1951.

Као млади шумарски инжењер већ августа 1951. г. ступа на посао у Повереништву за комуналне послове при Градском народном одбору у Зајечару.

arh. Mihailo Medvedev

**DR SRETEN LJUBISAVLJEVIĆ,
GRADUATE ENGINEER OF
FOREST ENGINEERING**

1924 - 2008

The city of Niš recently lost one of its most important advocates of environmental understanding of urbanity and space around us.

On fourth of December, in his 85th year of age, Ph. D. Sreten LJUBISAVLJEVIĆ, graduate engineer of forest engineering, town and spatial planner, founder of the applied theory of environmental improvement of space in the field of town and spatial planning has quietly left us.

Sreten - Siki LJUBISAVLJEVIĆ was born on 25th of June 1924 in Zaječar.

He finished his primary and secondary education in Zaječar.

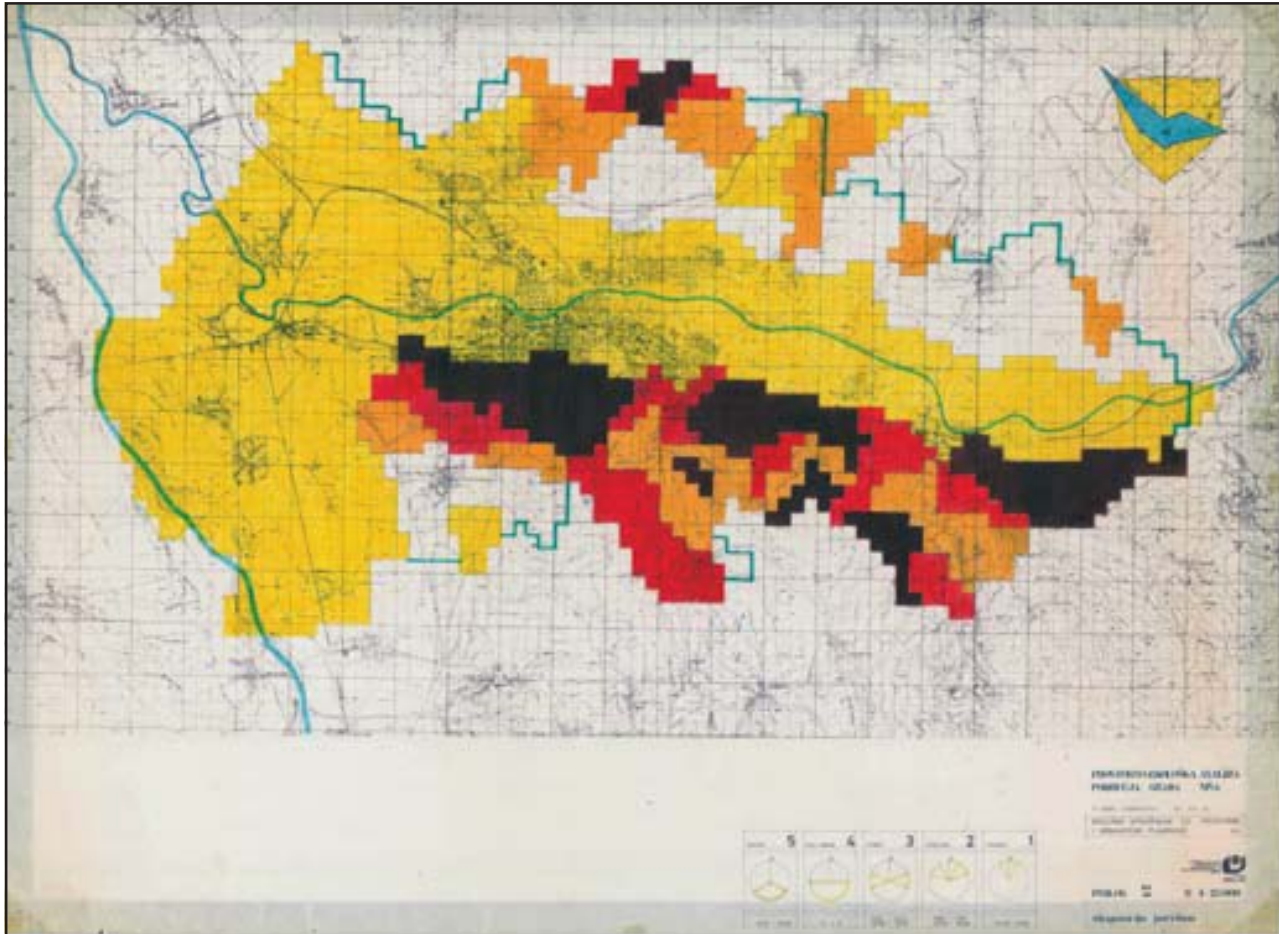
During his days in gymnasium, during the occupation, he joined the resistance movement in the Zaječar area and since 1944, as a sergeant of 14th brigade of the 23rd division too part in the liberation of Yugoslavia.

After the war ended, after demobilization in 1946 he enrolled the Faculty of Forest engineering in Zemun which he successfully completed in 1951.

As a young engineer of forest engineering, he became an employee of the Bureau of public utilities at City Committee in Zaječar, in August 1951.

In 1952 he went to the newly formed City public utilities institution in Zaječar, and in 1953 to the Forest Administration in Zaječar.

In 1955 after passing the certification examination, he became the certified designer for civil engineering design of horticultural

Просторно-еколошка анализа подручја града Ниша – експозиција површина
 Spatial-environmental analysis of the Niš city area – area exposition

Године 1952. прелази у новоформирану Градску комуналну установу у Зајечару, а 1953. у Дирекцију шума у Зајечару.

Године 1955. полаже државни испит и постаје овлашћени пројектант за грађевинско пројектовање објеката хортикултуре, тако да у Дирекцији шума, све до 1960. г. води послове експлоатације шумског фонда, израде пројеката нових шума и формирања градских парковских површина.

Маја 1960. године, први директор и оснивач Завода за урбанизам Ниш, арх. Миодраг Живковић, његов земљак и ратни друг, у оквиру програма кадровског комплетирања Завода нуди му посао шефа Дендролошке групе који он радо прихвата и тиме улази у професионалне воде урбанистичке делатности, настављајући своје усавршавање у области пројектовања дендролошких решења парковских површина.

Међу првим значајним пословима које је реализовао у Нишу је пројекат Детаљног пејзажног решења Спомен парка „Бубањ“. Песнице отпора, по конкурсном пројекту вајара Ивана Саболића, почињу 1962. г. да се реализују у парковском окружењу по пројекту инж. Сретена Љубисављевића. Отварање Спомен парка октобра 1963. г. и изузетно успешно изведено пејзажно уређење Спомен парка, доноси инж. Сретену Љубисављевићу Октобарску награду града Ниша.

Као шеф Групе за комуналне послове Завода за урбанизам 1969. г. и касније шеф Одсека за комунално планирање и пројектовање, води послове на планирању, пројектовању и уређењу парковских површина у Нишу и другим градовима у окружењу.

structures, so until 1960, he was in charge of forest resources exploitation in the Forest Administration, designs for new forest planting and formation of park areas in the city.

In May 1960, arch. Miodrag Živković, who was the founder and first director of the Town Planning Institute, his war comrade and fellow citizen, offered him a position of the head of Dendrology group which Sreten Ljubisavljević gladly accepted, and so entered professional town planning, continuing his improvement in the area of designing the dendrology designs of park areas.

Among the first significant assignments he completed in Niš is the design of a detailed landscape design of Memorial Park "Bubanj". Construction of the Fists of resistance, started in 1962 after the competition winning design of the sculptor Ivan Sabolić, according to the design by engineer Sreten Ljubisavljević. Opening of the Memorial park in October 1963 and extremely successful landscape design of the Memorial park won eng. Sreten Ljubisavljević the October Prize of the city of Niš.

As a head of the of Group for communal affairs of the Town planning Institute in 1969 and later as a head of the Section for communal planning and designing, he was managing the planning, designing and arranging of park areas in Niš and other cities in vicinity.

Simultaneously, eng. Sreten Ljubisavljević involved in the production of the new General Town plan of the City of Niš and for the first time in Serbia starts a new system of methodology of research in the area of environmental improvement of space of town and spatial planning.

Паралелно са тим пословима инж. Сретен Љубисављевић се у то време укључује у израду новог Генералног урбанистичког плана града Ниша и по први пут у Србији покреће нови систем методологије истраживања у области еколошке бонификације простора за просторно и урбанистичко планирање.

Изучавајући специфичности низа природних наука које се баве простором, долази до оригиналних методолошких открића и разрађује систем за математички детерминисано вредновање природно-еколошких карактеристика које су од значаја за оцену подобности простора за урбане и друге функције.

Успешном применом ових методолошких иновација на изради Генералног урбанистичког плана Ниша и Нишке Бање „Ниш - 2000“, 1971. г. прихваћени су његови предлози за рационално коришћење подручја у границама ГУП-а, предлози за проветравање градског ареала и предлози за формирање нових зелених и рекреативних површина у систему генералног пејзажа Ниша и Нишке Бање.

Његов нови методолошки концепт проверен је касније и на изради других генералних урбанистичких планова, Пирота, Сврљига, Прешева, Душника и др.

Инспирисан посебним интересовањем стручне јавности за овај нови научни поступак, инж. Сретен Љубисављевић систематизује своја истраживања и 1978. г. брани докторску дисертацију на тему „Еколошко истраживање за просторно и урбанистичко планирање“, чиме његов метод еколошке бонификације простора почиње да се примењује широм Србије.

Касније, С. Љубисављевић са сарадницима по том методу ради неколико студија о природно-еколошким карактеристикама за Регионални просторни план Међуопштинске регионалне заједнице Ниш, и низ других генералних и просторних планова. Његовом заслугом и успостављањем сарадње са Хигијенским институтом у Нишу, инж. Сретен Љубисављевић покреће акцију праћења еколошких карактеристика и загађења ваздуха, воде и тла Ниша. Ради и низ оригиналних истраживања микроклиматских карактеристика урбаног ентеријера града Ниша, која такође побуђују посебан интерес стручне јавности.

Његова изузетна заслуга је и у томе што је оспособио екипу

Studying specifics of a number of natural sciences treating space, he made original methodological discoveries and developed the system for mathematically determined evaluation of natural-environmental characteristics which have importance for the evaluation of suitability of space for urban and other functions.

He successfully implemented these methodological innovations in production of the General Town plan of the City of Niš and Niška Banja „Niš - 2000“, so in 1971 his propositions for efficient usage of the area within GUP were accepted, propositions for aeration of the city and the propositions for creation of new green and recreational areas in the system of general landscape arrangement of Niš and Niška Banja.

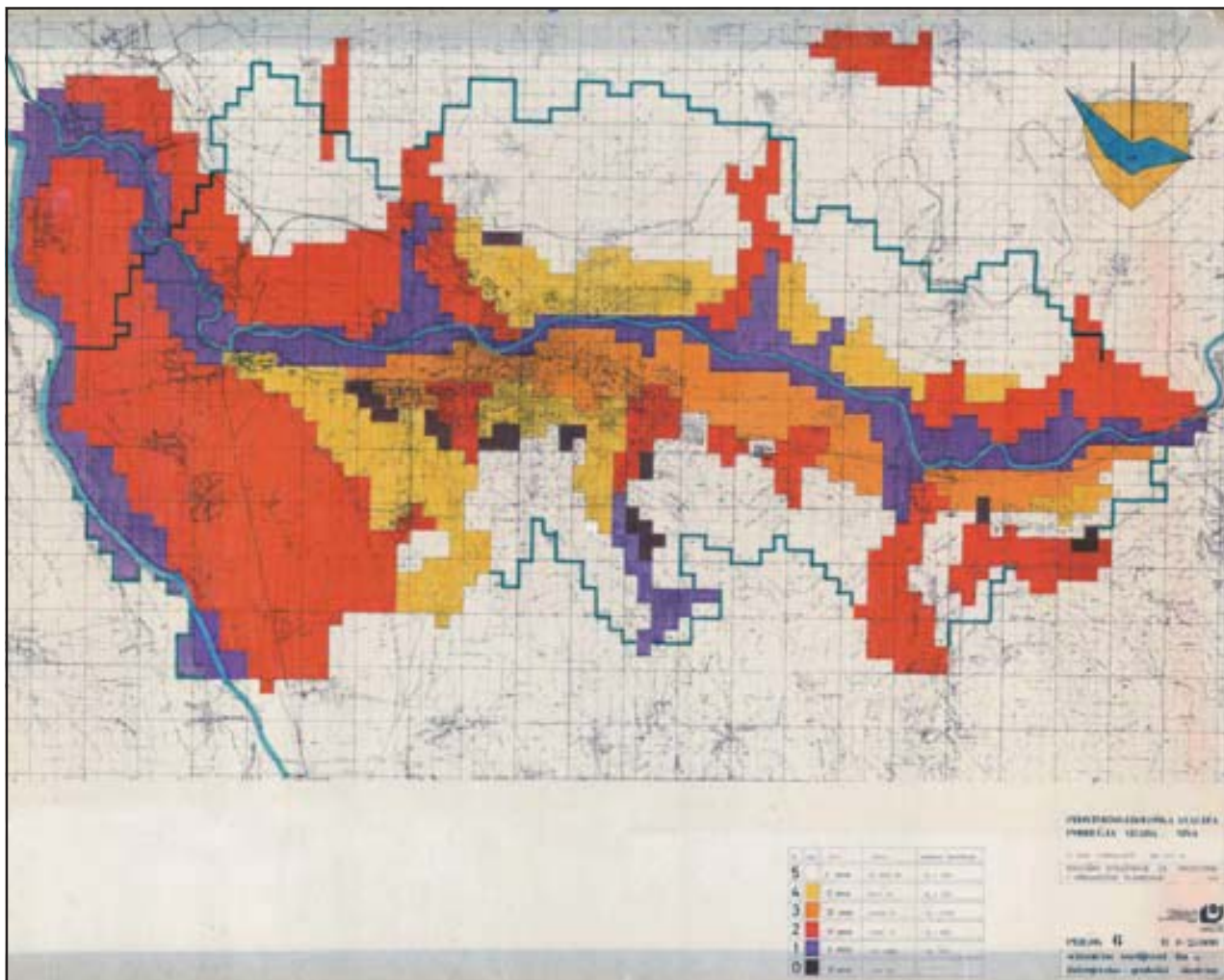
His new methodological concept was verified later during production of other town plans of, Piroto, Svrlijig, Preševo, Dušnik etc. As he was inspired by the professional public interest for this new scientific method, eng. Sreten Ljubisavljević systematized his research and in 1978 defended his doctoral dissertation titled „Environmental research for spatial and town planning“, which marked beginning of application of his method of environmental improvement of space throughout Serbia.

Later on, S. Ljubisavljević with his colleagues, produced several studies according to his method about the natural-environmental characteristics for the Regional spatial plan of Inter-Municipal regional community of Niš, and a series of other general and spatial plans.

Owing to this and to the establishment of cooperation with the Institute of Hygiene of Niš, eng. Sreten Ljubisavljević started action of observation and monitoring of environmental characteristics and pollution of air, water and soil of Niš. He also had several original researches of microclimatic characteristics of the urban interior of the city of Niš, which also stirred interest in the professional public community.

His great contribution is also the fact that he trained an excellent team of professionals in the Institute of Town planning of Niš, which continued implementation and development of his research.

Nowadays, when the terms *ecology, sustainable development, environmental and spatial protection biodiversity* became generally accepted concepts, their study cannot be imagined without

Просторно-еколошка анализа подручја града Ниша – инжењерско-геолошки синдром
 Spatial-environmental analysis of the Niš city area – engineering-geological syndrome

стручних сарадника у Заводу за урбанизам Ниш, која је наставила са применом и развојем његових истраживања.

Данас, када су термини *еколошја*, *одрживи развој*, *заштита природе*, *биодиверзитет* и др. постали опште прихваћени појмови, њихово изучавање не може се ни замислити без научних основа еколошке бонификације простора, које је он поставио и за чију примену се посебно залагао.

Др Сретен Љубисављевић је отишао у заслужену пензију 1986. г. и све док му је здравствено стање дозвољавало био је у контакту са питањима регионалног развоја и еколошким проблемима Ниша и Србије.

Председништво СР Србије, за његов значајан научни и стручни допринос, одликовало га је 1987. г. Орденом рада са златним венцем.

Сики Љубисављевић ће остати у сећањима својих сарадника, а млађе генерације еколошки образованих стручњака ће наставити усавршавање његових методолошких основа од интереса за просторно и урбанистичко планирање, заштиту природе и простора, који су данас све актуелнији основ одрживог развоја.

scientific foundations of environmental improvement of space instated and advocated by the engineer Sreten Ljubisavljević.

Ph. D. Sreten Ljubisavljević retired in 1986 but as long as his health permitted him, he stayed in contact with the issues of regional development and environmental problems of Niš and Serbia.

In 1987, he was decorated with the Medal of Work with golden garland for his scientific and professional contribution by the Presidency of SR of Serbia.

Siki Ljubisavljević will remain in the memory of his colleagues, and young generations of environmentally educated professionals will continue improvement of his methodological foundations concerning spatial and town planning, protection of environment and space, which are very topical nowadays in reference with sustainable development.

CONTINENTAL P
 CONSTANT L crepovi
 EFEKT U budućnosti!
 FRAGMENT S

Štedi Vaše vreme i novac:
 - manji utrošak, 12 kom/m²!
 - manja težina po m²!
 - manji utrošak drvene građe!
 - brža i jeftinija gradnja!

Zar to nije budućnost?

„Potisje Kanjiža” a.d. Kanjiža
 Subotički put 57
 24420 Kanjiža, Srbija
 tel.: +381 24 873 303
 fax: +381 24 873 306
 e-mail: office@potisje-kanjiza.com
 www.potisje-kanjiza.com
 www.tondach.com

nis@ledib.org
www.ledib.org

LEDIB

Local Economic
Development in the Balkans

LEDIB program se realizuje na osnovu Memoranduma o razumevanju između Vlade Republike Srbije i Vlade Kraljevine Danske.

Министарство културе Републике Србије

Инжењерска комора Србије

Завод за урбанизам Ниш

Друштво архитеката Ниша

LEDIB програм се реализује на основу
Меморандума о разумевању
између Владе Републике Србије и Владе Краљевине Данске

Реализацију овог броја финансиски је подржао LEDIB програм